

स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५

लालमोहर र प्रकाशन मिति  
२०५६ सालको ऐन नं. ५

२०५६ सालको ऐन नं. ५

स्व स्ति श्री गिरिराजचक्र च्छद्मामणि नरनारायणेत्यादि वि वि ध वि रुदाव ती वि राजमान मानोन्नत महेन्द्रमाला परम नेपालप्रतापभास्कर भोजस्वि राजन्य परम गौर वमय तेजस्वी त्रिभुव नप्रजात न्त्रश्रीपद परम उज्ज्वल कीर्तिमय नेपालश्रीपद परम प्रोण्व ल नेपालतारा परम पवि त्र ॐ रामपट्ट परम ज्योतिर्मय स वि ब्यात त्रिशक्तिपट्ट परम सुप्रसिद्ध प्रबल गोरखादक्षिणबाहु परमाधिपति अतिरथी परम सेनाधिपति श्री श्री श्री श्री श्रीमन्महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव देवानाम् सदा स मरवि जयिनाम् ।

स्थानीय स्वायत्त शासन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : विकेंद्रीकरणको माध्यमद्वारा सार्वभौमसत्ता सम्पन्न जनतालाई शासन प्रक्रियामा अधिकाधिक मात्रामा सामिलित हुन अक्सर जुटाई प्रजातन्त्रका लाभहरूको उपभोग गर्न सक्ने व्यवस्था गर्न,

आजो क्षेत्रको विकासको लागि सधनको परिचालन, विनियोजन र विकासको प्रतिफलको सन्तुलित तथा समान वितरणमा सामाजिक समानता ल्याउने कार्यमा जनजाति, आदिवासी, दलित र सामाजिक तथा आर्थिक दृष्टिकोणले पिछडाएका वर्ग समेतका समग्र जनताको सहभागितामा अभिवृद्धि गर्दै विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने,

योजनाहरूको तर्जुमा र संचालन गर्न आवश्यक जिम्मेवारी र अधिकार स्थानीय स्तरमा नै प्रदान गरी जवाफदेही बहन गर्न सक्ने स्थानीय निकायहरूको संस्थागत विकास गर्न,  
र

स्थानीय नेतृत्वको विकास गरी जनताको दैनिक आवश्यकता तथा जनजीवनलाई असर गर्ने विषयहरूमा निर्णय गर्न सक्ने गरी स्थानीय स्वायत्त शासन पद्धतिको विकास कालागि स्थानीय निकायहरूको गठन गर्ने वाञ्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेव को शासनकालको सत्ताइसाँ वर्षमा संसदले यो ऐन बनाएकोछ ।

भाग - १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम "स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्का अर्थ नलागेमा यस ऐनमा-

(क) "स्थानीय निकाय" भन्नाले गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समिति सम्झनु पर्छ ।

(ख) "गाउँ परिषद्" भन्नाले दफा ८ बमोजिम गठित गाउँ परिषद् सम्झनु पर्छ ।

(ग) "गाउँ विकास समिति" भन्नाले दफा १२ बमोजिम गठित गाउँ विकास समिति सम्झनु पर्छ ।

(घ) "वडा समिति" भन्नाले गाउँ विकास समितिको सम्वन्धमा दफा ७ बमोजिम र नगरपालिकाको हकमा दफा ५५ बमोजिम गठित वडा समिति सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "अध्यक्ष" भन्नाले गाउँ विकास समितिको अध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

(च) "उपाध्यक्ष" भन्नाले गाउँ विकास समितिको उपाध्यक्ष सम्झनु पर्छ ।

(छ) "नगर परिषद्" भन्नाले दफा ७६ बमोजिम गठित नगरपरिषद् सम्झनु पर्छ ।

(ज) "नगरपालिका" भन्नाले दफा ८० बमोजिम गठित नगरपालिका सम्झनु पर्छ ।

(झ) "प्रमुख" भन्नाले नगरपालिकाको प्रमुख सम्झनु पर्छ ।

(ञ) "उपप्रमुख" भन्नाले नगरपालिकाको उपप्रमुख सम्झनु पर्छ ।

(ट) "जिल्ला परिषद्" भन्नाले दफा १७२ बमोजिम गठित जिल्लापरिषद् सम्झनु पर्छ ।

(ठ) "जिल्ला विकास समिति" भन्नाले दफा १७६ बमोजिम गठित जिल्ला विकास समिति सम्झनु पर्छ ।

(ड) "सभापति" भन्नाले जिल्ला विकास समितिको सभापति सम्झनु पर्छ ।

(ढ) "उपसभापति" भन्नाले जिल्ला विकास समितिको उपसभापति सम्झनु पर्छ ।

(ण) "सदस्य" भन्नाले-

- (१) गाउँ विकास समितिको सम्बन्धमा गाउँ विकास समितिको सदस्य सम्झनु पर्छ र सां शब्दले गाउँ विकास समितिको अध्यक्ष र उपाध्यक्षलाई समेत जनाउँछ ।
- (२) नगरपालिकाको सम्बन्धमा नगरपालिकाको सदस्य सम्झनु पर्छ र सां शब्दले नगरपालिकाको प्रमुख र उपप्रमुखलाई समेत जनाउँछ ।
- (३) जिल्ला विकास समितिको सम्बन्धमा जिल्ला विकास समितिको सदस्य सम्झनु पर्छ र सां शब्दले जिल्ला विकास समितिको सभापति र उपसभापतिलाई समेत जनाउँछ ।

(त) "सचिव" भन्नाले,-

- (१) गाउँ विकास समितिको सम्बन्धमा दफा २५३ बमोजिम गाउँ विकास समितिको सचिव भई काम गर्न नियुक्त कर्मचारी सम्झनु पर्छ ।
- (२) नगरपालिकाको सम्बन्धमा दफा २५३ बमोजिम नगरपालिकाको सचिव भई काम गर्न नियुक्त कर्मचारी सम्झनु पर्छ ।
- (३) जिल्ला विकास समितिको सम्बन्धमा दफा २५३ बमोजिम जिल्ला विकास समितिको सचिव भई काम गर्न नियुक्त कर्मचारी सम्झनु पर्छ ।

(थ) "ताँकिएको वा ताँकिए बमोजिम" भन्नाले यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियममा ताँकिएको वा ताँकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।

३. स्थानीय स्वायत्त शासनका सिद्धान्त तथा नीतिहरू : नेपाल अधिराज्यको संविधान, २०४७ ले विक्रीकरणका सम्बन्धमा माग गर्दै गरेको अनुसार श्री प्र. को सरकारले स्थानीय स्वायत्त शासन पद्धतिको विकासका लागि दहायका सिद्धान्त तथा नीतिहरूलाई अवलम्बन गर्नेछ :-

(क) स्थानीय स्वायत्त शासनमा स्थानीय निकायहरूलाई सक्षम र प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पर्ने अधिकार, जिम्मेवारी र सत साधन निक्षेपण गर्ने ।

- (ख) स्थानीय निकायमा स्थानीय जनताको लागि सोज्ने र जवाफदेही बहन गर्ने सभै सस्थागत सञ्च र कायगत सञ्च नाको निर्माण गरी विकास गर्ने ।
- (ग) स्थानीय निकायहरूलाई सम्प्लेका काम, कर्तव्य र जिम्मेवारीहरू र जवाफदेही बहन गर्नको लागि आवश्यक पर्ने सात साधनहरू संकलन र परिचालन गर्ने अधिकार सुम्पने ।
- (घ) स्थानीय निकायहरूलाई निक्षेपित कार्य गर्दा प्रजातान्त्रिक प्रक्रिया, पारदर्शक व्यवहार, जनउत्तरदायित्व र जनताको सहभागितामा आधारित नागरिक समाजको स्थापना गर्नेतर्फ उन्मुख गराउने ।
- (ङ) स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्नको निम्ति स्थानीय निकायलाई आनो क्षमता जनताप्रति उत्तरदायी बनाउन प्रभावकारी सञ्चको व्यवस्था गर्ने ।
- (च) दिगो विकासको लागि आधारित सेवा प्रदान गर्ने कार्यमा स्थानीय स्वायत्त शासनमा निजी क्षेत्रलाई सहभागी हुन प्रोत्साहित गर्ने ।

भाग - २

गाउँ विकास समन्धी व्यवस्था परिच्छेद -

१

गाउँ विकास क्षेत्र, वडा विभाजन र वडा समिति

४. गाउँ विकास क्षेत्र र केंद्र तोक्ने : (१) श्री ५ को सरकारले नेपाल अधिराज्यको कृष्णमीण इलाकालाई भौगोलिक अवस्था, जनसंख्या, वासिन्दाहरूको सामुदायिक एकता वा विविधतालाई समेत ध्यान दिई चारकिल्ला खोली गाउँ विकास क्षेत्र तोक्ने सक्नेछ । यसरी गाउँ विकास क्षेत्र तोक्दा श्री ५ को सरकारले आवश्यकता अनुसार जिल्ला विकास समितिको परामर्श लिनेछ ।
- (२) श्री ५ को सरकारले गाउँ परिषदको परामर्शमा उपदफा (१) बमोजिम तोकिएको गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको पायक पर्ने स्थानलाई सो क्षेत्रको केंद्र तोक्न सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम तोकिएको गाउँ विकास क्षेत्रको केंद्रमा गाउँ स्तरीय सबै कार्यालयहरू रहने छन् ।
५. वडा विभाजन : दफा ४ बमोजिम तोकिएको गाउँ विकास क्षेत्रलाई श्री ५ को सरकारले भौगोलिक अवस्थालाई समेत ध्यान दिई यथासम्भव बराबर जनसंख्या पर्ने गरी नौ वडामा विभाजन गर्नेछ ।
६. सिमाना हेर्ने : (१) दफा ४ बमोजिम तोकिएको कुनै गाउँ विकास क्षेत्र वा दफा ५ बमोजिम विभाजन गरिएको कुनै वडाको सिमाना हेर्ने गर्न आवश्यक परमा श्री ५

( )

कां सरकारले सम्बन्धित विशेषज्ञ समेत रहेका समिति गठन गरी सो समितिका सिफारिसमा निर्वाचन आयोगका स्विकृत लिई प्रतिनिधि सभाका सदस्यको निर्वाचनका लागि कायम भएका निर्वाचन क्षेत्रलाई असर नपर्ने गरी त्यस्ता गाउँ विकास क्षेत्र वा वडाका सिमाना हेरफेर गर्नेछ ।

तर यसरी सिमाना हेरफेर गर्दा निर्वाचन हुने सालभन्दा एक वर्ष अगाव गरिसक्नु पर्नेछ ।

(१) कुनै गाउँ विकास क्षेत्रको सिमाना हेरफेर हुने आवश्यक छ भनी सम्बन्धित गाउँ परिषदको हुने तिहाई बहुमतबाट प्रस्ताव पारित भै सम्बन्धित जिल्ला परिषदले सिफारिस गरमा उपरका (१) को अधीनमा रही श्री ५ का सरकारले सिमाना हेरफेर गर्नेछ ।

७. वडा समितिको गठन : गाउँ विकास समितिको प्रत्येक वडाका इचलित कानून बमोजिम मृतदाता हुने योग्यता पुगेका नेपाली नागरिकहरूले दफा १० बमोजिम गाउँ परिषदको सदस्यको लागि चाहिने योग्यता पुगेका व्यक्तिहरू मध्येबाट निर्वाचन गरका देहाय बमोजिमका वडाध्यक्ष र वडा सदस्यहरू रहने गरी एक वडा समिति गठन हुनेछ :-

- क) एकजना वडाध्यक्ष,
- ख) एकजना महिला वडा सदस्य, र
- ग) तीनजना वडा सदस्यहरू ।

परिच्छेद - २

गाउँ परिषद् सम्बन्धी व्यवस्था

८. गाउँ परिषदको गठन : (१) दफा ४ बमोजिम तोकिएको गाउँ विकास क्षेत्रमा एक गाउँ परिषद् गठन गरिनेछ ।

(२) गाउँ परिषदमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहने छन् :-

- क) गाउँ विकास समितिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष,
- ख) प्रत्येक वडा समितिका वडाध्यक्ष, महिला वडा सदस्य र वडा सदस्यहरू,
- ग) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका एकजना महिला सहित समाजसेवी, आर्थिक तथा सामाजिक दृष्टिकोणले पिछडाएका जाति, जनजाति, दलित तथा आदिवासी मध्ये गाउँ परिषदमा प्रतिनिधित्व हुने नसकेका वरिष्ठ वरिष्ठता पुगेका व्यक्तिहरू मध्येबाट गाउँ परिषदद्वारा मनोनीत छजना व्यक्तिहरू ।

९. गाउँ परिषदको सदस्यको पदावधि : (१) गाउँ परिषदको सदस्यको पदावधि एक वर्षको हुनेछ ।

(२) गाउँ परिषद्का सदस्यको पदावधि गणना गर्दा पदावधि शुरु हुने सालको श्रावण १ गतेदेखि गणना गरिनेछ र पाँच वर्षको पदावधि नवठाई प्रत्येक पाँचवर्षको आषाढ मसान्तमा पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा १) र (२) मा जुनसुकै करि लेखिएको भए तापनि यस बमोजिम गाउँ परिषद्को सदस्यको पदावधि समाप्त हुने अगावै गाउँ परिषद्को नयाँ सदस्यको लागि निर्वाचन सम्पन्न भएमा गाउँ परिषद्को साविकको सदस्यको पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ र गाउँ परिषद्को नवनिर्वाचित सदस्यहरूलाई नै कार्य संचालन गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(४) कुनै कारणवशा निर्धारित समयमा कुनै गाउँ विकास समितिको वा वडा समितिको सदस्यको पदको निर्वाचन वा गाउँ परिषद्को सदस्यको मनोनयन हुन नसकी अरु समयमा भए पनि त्यस्तो सदस्यको पदावधि गणना गर्दा निर्धारित समयमा निर्वाचन वा मनोनीत भए सरह मानी पदावधिको गणना गरिनेछ ।

(५) कुनै गाउँ परिषद्को सदस्यको पद कुनै कारणवशा रिक्त हुन आएमा बाँकी अवधिको लागि मात्र सो रिक्त पदको प्रति निर्वाचन सदस्यको पदको लागि प्रचलित कानून बमोजिम उपनिर्वाचनद्वारा र मनोनीत सदस्यको पदको लागि मनोनयनद्वारा गरिनेछ ।

तर -

- १) पद रिक्त भएको मितिले एक वर्षभित्र उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिसक्नु पर्नेछ ।
- २) एक वर्षभन्दा कम अवधिको लागि उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिने छैन ।

१०. गाउँ परिषद्को सदस्यको लागि चाहिने योग्यता : गाउँ परिषद्को सदस्य हुनको तीरहाथ बमोजिमको योग्यता पुगको हुनु पर्नेछ :-

- क) नेपाली नागरिक भएको,
  - ख) एक्काईस वर्ष उमेर पूरा भएको र प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुने योग्यता पुगको,
  - ग) गाउँ विकास समितिलाई बुझाउनु पर्ने सबै जिन्सा वा नगदी बुझाईसकेको,
  - घ) गाउँ विकास समितिसंगे ठेक्का पट्टा वा चल अचल सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवहारमा कुनै निजी स्वार्थ नभएको,
  - ङ) सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेको नउठेको,
- तर असुली भएको प्रमाण पेश गरेमा यो खण्ड लागू हुने छैन ।

- (च) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएको भए त्यस्तो सजाय भुक्तान गरेका तीन वर्ष व्यतीत भएका ।
- (छ) कुनै कानूनले अयोग्य नभएको ।

११. गाउँ परिषद्को सदस्यता कायम नरहने : देहायको अवस्थामा गाउँ परिषद्को सदस्यता कायम रहने छैन :-

- (क) दफा १० बमोजिमको योग्यता नभएमा,
- (ख) आफू वसोवास गरिराएको वडा वा साँको भाग सम्बन्धित गाउँ विकास क्षेत्रबाट भिक्किएमा वा अन्य कुनै गाउँ विकास क्षेत्र वा नगर क्षेत्रमा गाभिएमा,
- (ग) जिल्ला विकास समिति को सभापति, उपसभापति वा सदस्यको पदमा निर्वाचित भएमा वा जिल्ला परिषद्को सदस्यमा मनोनीत भएमा,
- (घ) प्रान्तिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यको निर्वाचनमा उम्मेदवार भएमा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा मनोनीत भएमा,
- (ङ) मनासिब माफिकको सचिवा नदिई लगातार तीनपटकसम्म गाउँ परिषद्को बैठकमा अनुपस्थित भएमा,  
तर त्यस्तो सदस्यलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका नदिई निजको सदस्यता कायम नरहनेको सचिवा दिइने छैन ।
- (च) दफा ९ बमोजिमको पदावधि समाप्त भएमा,
- (छ) इच्छिलित कानून बमोजिम भ्रष्टाचारको अभियोग वा नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोग वा तीनवर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएमा,
- (ज) राजिनामा दिएमा,
- (झ) मृत्यु भएमा ।

परिच्छेद - ३

गाउँ विकास समिति सम्बन्धी व्यवस्था

१२. गाउँ विकास समितिको गठन : १। दफा ४ बमोजिम तोकिएको गाउँ विकास क्षेत्रमा गाउँ परिषद्को कार्यकारिणीको रूपमा एक गाउँ विकास समिति गठन गरिनेछ ।

(२) गाउँ विकास समितिमा देहाय बमोजिमका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र सदस्यहरु

रहने छन्:-

- (क) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका इच्छिलित कानून बमोजिम मतदाता हुन योग्यता पाएका नेपाली नागरिकहरुले निर्वाचन गरी पठाएका एकजना अध्यक्ष र एकजना उपाध्यक्ष,

- (ख) गाउँ विकास क्षेत्रको प्रत्येक वडाका प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुन योग्यता पाएका नेपाली नागरिकहरूले आ-आफ्नो वडाबाट एक एक जनाको दरले निर्वाचन गरी पठाएका नौजना वडाअध्यक्षहरू,
- (ग) दफा ८ को उपदफा (२) को खण्ड (ग) बमोजिमका गाउँ परिषदका सदस्यहरू मध्येबाट एकजना महिला सहित गाउँ विकास समितिद्वारा मनोनित दुईजना सदस्यहरू ।

१३. गाउँ विकास समिति स्वशासित र संगठित संस्था हुने : (१) प्रत्येक गाउँ विकास समिति अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(२) गाउँ विकास समितिको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।

(३) गाउँ विकास समितिले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न र बेचबिखन गर्न सक्नेछ ।

(४) गाउँ विकास समितिले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजुर गर्न र सो उपर पनि सांघी नामबाट नालिस उजुर लाग्न सक्नेछ ।

१४. सदस्यको पदावधि : (१) गाउँ विकास समितिको सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

(२) गाउँ विकास समितिको सदस्यको पदावधि गणना गर्दा पदावधि शुरु हुने सालको श्रावण १ गतेदेखि गणना गरिनेछ र पाँच वर्षको पदावधि नबढाई प्रत्येक पाँचौं वर्षको आषाढ मसान्तमा पदावधि समाप्त भएका मानिनेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कारण लेखिएको भए तापनि यस बमोजिम सदस्यको पदावधि समाप्त हुन अगावै नयाँ सदस्यको लागि निर्वाचन सम्पन्न भएमा साविकको सदस्यको पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ र नवनिर्वाचित सदस्यहरूलाई नै कार्य संचालन गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(४) कुनै कारणवश निर्धारित समयमा कुनै गाउँ विकास समितिको सदस्य पदको निर्वाचन वा मनोनयन सम्पन्न हुन नसकेको अरु समयमा सम्पन्न भए पनि निर्वाचित वा मनोनित सदस्यको पदावधि गणना गर्दा निर्धारित समयमा निर्वाचित वा मनोनित भए सरह मानी पदावधिको गणना गरिनेछ ।

(५) कुनै गाउँ विकास समितिको सदस्य पद कुनै कारणवश रिक्त हुन आएमा बाँकी अवधिको लागि मात्र साँघो पदको पूर्ति निर्वाचित सदस्यको पदको लागि प्रचलित कानून बमोजिम उपनिर्वाचनद्वारा र मनोनित सदस्यको पदको लागि मनोनयनद्वारा गरिनेछ ।

तर-

- (१) पद रिक्त भएको मितिले एक वर्षभित्र उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (२) एक वर्षभन्दा कम अवधिको लागि उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिने छैन ।



११. शपथ ग्रहण गर्नु पर्ने : (१) अध्यक्षले जिल्ला न्यायाधीश समक्ष, उपाध्यक्ष र सदस्यहरूले अध्यक्ष समक्ष र अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्षले जिल्ला न्यायाधीश समक्ष र सदस्यहरूले उपाध्यक्ष समक्ष शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) मा लेखिएदेखि बाहेक गाउँ परिषद्का अन्य सदस्यले अध्यक्ष समक्ष र अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्ष समक्ष शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम शपथ ग्रहण नगरी गाउँ परिषद्का सदस्य तथा गाउँ विकास समितिका सदस्यहरूले पद ग्रहण गर्न पाउने छैनन् ।
१२. पदत्याग गर्न सक्ने : (१) अध्यक्षले उपाध्यक्ष माफत गाउँ विकास समिति समक्ष र उपाध्यक्ष तथा सदस्यहरूले अध्यक्ष समक्ष राजिनामा दिई पदत्याग गर्न सक्नेछन् ।
- (२) उपदफा (१) मा लेखिएदेखि बाहेक गाउँ परिषद्का अन्य सदस्यहरूले अध्यक्ष समक्ष राजिनामा दिई पदत्याग गर्न सक्ने छन् ।
१३. सदस्यको लागि चाहिने योग्यता : गाउँ विकास समितिका सदस्यमा निम्नोचित बमोजिम हुनु देहाय बमोजिमको योग्यता हुनु पर्नेछ :-

- क) नेपाली नागरिक भएको,
- ख) एकदश वर्ष उमेर पूरा भएको र प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुने योग्यता पुगेको,
- ग) गाउँ विकास समितिलाई बुझाउनु पर्ने सबै जिन्सा वा नगदी बुझाई सकेको,
- घ) गाउँ विकास समितिसँग ठेक्का पट्टा वा चल अचल सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवहारमा कुनै निजी स्वार्थ नभएको,
- ङ) सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेको नठहरेको, तर अस्वी भएको प्रमाण पेश गरेमा यो खण्ड लागू हुने छैन ।
- च) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएको भए त्यस्ता सजाय भुक्तान गरेका तीन वर्ष व्यतीत भएको ।
- छ) अन्य प्रचलित कानूनले अयोग्य नभएको ।

१८. सदस्यता कायम नरहने : देहायको अवस्थामा गाउँ विकास समितिको सदस्यता कायम रहने छैन :-

- क) दश १७ बमोजिमको योग्यता नभएमा,
- ख) आफू बसोबास गरिर आएको वडा वा सुकाँ भाग सम्बन्धित गाउँ विकास क्षेत्रबाट भाँकिएमा वा अन्य कुनै गाउँ विकास क्षेत्र वा नगर क्षेत्रमा गाभिएमा,
- ग) जिल्ला विकास समितिको सभापति, उपसभापति वा सदस्यको पदमा निर्वाचित भएमा वा जिल्ला परिषद्को सदस्यमा मनोनित भएमा,
- घ) प्रतिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यको निर्वाचनमा उम्मेदवार भएमा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा मनोनित भएमा,
- ङ) मनासिब माफिकको सचिवा नदिई लगातार तीनपटक सम्म गाउँ विकास समितिको बैठकमा अनुपस्थित भएमा,  
तर सदस्यलाई सफाई पेश गर्नु मनासिब मौका नदिई निजको सदस्यता कायम नरहको सचिवा दिइने छैन ।
- च) प्रचलित कानून बमोजिम भ्रष्टाचारको अभियोग वा नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोग वा तीनवर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएमा,
- छ) दश १४ बमोजिमको पदावधि समाप्त भएमा,
- ज) राजिनामा दिएमा,

(क) मृत्यु भएमा ।

१९. सम्मति विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्ने : सदस्यले र्फा १५ बमोजिम शपथ गरेको मितिले ताँसदिनभित्र आफू र आफ्नो एकाधरू सगलका परिवारका सदस्यका नाममा हरेका चल अचल सम्पत्तिको विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

तर अध्यक्ष र, उपाध्यक्षले, आफू पदबाट हटेपछि पनि पदबाट हरेका मितिले ताँसदिनभित्र त्यस्ता सम्पत्तिको विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

२०. गाउँ विकास समितिहरूको वर्गीकरण : श्री ५ को सरकारले जनसंख्या भौगोलिक विविधता तथा यातायात, सञ्चार, शिक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धी सुविधाहरूको आधारमा गाउँ विकास समितिहरूलाई ताँके बमोजिम वर्गीकरण गरी कम सुविधा उपलब्ध र अविकसित गाउँ विकास क्षेत्रका गाउँ विकास समितिलाई सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिको सफारशमा सघन र सुविधा समल गरी विकसित गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद - ४ बैठक र

कार्य प्रणाली

२१. वडा समितिको बैठक : (१) वडा समितिको बैठक कम्तीमा महिनाको एकपटक बस्नेछ ।

(२) वडाध्यक्षले बैठक बस्ने मिति, समय र स्थान ताँका वडा समितिको बैठक बोलाउनेछ ।

(३) वडा समितिको बैठकको अध्यक्षता वडाध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित वडा समितिको सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेका सदस्यले वडा समितिको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(४) अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिसहित तीनजना सदस्यको बहुमतले बैठकको निर्णय हुन सक्नेछ ।

(५) वडा समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कुरा वडा समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२२. गाउँ परिषद्को बैठक : (१) गाउँ परिषद्को बैठक साधारणतया वर्षको दुईपटक बस्नेछ ।

(२) गाउँ परिषद्को बैठक गाउँ विकास समितिको अध्यक्षले बोलाउनेछ ।

(३) प्रत्येक वर्ष गाउँ परिषद्को बैठक सामान्यतया श्रावण मसान्त र पौष मसान्तभित्र बोलाउनु पर्नेछ ।

(४) गाउँ परिषद्को प्रत्येक बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले गाउँ विकास समितिका सदस्यहरू बाहेक परिषद्का अन्य सदस्यले आफू मध्येबाट छानेका सदस्यले गाउँ परिषद्को बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

तर गाउँ परिषदको बैठकमा अध्यक्षको छुट्टै हुनुभन्दा अघि गाउँ परिषदका उपस्थित सदस्यहरू मध्ये उमेरको हिसावले ज्येष्ठ सदस्यले साँ बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(५) गाउँ विकास समितिको सचिवले गाउँ परिषदको सचिवको काम गर्नेछ ।

(६) गाउँ परिषदको बैठक वसे मिति, समय र स्थानको सचना बैठक वसे दिनभन्दा कम्तीमा पन्ध्र दिन अगावै गाउँ विकास समितिको अध्यक्षको निशानमा सचिवले गाउँ परिषदका सबै सदस्यहरूलाई पठाउनु पर्नेछ ।

(७) गाउँ परिषदको बैठकमा तत्काल कायम रहेका सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(८) गणपूरक संख्याको अभावमा गाउँ परिषदको बैठक बस्न नसकेमा सातदिनको सचना दिई अर्को बैठक बोलाउनु पर्नेछ । सो बैठकको गणपूरक संख्या एक तिहाई हुनेछ । सो गणपूरक संख्या पनि पूरा हुन नसकेमा साँको भोलिपल्ट पुनः अर्को बैठक बोलाउनु पर्नेछ । सो बैठकमा जीतिसुक्त सदस्य उपस्थित भए पनि बैठक संचालन हुनेछ ।

(९) गाउँ परिषदका एक तिहाई सदस्यहरूले कुनै खास विषयमा छलफल गर्न बैठक बोलाई गाउँ भन्ने अध्यक्ष समक्ष लिखित अनुरोध गरेमा त्यसै अनुरोध गरेको मितिले ताँस दिनभित्र गाउँ परिषदको विशेष बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

१०) गाउँ परिषदको बैठकको निर्णय सचिवले प्रमाणित गर्नेछ ।

११) गाउँ परिषदको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम

हुनेछ ।

३. गाउँ विकास समितिको बैठक : १) गाउँ विकास समितिको बैठक कम्तीमा महिनाको एकपटक बस्नेछ ।

(१) अध्यक्षको आदेश अनुसार सचिवले गाउँ विकास समितिको बैठक बोलाउनेछ ।

तर तीन महिनासम्म पनि अध्यक्षले बैठक बोलाउने आदेश नदिएमा एकतिहाई सदस्यहरूको लिखित अनुरोधमा सचिवले गाउँ विकास समितिको बैठक बोलाउनेछ ।

(२) गाउँ विकास समितिको बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा उपाध्यक्षले र उपाध्यक्ष पनि अनुपस्थित भएमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(३) गाउँ विकास समितिको बैठकमा तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(४) जिल्ला विकास समितिको सम्बन्धित इलाका सदस्यलाई गाउँ विकास

समितिको बैठकमा भाग लिनको लागि आमन्त्रण गर्नु पर्नेछ ।

- (६) गाउँ विकास समितिको बैठकको निर्णय सचिवले प्रमाणित गर्नेछ ।  
हुनेछ ।
- (७) गाउँ विकास समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम
२४. बैठकको निर्णय : (१) यस ऐनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक गाउँ परिषद् र गाउँ विकास समितिको बैठकको निर्णय उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतको आधारमा गरिनेछ ।
- तर दफा २६ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिमको प्रस्ताव सम्बन्धमा निर्णय गर्दा सम्पूर्ण सदस्यहरूको बहुमतको आवश्यकता हुनेछ ।
- (२) गाउँ परिषद् र गाउँ विकास समितिको बैठकमा मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।
२५. वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : गाउँ विकास समिति अन्तर्गतको प्रत्येक वडा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-
- (क) वडा भित्रको बाटो, सडक, पुल, ढल, पोखरी, तलाउ, ईनार, कुवा, धारा आदि सफा सुथर राख्ने ।
  - (ख) वडाभित्रको फोहर, मैला र सडे गलेका वस्तुहरू याक्ने तथा सरसफाईको निमित्त वडावासीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने प्रबन्ध गर्ने ।
  - (ग) वडाभित्रको जनसंख्या, घर, जग्गा, पाट्टी, पौवा, धर्मशाला, मठ मन्दिर, मस्जिद, गुम्बा आदि देवस्थल, मन्दिरसा, पर्ति जग्गा पोखरी, तलाउ, ईनार, कुवा, धारा आदि सावजनिक महत्वको धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थलहरूको लगेत राख्ने तथा संरक्षण गर्न गाउँ विकास समितिलाई सहयोग गर्ने ।
  - (घ) वडाभित्रको नहर, कुलो, पैनी आदिको हेर विचार गर्ने ।
  - (ङ) वडाभित्रको पर्ति जग्गा र डाँडा, भीर, पाखा, आदिमा वृक्षारोपण गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहयोग पुर्याउने ।
  - (च) वडामा स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी आदिको व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउने ।
  - (छ) वडामा विद्यालय तथा पुस्तकालयको स्थापना र संचालनमा सहयोग पुर्याउने ।
  - (ज) वडाभित्र संचालन भएको र पूरा भएको आयोजना तन्त्रकार्यक्रमहरूको रेखदेख गर्ने ।
  - (झ) वडावासीहरूलाई व्यक्तिगत घटना दत्ता गर्न उत्प्रेरित गर्ने,

- (अ) वडाभित्रका पिछाडिएका जनजाति, असहाय, अपा तथावेवारिस व्यक्तिहरूको साक्षण र जीविकोपार्जन सम्बन्धी कायमा सहयोग पुर्याउने ।
- (ट) सम्बन्धित गाउँ विकास समितिले दिएको निर्देशन तथा आदेश बमोजिमको अन्य काम गर्ने ।

२६. गाउँ परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) गाउँ परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) गाउँ विकास समितिले पेश गरेको बजेट, योजना तथा कार्यक्रमहरू पारित गर्ने ।
- (ख) गाउँ विकास समितिले प्रस्ताव गरेको कर, दस्तुर, महसूल, शुल्क आदि लगाउने तथा उठाउने सम्बन्धी प्रस्ताव पारित गर्ने ।
- (ग) गाउँ विकास समितिले प्रस्ताव गरेको ऋण लिने वा अचल सम्पत्ति बेचबिखन वा हस्तांतरण गर्ने सम्बन्धी प्रस्ताव पारित गर्ने ।
- (घ) गाउँ विकास समितिको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनबाट कायम भएका बुरुजमाथि छलफल गरी पुर्चलित कानून बमोजिम नियमित गर्ने नभिले बुरुजको हकमा बुरुज फर्काउनेको लागि आवश्यक कारवाही गर्ने गाउँ विकास समितिलाई निर्देशन दिने ।
- (ङ) गाउँ विकास समितिले आफ्नो आन्तरिक सन्तबाट व्यहोने गरी प्रस्ताव गरेको कमचारीको दरबन्दी, पारिश्रमिक, भत्ता तथा अन्य सुविधामा आवश्यकतानुसार स्वाकृत दिने ।
- (च) गाउँ विकास समितिको प्रशासनिक कार्यहरूको मूल्याङ्कन गरी गाउँ विकास समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (छ) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र संचालित विकास निर्माण कार्यक्रममूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (ज) गाउँ विकास समितिको विनियम स्वाकृत गर्ने ।
- (झ) तोकिएको अन्य काम गर्ने ।

(२) गाउँ परिषद्ले गाउँ परिषद्को कर्तव्य एक सदस्यको अध्यक्षतामा निज सहित तीनजना सदस्यहरू रहेको एक लेखा समितिको गठन गर्नेछ, त्यस्तो समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) गाउँ परिषद्ले विभिन्न विषयमा आवश्यक सल्लाह र सुझाव दिनको लागि उपरका (२) बमोजिमको लेखा समितिमा रहने सदस्यहरू बाहेक गाउँ परिषद्का

अन्य सदस्यहरूलाई तोकिए बमोजिमका विषयगत समितिहरूमा रहने गरी गाउँ परिषद्ले विभिन्न समितिहरू गठन गर्न सक्नेछ ।

(४) गाउँ परिषदको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२४. सल्लाहकार समिति गठन गर्न सक्ने : (१) गाउँ विकास समितिले आवश्यक भएमा काममा सहयोग पठाउने सभाजस्यो, बौद्धजीवि, प्राविधिक ज्ञान, शीप भएका तीनदेखि नौजनासम्मको एक सल्लाहकार समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) सल्लाहकार समिति सम्बन्धी अन्य कुरा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२८. गाउँ विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) गाउँ परिषदको निर्णय र निर्देशनहरू कार्यान्वयन गर्नु गराउनुको अतिरिक्त गाउँ विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

क) कृषि सम्बन्धी :

- (१) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र कृषि विकास कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने, गराउने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र कृषि हाट, बजार र मेला लगाउने वा मेला लगाउने सहयोग गर्ने ।
- (३) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र पशु रोगको रोकथामका निमित्त आवश्यकता अनुसार पशु चिकित्सालयको संचालन गर्ने, गराउने तथा पशु चरनेको लागि आवश्यक गोचरनको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।

ख) ग्रामीण खाने पानी सम्बन्धी :

- (१) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र आवश्यक पर्ने खाने पानीको आपूर्तिको लागि खाने पानी आयोजना तयार गरी कार्यान्वयन र संचालन गर्ने तथा सम्भारको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र इनार, कुवा, पोखरी, धारा आदिको निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- (३) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र पानीका मुहानहरूको संरक्षण गर्ने, गराउने ।

ग) निर्माण तथा यातायात सम्बन्धी :

- (१) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र आवश्यक पर्ने थोडो र गोरु, ग्रामीण सडक सम्बन्धी आयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने तथा तिनीहरूको मर्मत सम्भारको व्यवस्था गर्ने ।

- (२) विभिन्न निकायबाट हस्तान्तरण भई आएका पुल, त्झुन, घाट तथा कलभटहरूको मर्मत सम्भार गर्ने ।

(घ) शिक्षा तथा खेलकूद सम्बन्धी :

- (१) आगो सन्तबाट पूर्व प्राथमिक विद्यालयहरू स्थापना गर्ने, स्थापना गर्न अनुमति दिन तथा संचालन व्यवस्थापन गर्ने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र संचालन भएका विद्यालयहरूको रेखदेख र व्यवस्थापन गर्ने,
- (३) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र मातृभाषामा प्रथमिक तहको शिक्षा उपलब्ध गराउन सहयोग गर्ने,
- (४) प्रौढ शिक्षा तथा अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम बनाई संचालन गर्ने, गराउने ।
- (५) पुस्तकालयको स्थापना र संचालन गर्ने, गराउने ।
- (६) खेलकूदको विकास सम्बन्धी योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने र गाउँ स्तरीय खेलकूद विकास समिति गठन गरी खेलकूदको विकासमा सघाउ पुर्याउने ।
- (७) आर्थिक दृष्टिले अत्यन्त पिछडिएको उत्पिडित जनजातिहरूका छात्रछात्राहरूलाई छात्रवृत्ति दिने व्यवस्था मिलाउने ।

(ङ) सिंचाइ र भू-क्षय तथा नदी नियन्त्रण सम्बन्धी :

- (१) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र आवश्यक पर्ने सिंचाइ, बंधकालो, पैनी, पानीघाट आदिको आयोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रलाई प्रभाव पर्ने भू-क्षय र नदी नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने,
- (३) विद्युत उत्पादन तथा वितरण गर्ने गराउने ।

(च) भौतिक विकास सम्बन्धी :

- (१) सामुदायिक भवन, विश्राम गृह तथा सार्वजनिक शौचालय बनाउने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र निर्माण हुने घर, भवन, सडक तथा अन्य भौतिक पूर्वाधार आदिको लागि मापदण्ड तयार गरी सो निर्माण गर्न ताकिए बमोजिम स्विकृत दिने ।



- (ग) गाउँको भू-उपयोग योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (घ) वसोबास क्षेत्रमा आवश्यक ढल निकासको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।
- (छ) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी :
- (१) गाउँ स्तरीय स्वास्थ्य केंद्र, स्वास्थ्य चौकी तथा उपस्वास्थ्य चौकीहरू संचालन र व्यवस्थापन गर्ने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रमा प्राथमिक स्वास्थ्य शिक्षा र सरसफाई तथा फोहर, मैला व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरू तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- (३) जडीबुटीको विकास तथा विस्तारमा सहयोग पुर्याउने ।
- (४) परिवार नियोजन तथा मातृ शिशु कल्याण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- (ज) वन तथा वातावरण सम्बन्धी :
- (१) पर्लु जग्गा, डाँडा, भीर पाखा एवं सार्वजनिक जन्तुक्षारोपण गर्ने, गराउने ।
- (२) गाउँ विकास क्षेत्रका वन वनस्पति, जैविक विविधता, भू-संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम तयार गरी संचालन गर्ने, गराउने ।
- (३) वातावरण संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न कार्यक्रम बनाई संचालन गर्ने, गराउने ।
- (झ) भाषा र संस्कृति सम्बन्धी :
- (१) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका धर्मस्थल तथा धर्मशाला, पाटी, पौवा आदिको लगत राखी रखदेख र संरक्षण गर्ने गराउने ।
- (२) विभिन्न भाषा, धर्म र संस्कृतिको संरक्षण गर्ने गराउने र तिनीहरूको विकासमा सहयोग गर्ने ।
- (ञ) पर्यटन तथा घरेलु उद्योग सम्बन्धी :
- (१) पर्यटकीय क्षेत्रको संरक्षण, विकास र विस्तार गर्ने तथा त्यस्ता ठाउँमा प्रदूषण हुन नदिने व्यवस्था गर्ने, गराउने ।

(२) गाउँ विकास क्षेत्रमा घरेलु उद्योग संचालन र्मन्नेनमित्त उन्नयनका काम गर्ने ।

(ट) विविध :

- (१) मानव साधनको विकास गर्ने, रोजगार तथा स्वरोजगारको अवसर प्राप्त हुने व्यवस्था गर्ने ।
- (२) सहकारिताको लागि सहयोग पुर्याउने ।
- (३) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको जनसंख्या, घर, जग्गा तथा पशुको लगत राख्ने ।
- (४) वैवाहिक नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक काम गर्ने, गराउने,
- (५) प्रचलित कानून बमोजिम जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गर्ने ।
- (६) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका असाहाय, अनाथ र अपा- बालबालिकाहरूको लगत राख्ने र तिनीहरूलाई उपयुक्त ठाउँमा राख्ने व्यवस्था गर्ने ।
- (७) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका महिलाहरूको उत्थानको लागि आवश्यक योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- (८) गाउँ नैतिक अनुरूप अनाथ बालबालिका, असाहाय महिला, बूढा अपा- तथा अशक्तहरूको संरक्षण सम्बन्धी कार्य गर्ने र सामाजिक कर्तव्य हटाउने तथा चलोचरो एवं नारी संरक्षण सम्बन्धी काम गराउने ।
- (९) गाउँ विकास समितिको स्वामित्व तथा नियन्त्रणमा रहेको चल, अचल सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने ।
- (१०) गाउँ विकास समितिको विनियम तर्जुमा गरी गाउँ परिषदमा पेश गर्ने ।
- (११) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र मादक पदार्थको विक्री वितरण तथा नुवा तास आदि जस्ता अनैतिक कार्यको नियन्त्रण गर्ने ।
- (१२) गाउँ विकास समितिलाई आयु अर्जित हुने सहकारी, औद्योगिक तथा व्यवसायिक कार्यक्रम निजी क्षेत्रको समेत लगानीमा संचालन गर्ने प्रोत्साहित गर्ने गराउने ।

- (१३) सहकारितामा आधारित विविध कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी संचालन गर्ने गराउने ।
- (१४) सूचिवको कार्यको मूल्याङ्कन गरी सिफारिस सहित अख्तियारवालासमक्ष पठाउने ।
- (१५) प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

(२) गाउँ विकास समितिले गाउँ विकास क्षेत्रमा गर्नु पर्ने विकास निर्माण कार्यको लागि उपभोक्ता समूह तथा अन्य गैर सरकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहित गरी उक्त कार्यहरू त्यस्ता समूह वा संस्थाहरू माफते गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

(३) गाउँ विकास समितिले यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम आफूलाई भएको अधिकारको प्रयोग गर्नेछ ।

१९. अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार : १) अध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देखि बमोजिम हुनेछ :-

- क) गाउँ परिषद् र गाउँ विकास समितिको बैठक बोलाउने ।
- ख) गाउँ परिषद् र गाउँ विकास समितिको बैठकमा आवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेश गर्ने, गराउने ।
- ग) गाउँ विकास समितिको आम्दानी, खर्च, हिसाब र अन्य कागजपत्र सुरक्षित राख्ने, राख्न लगाउने ।
- घ) गाउँ विकास समितिको बजेट र योजना तर्जुमा गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- ङ) गाउँ विकास समितिको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- च) गाउँ विकास समितिको दैनिक प्रशासनको रेखदेख र नियन्त्रण गर्ने ।
- छ) प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक सिफारिस गर्ने ।
- ज) गाउँ विकास समितिको चल अचल सम्पत्ति हेर विचार तथा मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- झ) उपाध्यक्ष तथा सदस्यहरूलाई विषयगत रूपमा कार्यको विभाजन गर्ने ।
- ञ) आवश्यकता अनुसार उपाध्यक्ष, सदस्य तथा सचिवलाई काजखटाउने ।
- ट) सातदिनभन्दा बढी समय गाउँ विकास समितिमा उपस्थित हुन नसके भएमा उपाध्यक्षलाई कार्यभार दिने र उपाध्यक्ष पनि हुन

नभएमा उमेरको आधारमा जेष्ठ सदस्य वा अन्य कतै सदस्यलाई कार्यभार दिने ।

(ठ) ताँकिएको अन्य काम गर्ने ।

(१) अध्यक्षले मनासिब कारण बाहेक लगातार ताँसदिनभन्दा बढी आगो गाउँ विकास समिति छाड्न हुँदैन ।

(२) उपरुफा (१) को प्रयोजनका लागि मनासिब कारण हो होइन भन्ने प्रश्न उठेमा गाउँ विकास समितिले निर्णय गर्नेछ ।

३०. उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) उपाध्यक्षको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) अध्यक्षको अनुपस्थितिमा कार्यवाहक अध्यक्ष भई कार्य गर्ने ।

(ख) ताँकिएको अन्य काम गर्ने ।

(१) उपाध्यक्षले मनासिब कारण बाहेक लगातार ताँसदिनभन्दा बढी आगो गाउँ विकास समिति छाड्न हुँदैन ।

(२) उपरुफा (१) को प्रयोजनका लागि मनासिब कारण हो होइन भन्ने प्रश्न उठेमा गाउँ विकास समितिले निर्णय गर्नेछ ।

३१. सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) आगो वडाको विकास निर्माणको योजना तयार गरी गाउँ विकास समितिमा पेश गर्ने ।

(ख) विकास निर्माणको कार्य वारेमा छलफल गरी गैर सरकारी संस्थाबाट सम्भाव्य आयोजना गाउँ विकास समितिमा पठाउनेप्रवन्ध गर्ने ।

(ग) वडा सम्बन्धी विवरण माग भएमा गाउँ विकास समितिमा पेश गर्ने ।

(घ) उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थालाई योजना छनौट र आयोजना तर्जुमामा सहयोग गर्ने ।

(ङ) सातदिनभन्दा बढी समय वडा समितिमा उपस्थित हुन नसके भएमा रुफा ७ को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिमका वडा सदस्यहरुमध्ये जेष्ठ सदस्य वा अन्य कतै सदस्यलाई कार्यभार दिने ।

(च) वडा सदस्यहरुको कामको बाँडफाँड गर्ने ।

(छ) ताँकिएका अन्य काम गर्ने ।

(२) स दस्यले मनासि ब कारण बाहेक लगातार तास दिनभन्दा बढी आनो गाउँ विकास समिति छाड्न हुँदैन ।

(३) उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि मनासि ब कारण हो होइन भन्ने प्रश्न उठेमा गाउँ विकास समितिले निर्णय गर्नेछ ।

(४) स दस्यको कार्य सम्पादनमा स र्थित वडा समितिका स दस्यहरूले सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

३२

सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार : सचिवले अग्रक्षको प्रत्यक्ष निर्देशनमा क्षेत्रीय बमोजिमको काम, कर्तव्य र अधिकारको प्रयोग तथा पालना गर्नेछ :-

- क) स्वाकृत गाउँ विकास कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने ।
- ख) निर्माण कार्यमा हुने खर्चको हिसाव किताब राखी फरक गराउने ।
- ग) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र संचालित र सम्पन्न अभियानको अद्यावधिक अभिलेख राख्ने ।
- घ) गाउँ विकास समितिको आय र व्ययको हिसाव राख्ने ।
- ङ) गाउँ विकास समितिले पारित गरेको बजेटभित्र रही गाउँ विकास समितिको निर्णय कार्यान्वयन गर्नका लागि खर्च गर्ने ।
- च) लेखापरीक्षण गराउने, बेरजु फर्काउने र बेरजु रकम असुल उपर गर्नु पर्ने भए कानून बमोजिम असुल उपर गर्ने ।
- छ) चल, अचल तथा जिन्सा सम्पत्तिको लगत राख्ने ।
- ज) गाउँ परिषद् तथा गाउँ विकास समितिको बैठकमा उपस्थित भई निर्णय माइनुट गर्ने, निर्णय पुस्तिकाको जिम्मा लिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने ।
- झ) गाउँ विकास समितिमा दायर भएका मुद्दाको मिसल जिम्मा लिने ।
- ञ) जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गरी गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको जनसंख्याको लगत दुरुस्त राख्ने ।
- ट) गाउँ विकास समिति अन्तर्गतका कर्मचारीहरूको प्रशासकीय नियन्त्रण गर्ने ।
- ठ) प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएका अन्य कामहरू गर्ने । परिच्छेद -

५

गाउँ विकास समितिको वार्षिक अधिकार

( )

३३. न्यायिक अधिकार : श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सचिना प्रकाशन गरी तांकेको मितिदेखि गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको देहायका मुद्दाहरूको शुरु कारवाही रकिनारा गर्ने अधिकार गाउँ विकास समितिलाई हुनेछ :-

- क) जग्गा तर्फ साँध सीमाना, सन्धी सर्पन, आलीधुर, बाँध पैनी, कूले वा पानीको बाँडफाँड तथा बाटो वा विकास मिचिको मुद्दा,
- ख) बाली अर्मल मुद्दा,
- ग) वंशवेगार सम्बन्धी र ज्याला मजुरीको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- घ) गरीब कंगालको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- ङ) चौपाया हराउने र पाउनेको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- च) घर बनाउनेको महलको ८ र ९ वं अन्तर्गतको मुद्दा,
- छ) कन्याण धनको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- ज) नासा, धरौटको महलको ५ वं अन्तर्गतको मुद्दा बाहेक सामहल अन्तर्गतको अन्य मुद्दा,
- झ) शंशवण्डाको महलको १० वं अन्तर्गतको इज्जत आमद अनुसार खान लाउन दिनु पर्ने विषयको मुद्दा,
- ञ) पानी घाटको प्रयोग तथा सार्वजनिक सम्पत्तिको सुरक्षा सम्बन्धी मुद्दा,
- ट) गोवध बाहेक चौपायाको महल अन्तर्गतको अन्य मुद्दा,
- ठ) चरन, घाँस, दाउरा सम्बन्धी मुद्दा,
- ड) अर्काको घरभित्र जवर्जस्ती पसेको, बसेको वा पस्न, ऋखोजेको मुद्दा,
- ढ) सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को अनुसर्चा - १ र २ मा उल्लेखित मुद्दा बाहेक श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सचिना प्रकाशन गरी ताँकेदिएका अन्य मुद्दा ।

३४. मध्यस्थ समितिको गठन : (१) दफा ३३ बमोजिम गाउँ विकास समितिमा दायर भएका मुद्दाको कारवाही तथा किनारा गर्ने गाउँ विकास समितिले मध्यस्थ समितिको गठन गर्नेछ ।

(१) उपदफा (१) बमोजिम गाउँ विकास समितिले मध्यस्थ समिति गठन गर्दा दफा ३३ बमोजिमको मध्यस्थहरूको सूचीमा रहेका व्यक्तिको मध्ये मुद्दाको पक्षहरूको सहमति भएका तीनजना व्यक्तिलाई मध्यस्थ समितिमा नियुक्त गर्नेछ ।

(२) उपदफा (२) बमोजिम मध्यस्थ सूचीमा रहेका व्यक्तिको मध्येवाट मध्यस्थ नियुक्त गर्ने मुद्दाको पक्षहरूको सहमति हुन नसकेमा मुद्दाको पक्षहरूले आ-

आनो तर्फबाट एक एकजना मध्यस्थ नियुक्त गरी त्यसको नाम गाउँ विकास समितिमा दिनु पर्नेछ । त्यसरी दुईजना मध्यस्थको नाम प्राप्त भएपछि गाउँ विकास समितिले दफा ३५ बमोजिमको मध्यस्थ सूचीमा रहेका व्यक्तिहरू मध्येबाट अर्कोएकजना मध्यस्थ नियुक्त गर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम मध्यस्थको नियुक्तिमा मुद्दाका पक्षहरूको सहमति हुन नसकेमा वा उपदफा (३) बमोजिम मुद्दाका पक्षहरूले आफ्नो तर्फबाट एक एकजना मध्यस्थको नाम नपठाएका अवस्थामा गाउँ विकास समितिले दफा ३५ बमोजिमको मध्यस्थ सूचीमा रहेका तीनजना व्यक्तिलाई मध्यस्थ नियुक्त गर्नेछ ।

(५) उपदफा (२), (३) वा (४) बमोजिम मध्यस्थमा नियुक्त मध्यस्थहरू मध्येबाट एकजनालाई गाउँ विकास समितिले मध्यस्थ समितिका अध्यक्ष तान्नेछ ।

३५. मध्यस्थहरूको सूची : (१) यस ऐन अन्तर्गत दायर भएका मुद्दाको शुरु कारवाही रकितारा गर्ने प्रयोजनका लागि गाउँ विकास समितिले स्थानीय व्यक्ति एवं सामाजिक कार्यकर्ता मध्येबाट उपयुक्त देखिएका व्यक्तिहरूको सहमति लिई तिनैहरूको नाम, थर र वतन समेत छुलाई मध्यस्थहरूको सूची तयार गरी सार्वजनिक जानकारीको लागि गाउँ विकास समितिको कार्यालयमा प्रकाशन गरी राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मध्यस्थहरूको सूचीमा गाउँ विकास समितिले यथासम्भव महिला तथा पिछडाएका वर्गलाई समेत समावेश गर्नु पर्नेछ ।

३६. अधिकारक्षेत्रको प्रयोग : (१) मध्यस्थको अधिकारक्षेत्रको प्रयोग तीनजना मध्यस्थले

सामूहिक रूपले गर्ने छन् र बहुमतको राय मध्यस्थको निर्णय मानिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मध्यस्थहरूको बीचमा बहुमत नभई अलग अलग राय भएमा ती रायहरू उल्लेख गरी गाउँ विकास समिति समक्ष पेश गरिनेछ र उक्त विषयमा गाउँ विकास समितिले समर्थन गरेको राय नै मान्य हुनेछ ।

३७. निर्णय गर्ने प्रकृया : (१) मध्यस्थले आफू समक्ष पेश भएको मुद्दामा यथासम्भव

सम्बन्धित पक्षहरूको बीच वाता गराई मिलापत्र गराउनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पक्षहरूको बीच मिलापत्र गराउन नसकेमा त्यस्ता मुद्दामा मध्यस्थले दफा ३६ बमोजिम आनो अधिकारक्षेत्रको प्रयोग गरी निर्णय गर्नेछ ।

३८. मुद्दाको लगत काट्ने : दफा ३७ बमोजिम मिलापत्र वा निर्णय भएकोमा समिलापत्रमा वा निर्णयमा गाउँ विकास समितिले आनो छाप लगाई आनो अभिलेखमा राखी गाउँ विकास समितिमा दायर भएको उक्त मुद्दाको लगत कट्टा गर्नु पर्नेछ ।

३९. मुद्दा सम्बन्धी कार्य प्रणाली : यस ऐन बमोजिम गाउँ विकास समितिबाट शुरु कारवाही र कितारा हुने मुद्दाहरू दायर गर्ने प्रकृया, त्यस्ता मुद्दा सम्बन्धी जाँच बन् तथा कारवाहीको तैरिका, म्याद तामिल गर्ने विधि, पक्षहरू उपस्थित गराउन प्रकृया, म्याद तारिखको व्यवस्था, मुद्दा छिन्नु पर्ने अवधि, मिलापत्र वा निर्णय गदाको कार्य प्रणाली ताँकए बमोजिम हुनेछ ।

४०. पुनरावेदन गर्न सक्ने अधिकार : दफा ३७ को उपदफा (२) बमोजिम भएको निष्पत्ति नबुझे पक्षले निर्णय सृष्टि पाएको वा थाहा पाएको मितिले पचास दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
४१. निर्णयको कार्यान्वयन : (१) गाउँ विकास समितिको आन्तक अधिकारक्षेत्र अन्तर्गतका मुद्दा, मामिलाको सम्बन्धमा भएको मिलापत्र वा निर्णय बमोजिम पक्षहरूले तिन बुझाउनु पर्ने दायित्व पूरा गर्ने मन्जुर गरेमा गाउँ विकास समितिले तत्काल मिलापत्र वा निर्णयको कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।  
(२) कुनै पक्षले मिलापत्र वा निर्णय बमोजिम तिन बुझाउनु पर्ने दायित्व पूरा नगरेको अवस्थामा गाउँ विकास समितिले त्यसरी तिन बुझाउनु पर्ने दायित्वको विवरण सहितको लगत मालपोत कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।  
(३) उपदफा (२) बमोजिम लेखी आएमा सम्बन्धित कार्यालयले प्रचलित कानून बमोजिमको रीत पुर्याई मिलापत्र वा निर्णयको कार्यान्वयन गरि दिनु पर्नेछ ।
४२. मुद्दा सार्ने : गाउँ विकास समिति ऐन, २०४८ बमोजिम गठित गाउँ विकास समिति समक्ष रहेको मुद्दा वा उजुरीहरू यस ऐन बमोजिम गठित गाउँ विकास समितिमा सार्नेछन् ।

परिच्छेद - ६

गाउँ विकास समितिको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रिया

४३. गाउँ विकास समितिको योजनाको तर्जुमा : (१) प्रत्येक गाउँ विकास समितिले गठित विकास क्षेत्रको विकासका लागि आवधिक र वार्षिक योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।  
(२) उपदफा (१) बमोजिम गाउँ विकास समितिको योजना तर्जुमा गर्दा गाउँ विकास समितिले आवश्यकता अनुसार बाह्य परामर्श सेवा प्राप्त गर्न सक्नेछ ।  
(३) गाउँ विकास समितिले योजनाको तर्जुमा गर्दा देहाय बमोजिमका आयोजनाहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ :-  
क) उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने ।  
ख) गाउँका जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार बढाउने तथा प्रत्यक्ष लाभ हुने र गरीबो निवारणमा सहयोग पुर्याउने ।  
ग) कम लागत तथा बढी जनसहभागितामा संचालन हुने ।  
घ) स्थानीय साधन, सात तथा शीपवाट संचालन हुने ।  
ङ) पिछडिएका वर्ग तथा महिला वर्ग र बालबालिकालाई प्रत्यक्ष लाभ हुने ।  
च) वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न सघाउ पुर्याउने ।  
(४) आगामी वर्ष संचालन हुने योजनाको तर्जुमा गर्न चालू वर्षमा बमोजिम गर्नु पर्नेछ

:-



- क) प्रत्येक वार्डको माग महिनासम्म । गाउँ विकास समितिले जिल्ला विकास समिति तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरुबाट अर्को आर्थिक वर्षको निमित्त मागदर्शन तथा सुधन सातको पूर्व अनुमान प्राप्त गर्नु पर्नेछ । गाउँ विकास समिति आफै पनि अर्को आर्थिक वर्षको सेवा तथा विकास कार्यक्रम तर्जुमाको निमित्त विभिन्न वडा समितिबाट आयोजना छनोट तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी मागदर्शन उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- ख) गाउँ विकास क्षेत्रका वडा समितिहरु, उपभोक्ता समितिहरु र गैर सरकारी सस्थाबाट आयोजनाहरु माग गरी साको आधारमा योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

(५) आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न विषय समावेश गर्नु पर्नेछ :-

- क) गाउँ विकास क्षेत्रको भौगोलिक, आर्थिक एवं प्राकृतिक सम्पदाहरु र तिनीहरुको वर्तमान उपयोग ।
- ख) विभिन्न क्षेत्रमा तुलनात्मक लागत लाभको हिसावले उत्पादन गर्न सकिने सम्भावनाहरु ।
- ग) पिछडिएका जातजातिहरु एवं गरीबी भएको क्षेत्र तथा सबै क्षेत्रमा गरिएको वा गरिनु पर्ने विभिन्न विकास कार्यहरु ।
- घ) महिला र बालबालिकाको लागि आयमूलक र सीपमूलक विकास कार्यहरु ।
- ङ) सम्पन्न भएका विभिन्न विषय क्षेत्र अन्तर्गतका आयोजनाहरुको विवरण र तिनीहरुको संचालन तथा सम्भार सम्बन्धित अवस्था ।
- च) विकासका सम्भावनाका आधारमा विभिन्न विषय क्षेत्रगत अल्पकालिन एवं दीर्घकालिन विकास कार्यहरु र प्रदुषण रोक्न कार्यहरु ।
- छ) स्थानीय वासिन्दाबाटै तयार गरिनु पर्ने विभिन्न विषय क्षेत्रका जनशक्ति विकास सम्बन्धी योजना ।

(६) वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न कुरालाई आधार लिनु पर्नेछ :-

- क) राष्ट्रिय विकास नीति सम्बन्धमा जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त निर्देशनहरु ।
- ख) आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका समष्टिगत आवश्यकताहरु ।

४४. सात नक्सा तयार गर्ने : प्रत्येक गाउँ विकास समितिले गाउँ विकास क्षेत्रको विकासका निमित्त गाउँ स्तरीय वस्तुगत तथाङ्क संकलन गरी गाउँको वस्तुस्थिति र सात नक्सा तयार गर्नु पर्नेछ ।

४५. आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु पर्ने : गाउँ विकास समितिले आएको योजनाकार्यान्वयन गर्ने क्रममा देहाय बमोजिमका कुराहरू समेत खुलाई आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु गराउनु पर्नेछ :-

- क) आयोजनाको लक्ष्य,
- ख) आयोजनाबाट फाइदा पाउने जनताको संख्या र फाइदाको किसिम,
- ग) छनौट गर्न लागिएको आयोजना नयाँ हो वा अघुरो हो,
- घ) आयोजना संचालन नगरी अन्य कुनै उपायबाट आवश्यकताकोपूर्ति वा समस्या समाधान हुन्छ, हुँदैन,
- ङ) आयोजना सम्पन्न गर्दा लाग्ने खर्च तथा सामग्रीको मूल्य तथा लाग्ने समयको अनुमान,
- च) उपभोक्ताहरूबाट प्राप्त हुने सक्ने नगद, वस्तुगत श्रम र त्यस्तान्य योगदान,
- छ) उपभोक्ताबाट उठ्ने सक्ने शर्क वा मर्मत सम्भार खर्च वा संचालन व्यवस्था, र
- ज) अन्य खुलाउनु पर्ने कुनै कुरा भए सो ।

४६. आयोजनाको छनौट : १) आयोजनाको छनौट गर्दा दफा ४४ बमोजिमको सात नक्सा तथा दफा ४५ बमोजिमको आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

(१) आयोजना छनौट गर्दा वातावरण संरक्षण तथा सम्बद्धन गर्ने किसिमले आयोजना छनौट गर्नु पर्नेछ ।

(२) आयोजना छनौट गर्दा बढीभन्दा बढी स्थानीय बासिन्दाहरूको सहभागिता

र श्रम प्राप्त हुने आयोजनाहरू छनौट गर्नु पर्नेछ ।

(३) गाउँ विकास समितिलाई प्राप्त हुने अनुदानको अनुमान प्राप्त भएपछि प्रार्थमिकताको आधारमा आयोजना छनौट गर्नु पर्नेछ ।

(४) छनौट भएका आयोजनाको जानकारी गाउँबासीहरू बीच सार्वजनिक गराउनु पर्नेछ ।

४७. गाउँ विकास समिति र सरकारी गैर सरकारी निकायहरू बीच समन्वय गर्ने : गठ विकास समितिले आएका योजना र सेवा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा गाउँ विकास क्षेत्रमा विभिन्न सेवा र विकास कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने सरकारी, गैर सरकारी तथा दातृ संस्थासँग देहायका विषयमा समन्वय कायम गर्नु पर्नेछ :-

- क) कुनै पनि सेवाका क्षेत्रमा गरिने लगानीमा गाउँ विकास समिति र सम्बन्धित निकाय बीच दोहोरोपन हटाउने ।

- (ख) लगानीकर्ताहरु बीच आपसमा परिपूरक समन्वय कायम गर्ने ।
- (ग) दुवैको कार्यावधिमा उपभोक्ताहरुको भूमिका मुख्य रूपले कायम गर्ने ।
- (घ) लगानीबाट गाउँबासीहरुले अधिकतम लाभ हासिल गर्न सक्नेतरिका अपनाउने ।
- (ङ) विभिन्न कार्यक्रम कार्यान्वयनको समय तालिका निर्धारण गर्ने ।

४८. गाउँ विकास समितिको योजना संचालन : (१) गाउँ विकास समितिको योजना हेबमोजिम संचालित हुनेछन् :-

- क) गाउँ विकास समितिको आफ्नै साँतबाट,
- ख) जिल्ला विकास समितिको अनुदानबाट,
- ग) श्री ५ को सरकारको अनुदानबाट,
- घ) विभिन्न गैर सरकारी सङ्घ संस्थाबाट ।

(२) गाउँ विकास समितिले आयोजना छनौट गरेपछि संचालन तालिका बनाई कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

(३) गैर सरकारी संस्थाबाट संचालन हुने कार्यक्रम गाउँ विकास समितिसँग सम्झौता गरी संचालन गराउनु पर्नेछ ।

(४) जिल्ला योजनामा समावेश गर्ने आयोजनाहरु गाउँ परिषद्बाट पारितगराई जिल्ला विकास समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।

(५) गाउँ विकास समितिले संचालन गर्ने कार्यक्रममा गैर सरकारी संस्थाहरुको लगानी समेत हुने अवस्थामा दुई संस्था बीच भएको सम्झौता अनुसार आयोजना संचालन हुनेछ ।

(६) श्री ५ को सरकारको अनुदानबाट संचालन हुने विशेष आयोजना श्री५को सरकारद्वारा तोकिएको प्रकृत्य बमोजिम संचालित हुनेछ ।

(७) गाउँ विकास क्षेत्रमा रहेको नगर विकास समितिले योजना तर्जुमा गर्दा गाउँ विकास समितिको परामर्शमा गर्नेछ ।

४९. आयोजनाको कार्यान्वयन र व्यवस्थापन : (१) गाउँस्तरका आयोजनाहरुको संचालन उपभोक्ता समिति माफत गरिनेछ ।

(२) उपभोक्ता समितिका सदस्यलाई आयोजना संचालनका लागि तालीम आवश्यक भएमा सो समेत प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपभोक्ता समितिले त्यस्ता आयोजनाबाट सेवा प्राप्त गर्ने उपभोक्ताबाट सेवा शुल्क असुल गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम प्राप्त सेवा शर्तको रकम सम्बन्धित आयोजनाको मर्मत, सम्भार र संरक्षणमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (३) र (४) बमोजिमको आम्दानी खर्चको विवरण उपभोक्ता

समितिले अद्यावधिक गरी गाउँ विकास समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

५०. निर्देशन पालन गर्नु पर्ने : गाउँ विकास समितिले आगो योजनाको तर्जमा र संक्रमण सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोग र जिल्ला विकास समितिले समय समयमादिएका निर्देशन पालन गर्नु पर्नेछ ।

५१. गैर सरकारी संस्थालाई प्रोत्साहित गर्नु पर्ने : (१) प्रत्येक गाउँ विकास क्षेत्रभित्र गैर सरकारी कार्यक्रमहरूको पहिचान, तर्जमा, स्विकृति, संचालन, रेखदेख, मूल्याङ्कन तथा मर्मत सम्भार गर्ने कार्यको लागि गाउँ विकास समितिले गैर सरकारी संस्थालाई प्रोत्साहित गर्नु पर्नेछ ।

(२) गैर सरकारी संस्थाबाट संचालन हुने आयोजनाहरू आगो संचालन र गैर सरकारी विकास समिति तथा जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त संचालन संचालन हुने छन् ।

(३) सम्बन्धित संस्थाले आयोजना सम्बन्धी पूर्ण विवरण गाउँ विकास

समितिलाई पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) गैर सरकारी संस्थाले आयोजना संचालन गर्दा गाउँ विकास समितिबाट

समन्वय राखी गर्नु पर्नेछ ।

(५) गाउँ विकास समितिले गैर सरकारी संस्था मार्फत योजनाहरू कार्यान्वयन

र संचालन गर्न सक्नेछ ।

५२. आयोजनाको समीक्षा : गाउँ विकास समितिले गाउँ विकास क्षेत्रभित्र संचालित आयोजनाहरूको त्रैमासिक रूपमा समीक्षा गर्नु पर्नेछ ।

५३. आयोजनाको जाँचपास तथा फरफारक : (१) आयोजना सम्पन्न भएपछि तोकिए बमोजिम जाँचपास र फरफारक गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

(२) आयोजना संचालन गर्ने निकायबाट आयोजना सम्पन्न भएको जनघोषणा गाउँ विकास समितिमा प्राप्त भएपछि प्राविधिकले पेश गरेको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र मूल्याङ्कनको आधारमा गाउँ विकास समितिले जाँचपास र फरफारक गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) को प्रयोजनका लागि आवश्यक हुने प्राविधिक सहयोग गाउँ विकास समितिमा उपलब्ध नभएको अवस्थामा जिल्ला विकास समितिले उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(४) गाउँ विकास समिति आफैले सम्पन्न गरेको आयोजना सम्बन्धमा जिल्ला विकास समितिलाई जानकारी गराउनु पर्नेछ र जिल्ला विकास समितिले यस्तो आयोजनाको प्राविधिक जाँच र मूल्याङ्कन गराइ संचालनको प्रतिवेदनको आधारमा साँचो आयोजनाको जाँचपास र फरफारक गर्नेछ ।

४४. गाँवचा पास भएका आयोजनाको मर्मत, सम्भार, विस्तार र व्यवस्थापन : १। गाउँ विकास समितिले आयोजना सम्पन्न भएपछि आयोजनाको मर्मत, सम्भार र विस्तारका लागि आयोजनाको सेवा प्राप्त गर्नेहरूबाट सेवा शुल्क लिन सक्नेछ ।

(२) उपरका १। बमोजिमको सेवा शुल्कको रकमबाट आयोजनाको मर्मत, सम्भार, विस्तार र व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपरका १। र (२) बमोजिम आम्दानी खर्चको अद्यावधिक विवरण गाउँ विकास समितिले तयार गरी राख्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ७

आर्थिक व्यवस्था

४५. गाउँ विकास समितिले लगाउन पाउने कर : गाउँ विकास समितिले आनो क्षेत्रमा तोकिएको दरमा नबढ्ने गरी गाउँ परिषदबाट पारित दरमा देहाय बमोजिमका करहरू लगाउन सक्नेछ :-

(क) घर जग्गा कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको घरको आकार, प्रकार र बनेोट समेतको आधारमा प्रति घर जग्गाको वार्षिक घर जग्गा कर ।

(ख) मालपोत वा भूमि कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको जग्गामा मालपोत वा भूमि कर ।

तर मालपोत वा भूमिकरबाट उठेको राजश्वकोपचास प्रतिशत रकम जिल्ला विकास समितिलाई बुझाउनु पर्नेछ ।

(ग) हाट, बजार, पसल कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्र संचालित पशुहाट तथा नियमित हाट बजार, मेला, जात्रा, आदिमा थापको पसल वापत हाट बजार पसल कर ।

(घ) सवारी साधन कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका तोकिएको सवारीमा सवारी दर्ता तथा वार्षिक सवारी साधन कर र आनो क्षेत्रमा आउने सबै प्रकारका सवारीमा पटक सवारी साधन कर ।

तर नेपाल अधिराज्यभित्र प्रवेश गरेको तोकिएको

सवारीमा उक्त सवारी सबभन्दा पहिले विशेषबाट जुन गाउँ विकास क्षेत्रभित्र प्रवेश गर्छ सो क्षेत्रको गाउँ विकास समितिले तोकिए बमोजिम कर लगाउनु सक्नेछ, र एक गाउँ विकास क्षेत्रभित्र कर तिरेपछि अन्यत्र पुग्नु त्यस्ता कर लाग्ने छैन ।

(ङ) मनोरञ्जन कर : गाउँ विकास क्षेत्रमा रहेको स्वीकृत सिनेमाहल, भिडियोहल, सांस्कृतिक प्रदर्शन हल जस्ता

मनोरन्जन स्थलमा तौकए वमोजिम मनोरन्जन कर लगाउन सकेछ ।

- (च) बहाल विटैरी कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रखरखाव वा संचालन गरेको हाट बजार, एलाती जग्गा बजारको छेउका भाडामा दिएका अस्थायी पसलहरूमा बहाल विटैरी कर ।
- (छ) विज्ञापन कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्र राखिएका साईन बोर्डमा विज्ञापन कर ।
- (ज) व्यवसाय कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्र तौकएको उद्योग व्यापार व्यवसाय वा पेशामा व्यवसाय कर ।
- (झ) व्यवसायिक भिडियो कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्र व्यवसायिक भिडियो कर ।
- (ञ) प्राकृतिक स्रोत उपयोग कर : गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक स्रोत सम्पदाको व्यवसायिक उपयोग गरे वापत लागेको कर ।
- (ट) तौकए वमोजिम अन्य कर लगाउने ।

१६. सेवा शुल्क : १। गाउँ विकास समितिले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले उपलब्ध गराएको सेवा वापत गाउँ परिषद्बाट पारित दरमा देहाय वमोजिमको सेवा शुल्क लगाउन

सकेछ :-

- (क) सरसफाई ढल निकास सेवा शुल्क ।
- (ख) पर्यटकीय क्षेत्र प्रवेश शुल्क ।
- (ग) पार्क, उद्यान, पिकनिक क्षेत्र र भ्यू टावर आदिमा प्रवेश शुल्क ।
- (घ) जाडू सर्कस जस्ता मनोरन्जन गराए वापत शुल्क ।

(२) गाउँ विकास समितिले कसको रकम कलम उठाई दिएमा उठेको

रकमबाट सेवा शुल्क लिन सकेछ ।

१७. दस्तुर : गाउँ विकास समितिले आफ्नो क्षेत्रभित्र तौकएको दरमा नबहने गरी गाउँ परिषद्बाट पारित दरमा देहाय वमोजिमको दस्तुर लगाउन सकेछ :-

- (क) टेलिभिजन, भिडियो र अन्य उपकरणको लाइसेन्स तथा नर्वाकरण दस्तुर ।
- (ख) बक्सौनी दस्तुर ।
- (ग) सिफारिस दस्तुर ।

५८. विक्री गरी, आयु आर्जन गर्न सक्ने : गाउँ विकास समितिले आनो क्षेत्रभित्रका देहायका वस्तुहरु विक्री गर्न सक्नेछ :-

- क) सरकारी पर्ता जग्गाको माटो ।
- ख) सार्वजनिक पोखरी वा बौचाको उत्पादन ।
- ग) गाउँ विकास समितिको सम्पति ।
- घ) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको वन पैदावर मध्ये सुकेको काठ बज्र हाँगा, भिजा, जराजुरी आदि ।
- ङ) खर घाँस आदि ।

५९. ऋण लिन सक्ने : गाउँ विकास समितिले गाउँ परिषदबाट स्वीकृत भए बमोजिम भू विकास समितिको हक भागको चल अचल सम्पति धितो राखी वा तराही वा श्री ५ को सरकारको जमानामा बैंक वा अन्य कुनै सशसंस्थाबाट ऋण सापटी लिन सक्नेछ ।

६०. गाउँ विकास समिति कोष : (१) गाउँ विकास समितिको एउटा कोष रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहाय बमोजिमका रकमहरु रहने

छन् :-

- क) श्री ५ को सरकार वा जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त रकम ।
- ख) दस्तुर, शक, महसूल, बहालबाट प्राप्त रकम ।
- ग) गाउँ विकास समितिको चल अचल सम्पति वा अन्य वस्तुको विक्रीबाट प्राप्त रकम ।
- घ) सार्वजनिक खोला नालाको पानी सार्वजनिक प्रयोग बाहेक अन्य प्रयोगबाट प्राप्त रकम ।
- ङ) चन्दा, दान, सहायता वा उपहारबाट प्राप्त रकम ।
- च) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको वन पैदावार चर्मी निकासी रोक्ने काममा सहयोग पुऱ्याए वापत पाउने रकम ।
- छ) आयमूलक कार्यक्रमबाट प्राप्त रकम ।
- ज) बैंक वा अन्य कुनै सशसंस्थाबाट लिएको ऋण सापटी रकम ।
- झ) दण्ड जरिवानाबाट उठेको रकम ।
- ञ) श्री ५ को सरकारले तोकिएको वा अन्य प्रचलित कानूनबाट प्राप्त अख्तियारीबाट आउने रकम ।

(३) कोषमा जम्मा भएको रकम बैंकमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

६१. कोषको रकम खर्च गर्ने तरिका : (१) कोषको संचालन अध्यक्ष वा निजले ताकेको सदस्य र सचिवको सङ्ग दस्तखतबाट हुनेछ ।
- (२) गाउँ परिषद्बाट वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम स्वीकृत नगरी कोषबाट रकम खर्च गर्न पाइने छैन ।
- (३) सचिवले गाउँ परिषद्ले पारित गरेको बजेट तथा कार्यक्रमको अधीनमा रही गाउँ विकास समितिको निर्णय कार्यान्वयन गर्न कोषबाट रकम खर्च गर्न सक्नेछ ।
- (४) कोषको रकम खर्च गर्दा ताँकए बमोजिम खर्च गर्नु पर्नेछ ।
- (५) कोषबाट खर्च गरेको रकमको आर्थिक प्रतिवेदन गाउँ परिषद्को बैठकमा पेश गर्नु पर्नेछ र गाउँ विकास समितिले आनो आय र व्ययको जानकारी प्रत्येक गाउँ परिषद्को बैठक भएकामितिले एक महिनाभित्र सावधानिक रूपमा वडा वडामा समेत गराउनु पर्नेछ ।
६२. रकमान्तर : गाउँ परिषद्बाट स्वीकृत वार्षिक बजेटको शीर्षकको दश प्रतिशतमा नबढाई गाउँ विकास समितिले रकमान्तर गर्न सक्नेछ ।
- तर भैपरी आउने र आर्थिक सहायतामा भने रकमान्तर गर्न सकिने छैन ।
६३. निर्माण तथा अन्य ठेक्का पट्टा : (१) गाउँ विकास समितिले निर्माण कार्य गराउदा देहाय बमोजिम गर्नु गराउनु पर्नेछ :-
- (क) ठेक्का पट्टा तथा अन्य कारोबार ताँकए बमोजिम हुने गरी ।
- (ख) गाउँ स्तरीय योजनाको हिसाब किताब सम्बन्धित निकायहरूले राख्नु पर्ने गरी ।
- (२) गाउँ विकास समितिले आफै वा गैर सरकारी सस्था मार्फत विकास निर्माणका कार्यहरू ताँकए बमोजिम उपभोक्ता समूह, ठेक्का वा अमानतबाट गराउन सक्नेछ ।
- (३) गाउँ विकास समितिबाट गरिने ठेक्का पट्टाको लिखतमा अध्यक्ष वा निजले ताकेको सदस्य र सचिवको सङ्ग दस्तखत हुनु पर्नेछ ।
६४. लिलाम बिक्रीको व्यवस्था : गाउँ परिषद्बाट स्वीकृत नीति अनुसार गाउँ विकास समितिलाई काम नलाग्ने सरसामान वा सम्पत्तिको लिलाम बिक्री ताँकए बमोजिम हुनेछ ।
६५. बजेटको बाँकी रकम : एक आर्थिक वर्षमा खर्च हुन नसकी बाँकी रहेको बजेटको रकम चालु वर्षमा अघूरा रहेका आयोजना र कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि अर्भि आर्थिक वर्षको बजेटमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।
६६. श्रेस्ता राख्ने : गाउँ विकास समितिले आनो आय र व्ययको श्रेस्ता ताँकए बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।



६७. पारिश्रमिक र बैठक भत्ता : (१) अध्यक्ष र उपाध्यक्षले तोकिए बमोजिम पारिश्रमिक पाउने छन् ।
- (२) गाउँ विकास समितिको बैठकमा भाग लिए बापत सदस्यहरूलाई तोकिए बमोजिमको बैठक भत्ता दिन सकिनेछ ।
६८. गाउँ विकास समितिको समिति : (१) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रको देहायका समिति उभर गाउँ विकास समितिको पूरा हक हुनेछ र त्यस्ता समितिको रेखदेख, ममत्ता, सम्भार तथा प्रवर्धन गाउँ विकास समितिले गर्नु पर्नेछ :-
- (क) गाउँ विकास समितिको कोषबाट वनेको खरीद भएको श्री ५ को सरकार, जिल्ला विकास समिति वा सशस संस्था वा कुनै व्यक्तिले दिएको समिति ।
- (ख) कुनै व्यक्ति विशेषको निजी हक नभएको र श्री ५ को सरकार वा जिल्ला विकास समितिको स्वामित्वमा नरहेको सविजनिक ढल, नाला, पुल, प्राखरी, देवालय, शिवालय, पाटी, पोवा, घर, कवा, धारा, इतार, गोचर, पानीघाट, निकास र बाटो ।
- (ग) प्रचलित वन सम्बन्धी कानून वा श्री ५ को सरकारले दिएको वन ।
- (घ) प्रकृतिक सम्पदा ।
- (२) उपरका (१) बमोजिमको समिति गाउँ विकास समितिले श्री ५ को सरकारको स्विकृत विना बेचबिखन गर्न वा अरु कुनै व्यहोराले हकभोग छेदने पाउने छैन । स्विकृत विना बेचबिखन गरमा वा हक छाडी कसलाई दिएमा जुनसुकै अवस्थामा पनि स्वतः वदर हुनेछ ।
६९. लेखापरीक्षण : (१) गाउँ विकास समितिको आन्तरिक लेखापरीक्षण जिल्ला विकास समितिले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले चार महिनाभित्र गर्नेछ ।
- (२) गाउँ विकास समितिको अन्तिम लेखापरीक्षण गाउँ परिषदबाट गठित लेखा समितिको सिफारशमा जिल्ला विकास समितिले स्विकृत गरेको लेखा परीक्षकबाट गराउनु पर्नेछ ।
- (३) लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएका सबै माथि आवश्यक कारवाही गरी सांको विवरण सहित अध्यक्षले सो प्रतिवेदन लेखा समिति समक्ष प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ ।
- (४) लेखा समितिले उपरका (२) बमोजिम अध्यक्षबाट प्राप्त प्रतिवेदन अध्ययन गरी आफ्नो राय सुझाव सहित गाउँ परिषदमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (५) गाउँ परिषदले लेखा समितिको राय सुझाव सहित प्राप्त प्रतिवेदन माथि छलफल गरी लेखापरीक्षणबाट कायम भएको बरजु नियमित गर्न नमिले भएमा बरजुसङ्घको लागि गाउँ विकास समितिलाई निर्देशन दिनेछ ।

परिच्छेद - ८

( )

दण्ड सजाय

७०. दण्ड सजाय गर्न सक्ने १) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र कसैले देहायको कुनै काम गेभनजलाई गाउँ विकास समितिले देहाय बमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ :-

- क) अर्कालाई अदुरो गर्न नियत राखी रुख लगाउने वा पर्खाल लगाउने वा घर, टहरा आदि निर्माण गर्ने जस्ता काम गरेमा गाउँ विकास समितिले साँ हटाउन आदेश दिन सक्नेछ र त्यस्ता आदेश बमोजिम नहटाएमा गाउँ विकास समितिले साँ हटाउन सक्नेछ । यसरी हटाउनु बा लागेको खर्च अटेरने व्यक्तिसँग असुल गरी एकहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- ख) अर्कालाई दुख दिने नियतले बाधा अबरोध पुर्याउने गरी ढल निकास, चार्पी, साँटो राखेको बनाउने, राखे जस्ता कार्य गरेमा गाउँ विकास समितिले त्यस्ता कार्य रोक्नु, भत्काउन वा हटाउन आदेश दिन सक्नेछ । साँ आदेश बमोजिम रोक्नु, भत्काउन वा हटाउन नमानेमा गाउँ विकास समितिले मानिस पठाई रोक्नु, भत्काउन वा हटाउन सक्नेछ । गाउँ विकास समितिले यसरी भत्काउनु वा हटाउनु बा लागेको खर्च आदेश नमाने व्यक्तिलाई असुल गरी एकहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- ग) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र निर्दिष्ट स्थानमा फोहोर मैला नफालीजतात्त फालेमा त्यस्ता फोहोर मैला हटाउन लाग्ने खर्च समेत सम्बन्धित व्यक्तिलाई असुल गरी एकसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- घ) गाउँ विकास समितिको इजाजत बेगर कसैले सार्वजनिक बाटो, गोरेटो, घोडेटो वा स्थान घेर्ने वा रोक्ने आवत जावतमा अबरोध खडा गर्ने काम गरेमा त्यस्ता घरा, बार वा अबरोधका सामान हटाउनु लगाई एकसयदेखि पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- ङ) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका सार्वजनिक सम्पत्ति कसैले हानी नोक्सानी गरेमा वा अतिक्रमण वा अपचलन गरेमा वा सार्वजनिक सञ्चना विगारमा प्रचलित कानूनले सजाय तोक्योमा साँही बमोजिम र तोक्योमा पाँचहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी त्यस्ता हानी नोक्सानीको विगाँ सम्बन्धित व्यक्तिसित असुल उपर गर्न वा सार्विक अवस्थामा तयार गर्न लगाउन सक्नेछ ।
- च) गाउँ विकास क्षेत्रभित्रका सार्वजनिक जग्गामा कसैले अनधिकृत रूपले घर, टहरा आदि निर्माण गरेमा वा सार्वजनिक जग्गा मिच्नु त्यस्ता निर्माण कार्य गरेमा गाउँ विकास समितिले त्यसरी

निर्माण कार्य गर्ने व्यक्तिलाई पाँच हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी निर्माण गरेको घर, टहरा आदि भत्काउने आदेश दिन सक्नेछ । सो आदेश नमानेमा मानिस पठाई घर, टहरा आदि भत्काउन लगाउन सक्नेछ । गाउँ विकास समितिले यसरी भत्काउनु लागेको खबर सम्बन्धित व्यक्तिसँग असुल गरी लिन सक्नेछ ।

- (छ) कसैले आफ्नो छिमेकीको घर, आँगन वा चाँकमा फोहर मैला फालेमा वा वातावरण दूषित हुने कार्य गरेमा गाउँ विकास समितिले खण्ड (ग) बमोजिम जरिवाना गरी फोहर मैला हटाउन लगाउन सक्नेछ ।
- (ज) गाउँ विकास क्षेत्रभित्र कुनै किसिमको यन्त्र जुडान गरी वा कुनै उपकरण वा मनोरञ्जनका साधनद्वारा छराछिमेक वा समाजमा शान्ति भन्ने कुराकलाप गरेमा गाउँ विकास समितिले त्यस्ता कार्य नगर्न वा उपकरण हटाउन पर्नेमा हटाउन आदेश दिन सक्नेछ र सो आदेश नमानेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (झ) गाउँ विकास समितिले पसलहरुमा मूल्य सची राख्ने आदेश दिन सक्नेछ र सो बमोजिम मूल्य सची नराखेमा सम्बन्धित पसल धनीलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवानी गर्न सक्नेछ ।
- (ञ) छाडा चौपाया नियन्त्रण गर्न गाउँ विकास समिति वा वडाहरुमा कान्छी हाउस को व्यवस्था गरी कानून बमोजिम बिगोवाली समेत भराउन सक्नेछ ।

(२) गाउँ विकास समितिले ठेकेको वा लगाएको कर दस्तुर, शाक, महसुल तथा असुल गर्न बाँकी अन्य रकम कुनै व्यक्तिले नबुझाएमा गाउँ विकास समितिले पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ र गाउँ विकास समितिले उपलब्ध गराएको सेवा त्यस्तो व्यक्तिको हकमा बन्द गर्न सक्नेछ ।

(३) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम, विनियम वा आदेशको उल्लंघन गरी कसैले कुनै काम गरेमा यस ऐनमा अन्यत्र दण्ड सुजाय तोकिएकोमा सोही बमोजिम र नतोकिएकोमा गाउँ विकास समितिले पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(४) यस दफा अन्तर्गत सुजाय पाईस कोकोमा पुनः सोही कसुर दोहोराए भनेलाई गाउँ विकास समितिले पटक पिच्छे दोब्बर सुजाय गर्न सक्नेछ ।

(५) यस दफा बमोजिम गाउँ विकास समितिले गरेको सुजायमा चित्त नबुझे पक्षले निर्णय थाहा पाएका मितिले पैतृस दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

७१. दण्ड जरिवानाको असुली : दफा ७० बमोजिम गाउँ विकास समितिले गरेको दण्ड जरिवाना दफा २६० बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई असुल उपर गरिनेछ ।

भाग - ३ नगरपालिका  
सम्बन्धी व्यवस्था

परिच्छेद - १

नगर क्षेत्र, वडा विभाजन र वडा समिति

७२. नगर क्षेत्र र क्षेत्र तोके : १। श्री ५ को सरकारले नेपाल अधिराज्यभित्रको कम्तीम १० लाख जनसंख्या भएको र बिजुली, सडक, खानेपानी र सञ्चार व्यवस्था भएको क्षेत्रलाई चारोकला खोली नगर क्षेत्र तोके सकेछ ।
- (१) उपदफा (१) मा जुनसुकु कुरा लेखिएको भए तापनि श्री ५ को सरकारले पहाडी र हिमाली क्षेत्रको कम्तीमा दशहजार जनसंख्या भएको र बिजुली, यातायात, खानेपानी र सञ्चारको व्यवस्था भएको क्षेत्रलाई चारोकला खोली नगर क्षेत्र तोके सकेछ ।
- (२) श्री ५ को सरकारले नगर परिषदको परामर्शमा उपदफा (१) र (२) बमोजिम तोकिएको नगर क्षेत्रभित्रको पायक पने स्थानलाई साँ क्षेत्रको क्षेत्र तोके सकेछ ।
- (३) उपदफा (३) बमोजिम तोकिएको नगर क्षेत्रको केंद्रमा नगर स्तरीय सवै कार्यालयहरु रहने छन् ।
७३. वडा विभाजन : दफा ७२ बमोजिम तोकिएको नगर क्षेत्रलाई श्री ५ को सरकारले भौगोलिक अवस्थालाई समेत ध्यान दिई यथासम्भव बराबर जनसंख्या पने गरी कम्तीमा नौ वडामा विभाजन गर्नेछ ।
७४. सिमाना हेफेर : १। दफा ७२ बमोजिम तोकिएको कुनै नगर क्षेत्र वा दफा ७२ बमोजिम विभाजन गरिएको कुनै वडाको सिमाना हेफेर गर्ने आवश्यक परेमा श्री ५ को सरकारले सम्बन्धित विशेषज्ञ समित् रहेको समिति गठन गरी साँ समितिको सिफारिसमा निर्वाचन आयोगको स्वाकृत लिई प्रतिनिधि सभाको सदस्यको निर्वाचनका लागि कायम भएको निर्वाचन क्षेत्रलाई असर नपने गरी त्यस्तो नगर क्षेत्र वा वडाको सिमाना हेफेर गर्नेछ ।
- तर यसरी सिमाना हेफेर गर्दा निर्वाचन हुने सालभन्दा एक वर्ष अगाव गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (२) कुनै नगर क्षेत्रको सिमाना हेफेर हुने आवश्यक छु भनी सम्बन्धित नगर परिषदको ह् त्तलाई बहुमतबाट प्रस्ताव पारित भै सम्बन्धित जिल्ला परिषदले सिफारिस गरेमा उपदफा (१) को अधीनमा रही श्री ५ को सरकारले सिमाना हेफेर गर्न सकेछ ।
७५. वडा समितिको गठन : नगरपालिकाको प्रत्येक वडाका प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुने योग्यता फोका नेपाली नागरिकहरुले दफा ७८ बमोजिम नगर परिषदको सदस्यको लागि चाहने योग्यता फोका व्यक्तिहरु मध्यबाट निर्वाचित गरेका देहाय बमोजिमको वडाध्यक्ष र वडा सदस्यहरु रहने गरी एक वडा समिति गठन हुनेछ :-

- क) एकजना वडाध्यक्ष,
- ख) एकजना महिला वडा सदस्य, र
- ग) तीनजना वडा सदस्यहरु ।

परिच्छेद - २

नगर परिषद् सम्बन्धी व्यवस्था

७६. नगर परिषद्को गठन : १) दश ७२ बमोजिम तोकिएको नगर क्षेत्रमा एक नगर परिषद् गठन गरिनेछ ।

(२) नगर परिषद्मा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहने छन् :-

- क) नगरपालिकाका प्रमुख र उपप्रमुख,
- ख) प्रत्येक वडा समितिका वडाध्यक्ष, महिला वडा सदस्य र वडा सदस्यहरु,
- ग) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका महिला सहित समाज सेवा, आर्थिक तथा सामाजिक दृष्टिकोणले पिछडिएका जाति, जनजाति, दलित तथा आदिवासी मध्ये नगर परिषद्मा प्रतिनिधित्व हुन नसकेका वडाका ७८ बमोजिम नगर परिषद्को सदस्यको लागि चाहिने योग्यता पुरेका व्यक्तिहरुमध्येबाट नगर परिषद्द्वारा मनोनीत कम्तीमा छजना र बढीमा बाँस जना व्यक्तिहरु ।

तर त्यसरी मनोनीत हुने व्यक्तिहरु मध्ये कम्तीमा चालीस प्रतिशत व्यक्तिहरु महिला हुनु पर्नेछ ।

७७. नगर परिषद्को सदस्यको पदावधि : १) नगर परिषद्को सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

(२) नगर परिषद्का सदस्यको पदावधि गणना गर्दा पदावधि शुरु हुने सालको

श्रावण १ गतेदेखि गणना गरिनेछ, र पाँच वर्षको पदावधि नबढाई प्रत्येक पाँच वर्षको आपाढ मसान्तमा पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा १) र २) मा जस्तै कुरा लेखिएको भए तापनि यस दश बमोजिम नगर परिषद्को सदस्यको पदावधि समाप्त हुँदा अगाव नगर परिषद्को नयाँ सदस्यको लागि निर्वाचन सम्पन्न भएमा नगर परिषद्को साविकको सदस्यको पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ र नगर परिषद्को नव निर्वाचित सदस्यहरुलाई नै कार्य संचालन गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(४) कुनै कारणवशा निर्धारित समयमा कुनै नगरपालिका वा वडा समितिको सदस्य पदको निर्वाचन वा नगर परिषद्को सदस्यको मनोनयन हुन नसके अरु समयमा भएपनि त्यस्तो सदस्यको पदावधि गणना गर्दा निर्धारित समयमा निर्वाचित वा मनोनीत भए सारह मानी पदावधिको गणना गरिनेछ ।

(५) कुनै नगर परिषद् सदस्यको पद कुनै कारणवशा रिक्त हुन आएमा बाँकी अवधिको लागि मात्र सो रिक्त पदको पूर्त निर्वाचन सदस्य पदको लागि प्रचलित कानून बमोजिम उपनिर्वाचनद्वारा र मनोनित सदस्य पदको लागि मनोनयनद्वारा गरिनेछ ।

तर -

- (१) पद रिक्त भएको मितिले एक वर्षभित्र उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (२) एक वर्षभन्दा कम अवधिको लागि उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिने छैन ।

७८. नगर परिषद्को सदस्यको लागि चाहिने योग्यता : नगर परिषद्को सदस्य हुनको तीदेहाय बमोजिमको योग्यता पुगेको हुनु पर्नेछ :-

- क) नेपाली नागरिक भएको,
- ख) एकवर्षसम्म उमेर पूरा भएको र प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुन योग्यता पुगेको,
- ग) नगरपालिकालाई बुझाउनु पर्ने सबै जिन्सा वा नगदी बुझाई सकेको,
- घ) नगरपालिकासँग ठेक्का पट्टा वा चल, अचल सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवहारमा कुनै निजी स्वार्थ नभएको,
- ङ) सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेको नठहरेको,  
तर अस्ली भएको प्रमाण पेश गरेमा यो खण्ड लागू हुने छैन ।
- च) नैतिक पतन देखिने, फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएको भए त्यस्ता सजाय भुक्तान गरेको तीन वर्ष व्यतीत भएको,
- छ) कुनै कानूनले अयोग्य नभएको ।

७९. नगर परिषद्को सदस्यता कायम नरहने : देहायको अवस्थामा नगर परिषद्को सदस्यता कायम रहने छैन :-

- क) दफा ७८ बमोजिमको योग्यता नभएमा,
- ख) आफू बसोबास गरिराएको वडा वा सोको भाग सम्बन्धित नगर क्षेत्रवाट फाँकेमा वा अन्य कुनै गाउँ विकास क्षेत्र वा नगरपालिकामा गाभिएमा,
- ग) जिल्ला विकास समितिको सभापति, उपसभापति वा सदस्यकोपदमा निर्वाचित भएमा वा जिल्ला परिषद्को सदस्यमा मनोनित भएमा,

- (घ) प्रतिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यको निर्वाचनमा उम्मेदवार भएमा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा मनोनित भएमा,
- (ङ) मनासिब, माफिकको सचन निर्देश लगातार तीनपटक सम्म नगर परिषदको बैठकमा अनुपस्थित रहेमा,  
तर त्यस्तो सदस्यलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका निर्देश निजको सदस्यता कायम नरहेको सचन दिने छैन ।
- (च) दफा ७७ बमोजिमको पदावधि समाप्त भएमा,
- (छ) प्रचलित कानून बमोजिम भ्रष्टाचारको अभियोग वा नैतिक पतन देखने फौजदारी अभियोग वा तीन वर्षभन्दा बढी कैद सजाय हुने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएमा,
- (ज) राजिनामा दिएमा,
- (झ) मृत्यु भएमा ।

परिच्छेद - ३ नगरपालिका

सम्बन्धी व्यवस्था

८०. नगरपालिकाको गठन : (१) दफा ७२ बमोजिम तोकिएको नगर क्षेत्रमा नगर परिषदको कार्यकारणीको रूपमा एक नगरपालिका गठन गरिनेछ ।

(२) नगरपालिकामा देहाय बमोजिमका प्रमुख, उपप्रमुख र सदस्यहरू रहने

छन्:-

- (क) नगर क्षेत्रभित्रका प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुन योग्यता पुगेका नेपाली नागरिकहरूले निर्वाचन गरी पठाएका एकजना प्रमुख र एकजना उपप्रमुख,
- (ख) नगर क्षेत्रको प्रत्येक वडाका प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुन योग्यता पुगेका नेपाली नागरिकहरूले आफ्नो वडाबाट एक एकजनाका दरले निर्वाचन गरी पठाएका वडाध्यक्षहरू,
- (ग) दफा ७६ को उपदफा (२) को खण्ड (ग) बमोजिमका नगर परिषदका सदस्यहरू मध्येबाट एकजना महिला सहित नगरपालिकाद्वारा मनोनित दुईजना सदस्यहरू ।

८१. नगरपालिका स्वशासित र संगठित संस्था हुने : (१) प्रत्येक नगरपालिका एक अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(२) नगरपालिकाको आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।

(३) नगरपालिकाले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न

र बेचबिखन गर्न सक्नेछ ।

(४) नगरपालिकाले ब्यक्ति सरह आनो नामबाट नालिस उजुर गर्न र सोउपर पनि सही नामबाट नालिस उजुर लाग्न सकेछ ।

८२. सदस्यको पदावधि : (१) नगरपालिकाको सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

(२) नगरपालिकाको सदस्यको पदावधि गणना गर्दा पदावधि शुरु हुने सालको श्रावण १ गतेदेखि गणना गरिनेछ र पाँच वर्षको पदावधि नवलाई प्रत्येक पाँचवर्षको आषाढ मसान्तमा पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कारण लेखिएको भए तापनि यस बमोजिम सदस्यको पदावधि समाप्त हुनु अगाव नयाँ सदस्यको लागि निर्वाचन सम्पन्न भएमा साविकको सदस्यको पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ र नवनिर्वाचित सदस्यलाई नै कार्य संचालन गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(४) कुनै कारणवश निर्धारित समयमा कुनै नगरपालिकाको सदस्य पदको निर्वाचन वा मनोनयन सम्पन्न हुन नसके अरु समयमा सम्पन्न भएपनि निर्वाचित र मनोनीत सदस्यको पदावधि गणना गर्दा निर्धारित समयमा निर्वाचित वा मनोनीत भए सरह मानी पदावधिको गणना गरिनेछ ।

(५) कुनै नगरपालिका सदस्यको पद कुनै कारणवश रिक्त हुनु आएमा बाँकी अवधिको लागि मात्र सो रिक्त पदको पूर्ण निर्वाचित सदस्य पदको लागि प्रचलित कानून बमोजिम उपनिर्वाचनद्वारा र मनोनीत सदस्य पदको लागि मनोनयनद्वारा गरिनेछ ।

तर -

(१) पद रिक्त भएको मितिले एक वर्षभित्र उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिसक्नु पर्नेछ ।

(२) एक वर्षभन्दा कम अवधिको लागि उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिने छैन ।

८३. शपथ ग्रहण गर्नु पर्ने : (१) प्रमुखले जिल्ला न्यायाधीश समक्ष, उपप्रमुख र सभ्यहरूले प्रमुख समक्ष र प्रमुखको अनुपस्थितिमा उपप्रमुखले जिल्ला न्यायाधीश समक्ष र सदस्यहरूले उपप्रमुख समक्ष शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेख भएदेखि बाहेकका नगर परिषदका अन्य सदस्यहरूले प्रमुख समक्ष र प्रमुखको अनुपस्थितिमा उपप्रमुख समक्ष शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम शपथ ग्रहण नगरी नगर परिषद तथा नगरपालिकाका सदस्यहरूले पद ग्रहण गर्न छैनन् ।

८४. पद त्याग गर्न सक्ने : (१) प्रमुखले उपप्रमुख मार्फत नगरपालिका समक्ष र उपप्रमुख तथा सदस्यहरूले प्रमुख समक्ष राजिनामा दिई पदत्याग गर्न सक्ने छन् ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेख भएदेखि बाहेक नगर परिषदका अन्य सदस्यहरूले प्रमुख समक्ष राजिनामा दिई पदत्याग गर्न सक्ने छन् ।

८५. सदस्यको लागि चाहिने योग्यता : नगरपालिकाको सदस्यमा निर्वाचित वा मनोनीत हुँदाहाय बमोजिमको योग्यता हुनु पर्नेछ :-



- क) नेपाली नागरिक भएको,
- ख) एकैसाँस वर्ष उमेर पूरा भएको र प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुन योग्यता पुगेको,
- ग) नगरपालिकालाई बुझाउनु पर्ने सबै जिन्सा वा नगदी बुझाई सकेको,
- घ) नगरपालिकासँग ठेका पट्टा वा चल अचल सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवहारमा कुनै निजी स्वार्थ नभएको,
- ङ) सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेको नठहरेको,
- च) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएको भए त्यस्ता सजाय भुक्तान गरेको तीनवष व्यतीत भएको,
- छ) अन्य प्रचलित कानूनले अयोग्य नभएको ।

८६. सदस्यता कायम नरहने : देहायको अवस्थामा नगरपालिकाको सदस्यता कायम रहेन छैन :-

- क) दफा ८५ बमोजिमको योग्यता नभएमा,
- ख) आफू बसोबास गरिराएको वडा वा सोको भाग सम्बन्धित नगर क्षेत्रबाट फिर्काएमा वा अन्य कुनै गाउँ विकास क्षेत्र वा नगर क्षेत्रमा गाभिएमा,
- ग) जिल्ला विकास समितिको सभापति, उपसभापति वा सदस्यको पदमा निर्वाचित भएमा वा जिल्ला परिषद्को सदस्यमा मनोनित भएमा,
- घ) प्रतिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यको निर्वाचनमा उम्मेदवार भएमा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा मनोनित भएमा,
- ङ) मनासिब माफिकको सचिना निर्देश लगातार तीनपटकसम्म नगरपालिकाको बैठकमा अनुपस्थित भएमा,  
तर त्यस्ता सदस्यलाई सभै पेश गर्ने मनासिब मौका निर्देश नजिकको सदस्यता कायम नरहेको सचिना दिने छैन ।
- च) प्रचलित कानून बमोजिम भ्रष्टाचारको अभियोग वा नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोग वा तीनवषभन्दा बढी कारा सजाय हुने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएमा,
- छ) दफा ८२ बमोजिमको पदावधि समाप्त भएमा,
- ज) आ)नो पदबाट राजिनामा दिएमा,
- झ) मृत्यु भएमा ।

८५. समाप्त विवरण सार्वजनिक गर्न पर्ने सदस्यले दफा ८३ बमोजिम शपथ ग्राहनेको मितिले तासदिनभित्र आफू र आफ्नो एकाधेरू सगलका परिवारको सदस्यको नाममा हरेको चल अचल सम्पत्तिको विवरण सावजनिक गर्नु पर्नेछ ।

तर प्रमुख र उपप्रमुखले आफू पदबाट हटेपछि पनि पदबाट हटेको मितिले तासदिनभित्र त्यस्तो समाप्तिको विवरण सावजनिक गर्नु पर्नेछ ।

८६. नगरपालिकाको वर्गीकरण : १। दफा ८० बमोजिम गठित नगरपालिकाहरूलाई श्री १को सरकारले जनसंख्या, आयसत र अन्य शहरी सुविधाको आधारमा वहाय बमोजिम वर्गीकरण गर्न सक्छ-

- क) महानगरपालिका,
- ख) उपमहानगरपालिका,
- ग) नगरपालिका ।

(२) उपदफा १) बमोजिम वर्गीकृत देहायका नगरपालिकामा देखा बमोजिमको जनसंख्या तथा शहरी सुविधा हुनु पर्नेछ :-

- क) महानगरपालिका : कम्तीमा तीन लाख जनसंख्या भएको र न्यूनतम चालीस करोड रूपैयाँ वार्षिक आयसत भए विद्युत, खानेपानी, सञ्चारको सुविधा भएको, नगरको प्रमुख सडक साथै शाखा सडकहरू समेत पक्की भएको, स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी विशिष्ट प्रकारको सेवा उपलब्ध भएको, अन्तर्राष्ट्रिय खेलकूद कार्यक्रमका लागि आवश्यक पूर्वाधार भएको, उच्च शिक्षाका लागि विभिन्न विषयहरूमा पढाउने अवसर भएको र कम्तीमा एउटा विश्वविद्यालय स्थापना हुनुका साथै अन्य त्यस्तै पढाउने शहरी सुविधा भएको र उपमहानगरपालिका भए सकेको ।
- ख) उपमहानगरपालिका : कम्तीमा एक लाख जनसंख्या भएको र न्यूनतम दश करोड रूपैयाँ वार्षिक आयसत भए विद्युत, खानेपानी, सञ्चारको सुविधा भएको, नगरको प्रमुख सडकहरू समेत पक्की भएसकेको, उच्चस्तरीय शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवाको सुविधा भएको, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरको खेलकूद कार्यक्रमका लागि सामान्य व्यवस्था भएको, सावजनिक उद्यानहरू र नगर सभागृहको व्यवस्था भएको र अन्य त्यस्तै आवश्यक शहरी सुविधा हुनुका साथै नगरपालिका भए सकेको ।
- ग) नगरपालिका : कम्तीमा बीस हजार जनसंख्या र न्यूनतम पचास लाख रूपैयाँ वार्षिक आयसत तथा विद्युत, सडक, खानेपानी, सञ्चार र अन्य त्यस्तै न्यूनतम शहरी सुविधा भएको अर्ध शहरी क्षेत्र ।

तर पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा सडक सर्वाङ्ग नभए तापनि कम्तीमा दशहजार जनसङ्ख्या र न्यूनतम पाँच लाख रुपैयाँ वार्षिक आयसम्म भए पुग्नेछ ।

(३) उपरका (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि यस अघि कायम भइसकेका नगरपालिकाहरुलाई यस व्यवस्थाले असरै पार्ने छैन ।

(४) कुनै नगरको ऐतिहासिक पुरातात्विक वस्तु र कला संरक्षित संरक्षण गर्न श्री ५ को सरकारले तोकिएको आधारमा सांस्कृतिक नगर समेत घोषणा गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद - ४ वार्डक  
र कार्य प्रणाली

८९. वडा समितिको बैठक : (१) वडा समितिको बैठक कम्तीमा महिनाको एकपटक बस्नेछ ।

(२) वडाध्यक्षले मिति, समय र स्थान तोकी वडा समितिको बैठक बोलाउनेछ ।

(३) वडा समितिको बैठकको अध्यक्षता वडाध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित वडा समितिको सदस्यहरुले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले वडा समितिको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(४) अध्यक्षता गर्ने व्यक्ति सहित तीनजना सदस्यको बहुमतले बैठकको निर्णय हुन सक्नेछ ।

(५) वडा समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कुरा वडा समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

९०. नगर परिषदको बैठक : (१) नगर परिषदको बैठक साधारणतया वर्षको दुईपटक बस्नेछ ।

(२) नगर परिषदको बैठक नगरपालिकाको प्रमुखले बोलाउनेछ ।

(३) प्रत्येक वर्ष नगर परिषदको बैठक सामान्यतया श्रावण मसान्त र पौष मसान्तभित्र बोलाउनु पर्नेछ ।

(४) नगर परिषदको प्रत्येक बैठकमा उपस्थित सदस्यहरुले नगरपालिकाका सदस्यहरु आठैक परिषदका अन्य सदस्यले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले नगर परिषदको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

तर नगर परिषदको बैठकमा अध्यक्षको छनौट हुनभन्दा अघि नगर परिषदका उपस्थित सदस्यहरु मध्ये उमेरको हिसावले जेष्ठ सदस्यले सो बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

।

(५) नगरपालिकाको सचिवले नगर परिषदको सचिवको काम गर्नेछ ।

(६) नगर परिषदको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थानको सचना तथा विषय सचिा बैठक बस्ने दिनभन्दा कम्तीमा पन्ध्र दिन अगाव नगरपालिकाको प्रमुखकोनिर्देशनामा सचि वले नगर परिषदका सबै सदस्यहरूलाई पठाउनु पर्नेछ ।

(७) नगर परिषदको बैठकमा तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सभा पुगको मानिनेछ ।

(८) गणपूरक सभाको अभावमा नगर परिषदको बैठक बस्न नसकेमा सातदिनको सचना दिई अर्को बैठक बोलाउनु पर्नेछ । सो बैठकको गणपूरक सभा एक तिहाई हुनेछ । सो गणपूरक सभा पनि पूरा हुन नसकेमा सोको भोलिपल्ट पुनः अर्को बैठक बोलाउनु पर्नेछ । सो बैठकमा जीतसुक सदस्य उपस्थित भए पनि बैठक संचालन हुनेछ ।

(९) नगर परिषदका एक तिहाई सदस्यहरूले कुनै खास विषयमा छलफल गर्न बैठक बोलाई पाउनु भनी प्रमुख समक्ष लिखित अनुरोध गरेमा त्यसैगरी अनुरोध गरकामितिले तास दिनभित्र नगर परिषदको विशेष बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

(१०) नगर परिषदको बैठकको निर्णय सचि वले प्रमाणित गर्नेछ ।

(११) नगर परिषदको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्याविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९१. नगरपालिकाको बैठक : (१) नगरपालिकाको बैठक कम्तीमा महिनाको एकपटक बस्नेछ ।

(१) प्रमुखको आदेश अनुसार सचि वले नगरपालिकाको बैठक बोलाउनेछ । तर तीन महिनासम्म पनि प्रमुखले बैठक बोलाउने आदेश नदिएमा एक तिहाई सदस्यहरूको लिखित अनुरोधमा सचि वले नगरपालिकाको बैठक बोलाउनेछ ।

(२) नगरपालिकाको बैठकको अध्यक्षता प्रमुखले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा उपप्रमुखले र उपप्रमुख पनि अनुपस्थित भएमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(३) नगरपालिकाको बैठकमा तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सभा पुगको मानिनेछ ।

(४) जिल्ला विकास समितिको सम्बन्धित इलाका सदस्यलाई नगरपालिकाको बैठकमा भाग लिनको लागि आमन्त्रण गर्नु पर्नेछ ।

(५) नगरपालिकाको बैठकको निर्णय सचि वले प्रमाणित गर्नेछ ।

(६) नगरपालिकाको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्याविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ । ९.३ बैठकको निर्णय

(१) यस ऐनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक नगर परिषद र नगरपालिकाको बैठकको निर्णय उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतको आधारमा गरिनेछ ।

तर क्ला ९.४ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिमको प्रस्ताव

सम्बन्धमा निर्णय गर्दा समूह सदस्य संख्याको बहुमतको आवश्यकता हुनेछ ।

(१) नगर परिषद् र नगरपालिकाको बैठकमा मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।

९.३ वडा समितिको काम कर्तव्य र अधिकार : नगरपालिका अन्तर्गतको प्रत्येक वडा

समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- क) वडाभित्रको जनसंख्या, घर, जुगा, पाटी, पौ च्वा, धर्मशाला, मठ, मन्दिर, गुम्बा, मस्जिद, इवस्थल, मदरसा, पति जग्गा, पोखरी, तलाउ, इनार, कुवा, धारा, ढुंगारा आदिको लगात राख्न तथा संरक्षण गर्न नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने ।
- ख) वडाभित्रको बाटो, सडक, पुल, ढल, पोखरी, तलाउ, इनार, कुवा, ढुंगारा, धारा, बहाल, मठ, मन्दिर, गुम्बा आदि सञ्चालन सुधारे राख्ने ।
- ग) वडाभित्रको फोहर मैला, सडेगलेका वस्तुहरु थाप्ने तथा चोक र गल्ली सफा राख्ने तथा सरसफाईको निमित्त वडाबासीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने प्रवन्ध गर्ने ।
- घ) वडाभित्रको नहर, कुलो, पैनी आदिको हेरविचार गर्ने ।
- ङ) वडाभित्रको पर्ति जग्गा र डाँडा, भीर, पाखा आदिमा वृक्षोपवन र वातावरण संरक्षणमा सहयोग पुर्याउने ।
- च) वडामा स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी आदिको व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउने ।
- छ) वडामा विद्यालय तथा पुस्तकालयको स्थापना र संचालनमा सहयोग पुर्याउने ।
- ज) छाडा भई हिंडका चौपायाहरु पक्राउ गरी सम्बन्धित निकायमा बुझाउने ।
- झ) वडाभित्रको गल्ली तथा सडकमा बिजुली वतीको प्रवन्ध गर्ने ।
- ञ) वडा समितिको आय र व्ययको हिसाब तथा अन्य कागजातहरु सुरक्षित राख्ने ।
- ट) वडाभित्र सूपथ मूल्यमा खाद्यान्न तथा अन्य आवश्यक वस्तुको बिक्रीको लागि नगरपालिकालाई सहयोग पुर्याउने ।
- ठ) खेलकूद विकास को लागि खेलकूदका सामानहरु वितरण गर्ने र भाषा सांस्कृतिक विकास को लागि कला, नाटक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमहरुको आयोजना गर्न सहयोग गर्ने ।
- ड) वडामा अशक्त विरामी भएको वेवारिस्त वा अस्हाय व्यक्तिलाई नजिकको अस्पताल वा स्वास्थ्य केन्द्रमा पुर्याई औषधोपचार गराउने ।

- (ढ) वडामा कुनै असहाय वा वेवारिस व्यक्तिको मृत्यु भएमा निजकोदाह सकारको व्यवस्था मिलाउने ।
- (ण) वडाका बालबालिकाहरूलाई वि.सि.बि., पोलियोको व्यवस्था गर्ने तथा सरुवा रोगको रोकथामको व्यवस्था गर्ने ।
- (त) वडाबासीहरूलाई व्यक्तिगत घटना दत्ता गर्न उत्प्रेरित गर्ने ।
- (थ) नगरबासीहरूको चेतनास्तर उकास्न विभिन्न क्रियाकलाप गर्न सहयोग गर्ने ।
- (द) पर्ता जग्गा सांक्षण गर्न सहयोग गर्ने ।
- (ध) वडाभित्रका प्राचीन स्मारकहरूको सांक्षण गर्न सहयोग गर्ने ।
- (न) वडाभित्रका ऐतिहासिक, पुरातात्विक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक महत्वका मन्दिरहरूको सांक्षण गर्न सहयोग गर्ने ।
- (प) मौलिकता फाल्कने सांस्कृतिक नाचगान तथा भजन समेतलाई निरन्तरता दिन नगरपालिकालाई सहयोग गर्ने ।
- (फ) वडाभित्रका पिछडिएका जनजाति, असहाय, अपा तथावेवारिस व्यक्तिको सांक्षण र जीविकापार्जन सम्बन्धी कायमा सहयोग पुर्याउने ।
- (ब) सम्बन्धित नगरपालिकाले दिएको निर्देशन तथा आदेश बमोजिमका अन्य काम गर्ने ।

९५. नगर परिषदको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) नगर परिषदको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) नगरपालिकाले पेश गरेको बजेट, योजना तथा कार्यक्रमहरू पारित गर्ने ।
- (ख) नगरपालिकाले प्रस्ताव गरेका कर, दस्तुर, शुल्क आदि लगाउने तथा उठाउने सम्बन्धी प्रस्ताव पारित गर्ने ।
- (ग) नगरपालिकाले प्रस्ताव गरेको ऋण लिने वा अचल सम्पत्ति बेचबिखन वा हस्तान्तरण गर्ने सम्बन्धी प्रस्ताव पारित गर्ने ।
- (घ) नगरपालिकाको लेखा परिक्षण प्रतिवेदनबाट कायम भएका बेरुजमाथि छलफल गरी प्रचलित कानून बमोजिम नियमित गर्ने नभिले बेरुजको हकमा बेरुज फछोटको लागि आवश्यक कारवाही गर्ने नगरपालिकालाई निर्देशन दिने ।
- (ङ) नगरपालिकाले आगे आन्तरिक सन्तबाट व्यहोरिने गरी प्रस्ताव गरेको कर्मचारीको दरबन्दी, पारिश्रमिक, भत्ता तथा अन्य सर्बधामा आवश्यकता अनुसार स्विकार्त दिने ।

- (च) नगरपालिकाको प्रशासनिक कार्यहरूको मूल्याङ्कन गरी नगरपालिकालाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (छ) नगर क्षेत्रभित्र, संचालित विकास निर्माण कार्यहरूको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (ज) नगरपालिकाको विनियम स्वीकृत गर्ने ।
- (झ) तोकिएको अन्य काम गर्ने ।

(२) नगर परिषदले नगर परिषदको कुनै एक सदस्यको अध्यक्षतामा निज सहित बहिमा पाँचजना सदस्यहरू रहेको एक लेखा समितिको गठन गर्नेछ, यस्तो समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) नगर परिषदलाई विभिन्न विषयमा आवश्यक सल्लाह र सल्लाह दिनको लागि उपर्युक्त (२) बमोजिमको लेखा समितिमा रहने सदस्यहरू बाहेक नगर परिषदको अन्य सदस्यहरूलाई तोकिए बमोजिमका विषयगत समितिहरूमा रहने गरी नगर परिषदले विभिन्न समितिहरू गठन गर्न सक्नेछ ।

(४) नगर परिषदको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९.५. सल्लाहकार समिति गठन गर्न सक्ने : (१) नगरपालिकाले आवश्यक ठानेमा आने काममा सहयोग प्याउनु समाजसेवा, बुद्धिजीवि, प्राविधिक ज्ञान शोष भएका तीनदेखि नौजनासम्मको एक सल्लाहकार समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) सल्लाहकार समिति सम्बन्धी अन्य कुरा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९.६. नगरपालिकाको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) नगर परिषदको निर्णय र निर्देशनहरू कार्यान्वयन गर्नु गराउनुका अतिरिक्त नगरपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रमा आन्वयिक रूपमा गर्नु पर्ने काम र कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ :-

क) अर्थ सम्बन्धी :

- (१) नगरपालिकाको वार्षिक बजेट, योजना र कार्यक्रमहरू तयार गरी नगर परिषदमा पेश गर्ने ।
- (२) आय र व्ययको लेखा र तत्सम्बन्धी अन्य काराजातहरू अद्यावधिक रूपमा राख्ने ।
- (३) स्वीकृत बजेटको परिधिभित्र रही नगरपालिकाको निर्णय कार्यान्वयन गर्न रकम खर्च गर्ने ।
- (४) नगर परिषदले स्वीकृत गरेको कर, दस्तुर, शुल्क आदि उठाउने ।

(ख) भौतिक विकास सम्बन्धी :

- (१) नगरपालिका क्षेत्रको भू-उपयोग नक्सा बनाई औद्योगिक, आवासीय, कृषि, मनोरन्जन स्थल आदि क्षेत्र तोले र कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (२) नगरपालिका क्षेत्रमा आवास योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (३) नगरपालिका क्षेत्रमा खानेपानी र ढल निकास सम्बन्धी योजना कार्यान्वयन गर्ने तथा त्यसको संचालन र मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- (४) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न ठाउँहरूमा हरियो क्षेत्र, उद्यान र मनोरन्जन स्थलहरूको विकास गर्ने, गराउने ।
- (५) नगरपालिका क्षेत्रका विभिन्न ठाउँहरूमा सार्वजनिक संचालयको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।
- (६) नगरपालिका क्षेत्रमा निर्माण गरिने घर, भवन आदि कोनक्सा पास गर्ने, गराउने ।
- (७) सामुदायिक भवन तथा विश्राम गृह बनाउने ।

(ग) जलस्रोत वातावरण र सरसफाई सम्बन्धी :

- (१) नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका खोलानाला, कुवा, झर, पोखरी, तलाउ, ढुङ्गा आदिको संरक्षण गरी सदुपयोग गर्ने, गराउने ।
- (२) नगरपालिका क्षेत्रमा सिंचाई योजना लागू गर्नु भएमा त्यसको योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (३) नगरपालिका क्षेत्रमा सम्भावित नदी कटान, बाढी तथा भू-क्षय आदिको नियन्त्रण र रोकथाम गर्ने, गराउने ।
- (४) नगरपालिका क्षेत्रमा हुने जल, वायु तथा ध्वनी प्रदूषण नियन्त्रण गरी वातावरण संरक्षण गर्ने कायमा सहयोग गर्ने, गराउने ।
- (५) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका वन, वनस्पति तथा अन्य प्राकृतिक संपदाको संरक्षण गर्ने, गराउने ।
- (६) नगरपालिका क्षेत्रमा सरसफाईको कार्यक्रम संचालन गर्ने, गराउने ।



- (७) फोहर मैला संकलन, ढुवानी तथा तह लगाउने सम्बन्धी कामका संचालन र व्यवस्थापन गर्ने गराउने ।
- (८) नगरपालिका क्षेत्रमा विद्युत् उत्पादन तथा वितरण गर्ने गराउने ।
- (घ) शिक्षा तथा खेलकूद विकास सम्बन्धी :
- (१) आगो सातबाट नगरपालिका क्षेत्रमा पूर्व प्राथमिक विद्यालय स्थापना, संचालन र व्यवस्थापन गर्ने त्था स्थापना गर्न अनुमति दिने ।
- (२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र संचालन भएक। विद्यालयहरूको संचालन र व्यवस्थापनमा सहयोग पुर्याउने र त्यस्ता विद्यालयहरूको स्थापना र खारजीका सि फाउन्ड गर्ने ।
- (३) नगरपालिका क्षेत्रभित्र मात् भाषामा प्राथमिक तहको शिक्षा उपलब्ध गराउन सहयोग गर्ने ।
- (४) आर्थिक दृष्टिले अत्यन्त पिछ्छाएका उत्पीडित जनजातिहरूका छात्रछात्राहरूलाई छात्रवृत्ति दिने व्यवस्था मिलाउने ।
- (५) नगरपालिका स्तरीय प्रौढ शिक्षा तथा अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- (६) नगरपालिका क्षेत्रमा पुस्तकालय तथा वाचनालयको स्थापना, संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने गराउने ।
- (७) खेलकूद विकास कार्यक्रमहरू बनाई कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- (८) नगरपालिका स्तरीय खेलकूद विकास समिति गठन गरी खेलकूदका विकास गर्ने गराउने ।
- (ङ) संस्कृत सम्बन्धी :
- (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका संस्कृतक तथा आर्यिक महत्वका स्थानहरूको लगात तयार गरी तिनीहरूको मर्मत सम्भार गरी सांक्षण र सम्बद्धन गर्ने गराउने ।
- (२) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका पुरातात्विक वस्तु, भाषा, धर्म, कला र संस्कृतका सांक्षण, सम्बद्धन एवं प्रयोग गराउने ।
- (च) निर्माण तथा यातायात सम्बन्धी :

(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र श्री ५ को सरकारको जिम्मा रहेको सडक बाहेक आवश्यक पर्ने कच्ची, पक्की सडक, पुल, कलभटहरूको योजना बनाई निर्माण तथा मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने ।

(२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र बसपार्क, रिक्सा, टाग, ट्रक आदिको पार्किंग व्यवस्था गर्ने, गराउने ।

(३) नगरपालिकाको यातायात आवश्यकतालाई विचार गरी ट्रेल, रिक्सा, टाग, आदिको अधिकतम हद ताम्ने र तिनीहरूलाई दता गरी नम्बर दिने ।

(छ) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी :

(१) नगरस्तरीय अस्पताल, आयुर्वेदिक औषधालय र स्वास्थ्य केन्द्रहरूको संचालन र व्यवस्थापन गर्ने, गराउने ।

(२) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्वास्थ्य चौकी तथा उपस्वास्थ्य चौकीहरू खोले, संचालन र व्यवस्थापन गराउने ।

(३) परिवार नियोजन, माताशिशु कल्याण, विस्तारित खोप, पोषण, जनसंख्या शिक्षा र जनस्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको तजुमा र कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।

(४) महामारी तथा सङ्क्रमक रोगको रोकथामको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।

(५) नगरपालिका क्षेत्रमा जनस्वास्थ्यको लागि हानिकारक चिज वस्तुको सावजनिक प्रयोगमा रोक लगाउने वा हटाउने ।

(६) जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्ने किसिमका उपभोग्य वस्तुको बेचबिखन र उपभोगमा रोक लगाउने ।

(ज) समाज कल्याण सम्बन्धी :

(१) वेवारिस भूतक ब्यक्तिको दाह संस्कारको व्यवस्था गर्ने, दुहा, अस्हाय तथा अनाथहरूको लागि अनाथालयको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।

(२) महिला तथा बालबालिकाको हित र कल्याण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने तथा अनैतिक पेशा बमनियन्त्रण सम्बन्धी कार्य गर्ने, गराउने ।

(झ) उद्योग तथा पर्यटन सम्बन्धी :

- १) नगरपालिका क्षेत्रमा घरेलु साना तथा मझौला उद्योगको प्रवर्द्धनमा उत्तरको काम गर्ने, गराउने ।
- २) नगरपालिका क्षेत्रभित्रको प्रकाशक, सांस्कृतिक तथा पर्यटकीय सम्पदाको संक्षण, सम्वर्द्धन, विस्तार र सदुपयोग गर्ने, गराउने ।

(ख) विविध :

- १) नगरपालिका क्षेत्रको सडकको दायाँ बायाँ र अन्य आवश्यक ठाउँमा वृक्षारोपण गर्ने ।
- २) काली हाउस, पशु बधशाला गले स्थानको निर्माण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- ३) नगरपालिका क्षेत्रको ऐलानी तथा सरकारी फर्ति जग्गाहरूको संक्षण गर्ने ।
- ४) मसान घाटको निर्माण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- ५) व्यापार तथा वाणिज्यको विकासको लागि काम गर्ने ।
- ६) नगरपालिकाको विनियम तर्जुमा गरी नगर परिषदमा पेश गर्ने ।
- ७) देवी प्रकोप नियन्त्रण गर्ने सम्वन्धमा आवश्यक काम गर्ने ।
- ८) नगरपालिका क्षेत्रभित्रको जनसंख्या तथा घर जग्गाको लगत राख्ने ।
- ९) प्रचलित कानून बमोजिम जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिको घटना दर्ता गर्ने ।
- १०) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका अस्हाय, अनाथ र अपा-वाल्वालिकाहरूको लगत राख्ने र तिनीहरूलाई उपयुक्त ठाउँमा राख्ने व्यवस्था गर्ने ।
- ११) बहुला तथा छाडा कुकुर मारी सार्वजनिक हितको सुरक्षा गर्ने र मरेका पशुको गाहने ठाउँ तोक्ने ।
- १२) खतरा उत्पन्न गर्ने रुख काट्न लगाउने, घर पर्खाल आदि भत्काउन लगाउने ।
- १३) नगरपालिका क्षेत्रको घरको बलक नम्बर अद्यावधिक राख्ने ।
- १४) पशु बधशालाको प्रवर्द्धन गर्ने ।
- १५) छाडा पशु पक्राउ गरी लिलाम गर्ने ।

- (१६) गली तथा सडकमा बतीको व्यवस्था गर्ने ।
- (१७) नगरपालिका क्षेत्रमा सिनेमा हल खोल्न स्वीकृत दिने ।
- (१८) हाट, बजार, मेला आदिको प्रबन्ध गर्ने, गराउने ।
- (१९) बारुण यन्त्रको संचालन र व्यवस्थापन गर्ने, गराउने ।
- (२०) कुनै विशिष्ट व्यक्तिलाई नगरको सम्मानार्थ विशिष्ट व्यक्तिको रूपमा सम्मान प्रदान गर्ने ।
- (२१) नगरपालिका क्षेत्रको विकास सम्बन्धी अन्य कामहरू गर्ने, गराउने ।
- (२२) सहकारिताको विकासको लागि सहयोग पुर्याउने ।
- (२३) सूचिवको कार्यको मूल्यान गरी सिफारिश सहित अख्तियारवाला समक्ष पठाउने ।
- (२४) नगरपालिकालाई आय आर्जन हुने सहकारी, औद्योगिक तथा व्यवसायिक कार्यक्रम निजी क्षेत्रको समेत लगानीमा संचालन गर्न प्रस्तावित गर्ने, गराउने ।
- (२५) सहकारितामा आधारित विविध कार्यक्रमहरू तर्जुमा गरी संचालन गर्ने, गराउने ।
- (२६) प्रचलित कानून बमोजिम ताँकएका अन्य कामहरू गर्ने ।

(२) नगरपालिकाले उपरका (१) बमोजिमका काम, कर्तव्यको अतिरिक्त नगरपालिका क्षेत्रमा देहाय बमोजिमका एक्छक कामहरू समेत गर्न सक्नेछः-

- क) नगरपालिका क्षेत्रभित्र स्तर्युक्त विद्यालय शिक्षा उपलब्ध गराउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- ख) नगरपालिका क्षेत्रबाट निरक्षरता निर्मूल पार्न साक्षरता कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- ग) नगरपालिका क्षेत्रका विभिन्न ठाउँहरूमा पुस्तकालय तथा वाचनालयहरू स्थापना गरी संचालन गर्ने ।
- घ) नगरपालिका क्षेत्रभित्र अव्यवस्थित बसोबास नियन्त्रण गर्ने ।
- ङ) निर्देशित जग्गा विकास भू-उपयोग जस्ता कार्यहरूको माध्यमबाट नगरको बनावट तथा विकासलाई व्यवस्थित तुल्याउने ।
- च) बृद्ध तथा अनाथ आश्रमहरूको व्यवस्था गर्ने ।
- छ) विद्युत आपूर्ति र संचार सुविधाको व्यवस्था मिलाउने ।

- (ज) नगरपालिकामा मनोरञ्जन स्थल, कृडास्थल, संग्रहालय, चिडियाखाना, पार्क आदिको व्यवस्था मिलाउने ।
- (झ) बेरोजगारी कम गर्न बेरोजगारहरूको तथ्यांक संकलन गरी रोजगारमूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- (ञ) नदी प्रदुषण नियन्त्रण गर्न कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- (ट) नगरपालिका क्षेत्रमा एम्बुलेन्स सेवा उपलब्ध गराउने ।
- (ठ) नगरपालिका क्षेत्रमा सव वाहनको व्यवस्था मिलाउने ।
- (ड) बैँचा, प्रकोपझाट हुने धनजनको क्षती कम गर्न निरोधक तथा उद्धारका कार्यहरू गर्ने ।

(३) नगरपालिका क्षेत्रमा गर्नु पर्ने विकास निर्माण कार्यको लागि उपभोक्ता समूह तथा अन्य गैर सरकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहित गरी यथासम्भव त्यस्ता समूह वा संस्थाहरू माफते गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

(४) नगरपालिकाले यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम आफूलाई प्राप्त भएका अधिकारको प्रयोग गर्नेछ ।

९.७. प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार क्षेत्र बमोजिम हुनेछ :-

- (क) नगर परिषद् र नगरपालिकाको बैठक बोलाउने ।
- (ख) नगर परिषद् र नगरपालिकाको बैठकमा आवश्यक प्रस्ताव र कागजात पेश गर्ने, गराउने ।
- (ग) नगरपालिकाको आम्दानी, खर्चको हिसाव र अन्य कागजपत्रहरू सुरक्षित साथ राख्ने, राख्न लगाउने ।
- (घ) नगरपालिकाको निर्णय कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (ङ) नगरपालिकाको दैनिक प्रशासनको रेखदेख र नियन्त्रण गर्ने, गराउने ।
- (च) प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक सिफारिश गर्ने ।
- (छ) नगरपालिकाको चल अचल सम्पत्ति हेर्नेवचार तथा मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- (ज) नगरपालिकाको बजेट र योजना तर्जुमा गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- (झ) उपप्रमुख र सदस्यहरूलाई विषयगत कार्य विभाजन गर्ने तथा उपप्रमुख, सदस्य तथा सचिवलाई काज खटाउने ।

(अ) सातदिनभन्दा बढी समय नगरपालिकामा उपस्थित हुन नसक्ने भएमा उपप्रमुखलाई कार्यभार दिने र उपप्रमुख पनि नभएमा उमेरका आधारमा जेष्ठ सदस्य वा अन्य कुनै सदस्यलाई कार्यभार दिने ।

(ट) वडा सदस्यहरूको कामको बाँडफाँड गर्ने ।

(ठ) तोकिएको अन्य कामहरू गर्ने ।

(२) प्रमुखले मनासिब कारण बाहेक लगातार त्रिसदिनभन्दा बढी आनो क्षेत्र छोड्न हुँदैन ।

(३) उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि मनासिब कारण हो, होइन भन्ने प्रश्न उठेमा नगरपालिकाले निर्णय गर्नेछ ।

९८. उपप्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) उपप्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) प्रमुखको अनुपस्थितिमा कार्यवाहक भई काम गर्ने ।

(ख) तोकिएको अन्य कामहरू गर्ने ।

(२) उपप्रमुखले मनासिब कारण बाहेक लगातार त्रिसदिनभन्दा बढी आनो क्षेत्र छोड्न हुँदैन ।

(३) उपदफा (२) को प्रयोजनको लागि मनासिब कारण हो, होइन भन्ने प्रश्न उठेमा नगरपालिकाले निर्णय गर्नेछ ।

९९. सदस्य र वडा सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) आनो वडाको विकास निर्माणको योजना तयार गरी नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

(ख) विकास निर्माणको कार्य बारे छलफल गरी उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाबाट सम्भाव्य आयोजना नगरपालिकामा पठाउने प्रवन्ध गर्ने ।

(ग) वडा सञ्चाली विवरण माग भएमा नगरपालिकामा पेश गर्ने ।

(घ) उपभोक्ता समूह र अन्य गैर सरकारी संस्थालाई आयोजना छनौट र आयोजना तर्जुमा गर्न सहयोग गर्ने ।

(ङ) प्रचलित कानून बमोजिम आवश्यक सिफारिश गर्ने ।

(च) आपूर्ति व्यवस्था मिलाउन सहयोग गर्ने ।

(छ) सातदिनभन्दा बढी समय वडा समितिमा उपस्थित हुन नसक्ने भएमा ऐनको दफा ७५ को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिमका

सदस्यहरु मध्ये उमेरका आधारमा जेष्ठ सदस्यलाई कार्यभारदिने ।

(ज) ताँकएका अन्य कामहरु गर्ने ।

(२) सदस्यले मनासिब कारण बाहेक लगातार तीस दिनभन्दा बढी आफ्नो क्षेत्र छोड्न हुँदैन ।

(३) उपरका (२) को प्रयोजनको लागि मनासिब कारण हो, होइन भन्ने प्रश्न उठेमा नगरपालिकाले निर्णय गर्नेछ ।

(४) वडा सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) वडाभित्रको जनसंख्या, घर जग्गा, पाटी पौवा, धर्मशाला, मठ मन्दिर, मस्जिद, गुम्बा, देवस्थल, मदरसा, पत्ता जग्गा, पोखरी तलाउ, इनार, कुवा, धारा, दुधारा आदि धार्मिक तथा अन्य प्राकृतिक एवं सांस्कृतिक महत्वका सांस्कृतिक चीज, वस्तु र स्थानको सत नक्सा तयार गर्ने काममा वडा समितिलाई सहयोग गर्ने,

(ख) वडा समितिको वार्षिक कार्यक्रम र कार्ययोजना बनाउन र तयार भएका कार्यक्रम र कार्ययोजना लागू गर्ने वडा समितिलाई सहयोग गर्ने,

(ग) वडाभित्र मापदण्ड अनुसार निर्माण सम्बन्धी काम भए नभएको सम्बन्धमा वडा समितिमा जानकारी दिने,

(घ) वडाभित्र ठेक्का वा उपभोक्ता समिति वा अमानतबाट सन्चालित विकास निर्माण सम्बन्धी कामको रेखदेख तथा अनुगमन गरी वडा समितिमा जानकारी दिने,

(ङ) नगर परिषद्ले अनुमोदन गरे बमोजिम नगरपालिकाले लगाएको कर, इस्तुर, शक, महसूल, सेवा शक असूल उपर गर्ने काममा सहयोग गर्ने,

(च) वडाभित्रका सांस्कृतिक महत्वका स्थलहरु सरसफाई गर्ने र सांस्कृतिक सडक, चौक, गल्ली सफा गर्ने काममा वडा समितिलाई सहयोग पुर्याउने,

(छ) छाडा चौपाया, एवं रेबीज रोग र अन्य यस्तै संक्रामक रोगनियन्त्रण गर्न वडा समितिलाई सहयोग पुर्याउने र,

(ज) ताँकए बमोजिम अन्य कार्यहरु गर्ने ।

१००. सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार : सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- क) प्रमुखको निर्देशानुमा नगरपालिकाको सम्पूर्ण प्रशासनिक कामकारवाही गर्ने ।
- ख) प्रमुखको निर्देशानुमा स्वीकृत नगर विकास कार्यक्रमको कार्यान्वयन गर्ने ।
- ग) नगरपालिका अन्तर्गत निर्माण हुने खर्चको हिसाब राखी सानिमागको हिसाब फरफारक गर्न पठा गर्ने ।
- घ) उपभोक्ता समूह, गैर सरकारी संस्था वा अन्य निकायबाट सम्पन्न आयोजनाको अभिलेख दुरुस्त राख्ने ।
- ङ) नगरपालिकाको आय र व्ययको हिसाब राख्ने ।
- च) नगरपालिकाको स्वीकृत बजेटको परिधिभित्र रही निर्णय कार्यान्वयन गर्नको लागि खर्च गर्ने ।
- छ) नगरपालिकाको हिसाबको लेखापरीक्षण गराउने, बेरुजु फर्काउने र बेरुजु रकम कानून बमोजिम असूल उपर गर्ने, गराउने ।
- ज) नगरपालिकाको चल अचल सम्पत्तिको जिम्सा लगत राख्ने र संरक्षण गर्ने ।
- झ) श्री ५ को सरकारबाट खट्टी आएका र नगरपालिकाका सम्पूर्ण कर्मचारीहरूको रकम र नियन्त्रण गर्ने ।
- ञ) नगरपालिकाको बैठकमा उपस्थित हुने र आवश्यक परेको काम गर्ने, गराउने ।
- ट) नगरपालिकामा दायर भएका मुद्दाको मिसिल जिम्मा लिने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- ठ) जन्म, मृत्यु तथा अन्य व्यक्तिगत घटना दर्ता गरी, नगरपालिका क्षेत्रभित्रको जनसंख्याको लगत दुरुस्त राख्ने वा राख्न लगाउने ।
- ड) नगर परिषद् र नगरपालिकाको बैठकमा उपस्थित भई निर्णयकोमाइन्सूट गर्ने, निर्णय पुस्तिका जिम्मा लिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने ।
- ढ) नगरपालिका अन्तर्गतका कर्मचारीहरूको प्रशासनिक नियन्त्रण गर्ने ।
- ण) प्रचलित कानून बमोजिम तोकिएका अन्य कामहरू गर्ने । परिच्छेद -

५

नगरपालिकाको न्यायिक अधिकार



१०१. न्यायिक अधिकार : श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सचिवा प्रकाशन गरी तांकेको मित्तिये नगरपालिका क्षेत्रभित्रको देहायका मुद्दाहरूको शुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार नगरपालिकालाई हुनेछ :-

- क) जग्गातर्फ साँध सीमाना, सन्धी सर्पन, आलीधर, बाँध पैनी, क्यूो वा पानीको बाँडफाँड तथा बाटो वा निकास मिचिंको मुद्दा,
- ख) बाली अर्मल मुद्दा,
- ग) वंठवेगर सम्बन्धी र ज्याला मजुरीको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- घ) गरीब कंगालको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- ङ) चौपाया हराउने र पाउनेको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- च) घर बनाउनेको महलको ८ त् र ९ त् अन्तर्गतको मुद्दा,
- छ) कल्याण धनको महल अन्तर्गतको मुद्दा,
- ज) नासाँध श्रौटको महलको ५ त् अन्तर्गतको मुद्दा बाहेक सो महल अन्तर्गतको अन्य मुद्दा,
- झ) शंशबण्डाको महलको १० त् अन्तर्गतको इज्जत आमद अनुसार खान लाउन दिनुपर्ने विषयको मुद्दा,
- ञ) पानी घाटको प्रयोग तथा सावजनिक सर्भतिको सुरक्षा सम्बन्धी मुद्दा,
- ट) गोवध बाहेक चौपायाको महल अन्तर्गतको अन्य मुद्दा,
- ठ) चरन, घाँस, दाउरा सम्बन्धी मुद्दा,
- ड) अर्काको घरभित्र जबरजस्ती पसेको वसेको वा पस्न, बसोजेको मुद्दा,
- ढ) सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को अनुसर्ची-१ र अनुसर्ची-२ मा उल्लेखित मुद्दा बाहेक श्री ५ को सरकारले नगरपालिकालाई नेपाल राजपत्रमा सचिवा प्रकाशन गरी तांके दिएको अन्य मुद्दा ।

१०२. मध्यस्थ समितिको गठन : (१) दफा १०१ बमोजिम नगरपालिकामा दायर भएक मुद्दाको कारवाही तथा किनारा गर्ने नगरपालिकाले मध्यस्थ समिति गठन गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम नगरपालिकाले मध्यस्थ समिति गठन गर्दा दफा

१०३ बमोजिमको मध्यस्थहरूको सर्चीमा रहेका व्यक्तिहरू मध्ये मुद्दाका पक्षहरूको सहमति भएका तीनजना व्यक्तिलाई मध्यस्थमा नियुक्ति गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम मध्यस्थहरूको सर्चीमा रहेका व्यक्तिहरू मध्येवाट मध्यस्थ नियुक्ति गर्न मुद्दाका पक्षहरूको सहमति हुन नसकेमा मुद्दाका पक्षहरूले आ-

आनो तर्फवाट एक एकजना मध्यस्थ नियुक्ति गरी त्यसको नाम नगरपालिकामा दिन पर्नेछ । त्यसरी दुईजना मध्यस्थको नाम प्राप्त भएपछि नगरपालिकाले दफा १०३ बमोजिमको मध्यस्थहरूको सचीमा रहेका व्यक्तिहरू मध्येवाट अर्को एकजना मध्यस्थ नियुक्ति गर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम मध्यस्थको नियुक्तिमा मुद्दाका पक्षहरूको सहमति हुन नसकेमा वा उपदफा (३) बमोजिम मुद्दाका पक्षहरूले आफ्नो तर्फवाट एक एकजना मध्यस्थको नाम नपठाएको अवस्थामा नगरपालिकाले दफा १०३ बमोजिमको मध्यस्थहरूको सचीमा रहेका सम्भव भएसम्म सम्बन्धित वडाका तीनजना व्यक्तिलाई मध्यस्थ नियुक्ति गर्नेछ ।

(५) उपदफा (२), (३) वा (४) बमोजिम मध्यस्थमा नियुक्ति भएकामध्यस्थहरू मध्येवाट एकजनालाई प्रमुखले मध्यस्थ समितिको अध्यक्ष तानिनेछ ।

१०३. मध्यस्थहरूको सची : (१) यस ऐन अन्तर्गत दायर भएका मुद्दाको शुरु कारवाही रकिनारा गर्ने प्रयोजनका लागि नगरपालिकाले नगरपालिका गठन हुनासाथ स्थानीय व्यक्ति, समाजिक कार्यकर्ता कानूनीवद मध्येवाट उपयुक्त देखिएका व्यक्तिहरूको सहमति लिई तिनैहरूको नाम, थर र वतन समेत बुलाई मध्यस्थहरूको सची तयार गरी सावजनिक जानकारीका लागि नगरपालिकाको कार्यालयमा प्रकाशन गरी राख्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मध्यस्थहरूको सची तयार गर्दा यथासम्भव नगरपालिकाका सबै वडावाट प्रतिनिधित्व हुने गरी गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको मध्यस्थहरूको सचीमा यथासम्भव महिला तथा पिछडिएका वर्गलाई समेत समावेश गर्नु पर्नेछ ।

१०४. अधिकारक्षेत्रको प्रयोग : (१) मध्यस्थको अधिकारक्षेत्रको प्रयोग तीनजना मध्यस्थले सामूहिक रूपले गर्नेछन् र बहुमतको राय मध्यस्थको निर्णय मानिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मध्यस्थहरूको बीचमा बहुमत नभई अलग अलग राय भएमा तर्का रायहरू उल्लेख गरी नगरपालिका समक्ष पेश गरिनेछ र उक्त विषयमा नगरपालिकाले समर्थन गरेको राय नै मान्य हुनेछ ।

१०५. निर्णय गर्ने प्रक्रिया : (१) मध्यस्थले आफू समक्ष पेश भएको मुद्दामा यथासम्भव सम्बन्धित पक्षहरूको बीच वातां गराई मिलापत्र गराउनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम मिलापत्र गराउन नसकेमा त्यस्तो मुद्दामा मध्यस्थले दफा १०४ बमोजिम आनो अधिकार प्रयोग गरी निर्णय गर्नेछ ।

१०६. मुद्दाको लगत कट्टे : दफा १०५ बमोजिम मिलापत्र वा निर्णय भएकोमा समिलापत्र वा निर्णयमा नगरपालिकाले आनो छाप लगाई आनो अभिलेखमा राखी नगरपालिकामा दायर भएको उक्त मुद्दाको लगत कट्टा गर्नु पर्नेछ ।

१०७. मुद्दा सम्बन्धी कार्य प्रणाली : यस ऐन बमोजिम नगरपालिकावाट शुरु कारवाही रकिनारा हुने मुद्दाहरू दायर गर्ने प्रक्रिया त्यस्तो मुद्दा सम्बन्धी जाँच बुझ तथा कारवाहीको तरिका, म्याद तामेल गर्ने विधि, पक्षहरू उपस्थित गराउने प्रक्रिया, म्याद

तारिखको व्यवस्था, मुद्दा छिनु पर्ने अवधि, मिलापत्र वा निर्णय गर्दाको कार्यप्रणाली ताँकाए बमोजिम हुनेछ।

१०८. पुनरावेदन गर्न सक्ने अधिकार : दफा १०५ को उपदफा (२) बमोजिम भर्खरनिर्णयमा चित्त नबुझे पक्षले निर्णय सार्न पाएका वा थाहा पाएका मितिले पचास दिनभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ।
१०९. निर्णयको कार्यान्वयन : (१) नगरपालिकाको आन्तक अधिकारक्षेत्र अन्तर्गतका मुद्दा मामिलाको सम्बन्धमा भएको मिलापत्र वा निर्णय बमोजिम पक्षहरूले तिन बुझाउनु पर्ने दायित्व पूरा गर्न मन्जुर गरमा नगरपालिकाले तत्काल मिलापत्र वा निर्णयको कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ।
- (२) कुनै पक्षले मिलापत्र वा निर्णय बमोजिम तिन बुझाउनु पर्ने दायित्व पूरा नगरेको अवस्थामा नगरपालिकाले त्यसरी तिन बुझाउनु पर्ने दायित्वको विवरण सहितका लगत सम्बन्धित मालपोत कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिम लेखी आएमा मालपोत कार्यालयले प्रचलित कानून बमोजिम रीत पुर्याई मिलापत्र वा निर्णयको कार्यान्वयन गरी दिनु पर्नेछ।
११०. मुद्दा सार्ने : नगरपालिका ऐन, २०४८ बमोजिम गठित नगरपालिका समक्ष रहेका मुद्दा उजुरी यस ऐन बमोजिम गठित नगरपालिकामा सार्नेछ।

परिच्छेद - ६

नगरपालिकाको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रिया

१११. नगरपालिकाको योजनाको तर्जुमा : (१) प्रत्येक नगरपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रको विकास का लागि आवश्यक र वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ।
- (२) नगरपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा नगरको विकास सन्तुलित र नियोजित तुल्याउन आवश्यकता अनुसार भू-उपयोग, भू-एकिकरण र निर्देशित जग्गा विकास जस्ता योजना संचालन गर्नु पर्नेछ।
- (३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम योजना तर्जुमा गर्दा नगरपालिकाले आवश्यकता अनुसार वाह्य परामर्श सेवा प्राप्त गर्न सक्नेछ।
- (४) नगरपालिकाले योजनाको तर्जुमा गर्दा देहाय बमोजिमका आयोजनालाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ :-
- क) उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने।
- ख) नगरका जनताको जीवनस्तर, आस्थानी र रोजगार बढाउने तथा प्रत्यक्ष लाभ हुने र गरीबी निवारणमा सहयोग पुर्याउने।
- ग) कम लागत तथा बढी जनसहभागितामा संचालन हुने।
- घ) स्थानीय सधन स्रोत तथा शीपवाट संचालन हुने।

( )

- (ड) महिला एवं पिछड़ीएका वर्ग तथा बालबालिकालाई प्रत्यक्ष सम्हने ।
- (च) वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्न सघाउ पुर्याउने ।
- (५) आगामी वर्ष संचालन हुने योजनाको तर्जुमा गर्न चालू वर्षमा बजटमोजिम गर्नु पर्नेछ
- क) प्रत्येक वर्षको मास महिनासम्ममा नगरपालिकाले श्री ५ को सरकार, जिज्ला विकास समिति तथा अन्य सम्बन्धित निकायहरुबाट आगामी आर्थिक वर्षको निमित्त मागदर्शन तथा सत सधनुको एवं अनुमान प्राप्त गर्नु पर्नेछ । नगरपालिका आफैले पनि आगामी आर्थिक वर्षको सेवा तथा विकास कार्यक्रम तर्जुमाको निमित्त विभिन्न वडा समितिमा आयोजना छनोट तथा कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी मागदर्शन उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।
- (ख) नगरपालिका क्षेत्रका वडा समितिहरु, उपभोक्ता समितिहरु, र गैर सरकारी संस्थाबाट आयोजनाहरु माग गरी सेवाको आधारमा योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।
- (६) आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न विषय समावेश गर्नु पर्नेछ :-
- क) नगरको भौगोलिक, आर्थिक एवं प्राकृतिक सम्पदाहरु रतिनीहरुको वर्तमान उपयोग ।
- (ख) विभिन्न क्षेत्रमा तुलनात्मक लागत लाभको हिसावले उत्पादन गर्न सकिने सम्भावनाहरु ।
- (ग) पिछड़ीएका जात जातिहरु एवं गरीबी भएको क्षेत्र तथा सक्षेत्रमा गारएको वा गरिनु पर्ने विभिन्न विकास कार्यहरु ।
- (घ) महिला र बालबालिकाको लागि आयमूलक र सीपमूलक कार्यहरु ।
- (ड) सम्पन्न भएका विभिन्न विषय क्षेत्र अन्तर्गतका आयोजनाहरुको विवरण र तिनीहरुको संचालन तथा सम्भार सम्बन्धी व्यवस्था ।
- (च) विकासका सम्भावनाका आधारमा विभिन्न विषय क्षेत्रगत अल्पकालिन एवं दीर्घकालिन विकास कार्यहरु ।
- (छ) स्थानीय बासिन्दाबाटै तयार गरिनु पर्ने विभिन्न विषय क्षेत्रका जनशक्ति विकास सम्बन्धी योजना ।
- (७) वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न कुरालाई आधार लिनु पर्नेछ :-

क) राष्ट्रिय विकास नीति सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोग र जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त निर्देशनहरू ।

(ख) आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका समष्टिगत आवश्यकताहरू ।

ग) वडा समितिबाट प्राप्त सुझावहरू ।

११३: सात नक्सा तयार गर्ने प्रत्येक नगरपालिकाले नगरपालिका क्षेत्रको विकास कर्नामित्त नगरस्तरीय वस्तुगत तथ्यांक संकलन गरी नगरको वस्तुस्थिति देखने गरी सात नक्सा तयार गर्नु पर्नेछ ।

११३: आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु पर्ने नगरपालिकाले नगरपालिकाको कार्यान्वयन गर्ने क्रममा देशीय बमोजिमका कुराहरू समेत खुलाई आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु गराउनु पर्नेछ :-

क) आयोजनाको लक्ष्य,

(ख) आयोजनाबाट फाइदा पाउने जनताको संख्या र फाइदाको किसिम,

(ग) छनौट गर्न लागिएको आयोजना नयाँ हो वा अद्यतन हो,

(घ) आयोजना संचालन नगरी अन्य कुनै उपायबाट समस्या समाधान हुन्छ, हुँदैन,

(ङ) आयोजना सम्पन्न गर्दा लाग्न सक्ने खर्च तथा सामग्रीको मूल्य तथा लाग्ने समयको अनुमान,

(च) उपभोक्ताबाट प्राप्त हुन सक्ने नगद, वस्तुगत श्रम र त्यस्त अन्य योगदान,

(छ) उपभोक्ताबाट उठ्न सक्ने शुल्क वा मर्मत सम्भार खर्च, संचालन व्यवस्था, र

(ज) अन्य खुलाउनु पर्ने कुरा भए सो ।

११४: आयोजनाको छनौट गर्दा १) आयोजनाको छनौट गर्दा दफा ११२ बमोजिम सात नक्सा तथा दफा ११३ बमोजिमको आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनको आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

(२) आयोजना छनौट गर्दा वातावरण संरक्षण तथा सम्बर्द्धन गर्ने किसिमले आयोजनाको छनौट गर्नु पर्नेछ ।

(३) आयोजना छनौट गर्दा बढीभन्दा बढी स्थानीय बासिन्दाहरूको सहभागिता

र श्रम प्राप्त हुने आयोजनाहरू छनौट गर्नु पर्नेछ ।

(४) नगरपालिकालाई प्राप्त हुने अनुदानको अनुमान प्राप्त भएपछि प्राथमिकताको आधारमा आयोजना छनौट गर्नु पर्नेछ ।

- (५) छनौट भएका आयोजनाको जानकारी नगरबासीहरू बीच सार्वजनिक गराउनु पर्नेछ ।
११५. नगरपालिका, सरकारी, एवं गैरसरकारी निकायहरू बीच समन्वय गर्ने : नगरपालिकाको योजना र सेवा कार्यक्रम तजुमा गदा नगरपालिका क्षेत्रमा विभिन्न सेवा र विकास कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने सरकारी, गैर सरकारी तथा दातृ संस्थाको देहायका विषयमा समन्वय कायम गर्नु पर्नेछ :-
- (क) कतै पनि सेवाका क्षेत्रमा गरिने लगानीमा नगरपालिका र सम्बन्धित निकाय बीच दोहोरोपन हटाउने ।
- (ख) लगानीकर्ताहरू बीच आपसमा परिपूरक समन्वय कायम गर्ने ।
- (ग) दूवको कार्यावधिमा उपभोक्ताहरूको भूमिका मूख्य रूपले कायम गर्ने ।
- (घ) लगानीबाट नगरबासीहरूले अधिकतम लाभ हासिल गर्न सक्नेतरिका अपनाउने ।
- (ङ) विभिन्न कार्यक्रम कार्यान्वयनको समय तालिका निर्धारण गर्ने ।
११६. नगरस्तरीय योजनाको संचालन : (१) नगरस्तरीय योजना देहाय बमोजिम संचालनेछन् :-
- (क) नगरपालिकाको आनै सांतबाट,
- (ख) जिल्ला विकास समितिको अनुदानबाट,
- (ग) श्री ५ को सरकारको अनुदानबाट,
- (घ) विभिन्न स्वदेशी तथा विदेशी गैरसरकारी संध संस्थाबाट प्राप्त रकमबाट,
- (ङ) नगरपालिका क्षेत्रभित्र वितीय परिचालनबाट ।
- (२) नगरपालिकाले आयोजना छनौट गरेपछि संचालन तालिका बनाई कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
- (३) गैर सरकारी संस्थाबाट संचालन हुने कार्यक्रम नगरपालिकासंग सझैतागरी संचालन गराउनु पर्नेछ ।
- (४) जिल्ला योजनामा समावेश जिल्ला गर्ने आयोजनाहरू नगरपरिषदले पारित गराई विकास समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।
- (५) नगरपालिकाले संचालन गर्ने कार्यक्रममा गैर सरकारी संस्थाले लगानी समेत हुने अवस्थामा हुँदा संस्था बीच भएका समझौता अनुसार आयोजना संचालन हुनेछ ।
- (६) श्री ५ को सरकारको अनुदानबाट संचालन हुने विशेष आयोजना श्री५को सरकारद्वारा तोकिएको प्रक्रिया बमोजिम हुनेछ ।

- (७) नगरपालिका क्षेत्रमा रहेको नगर विकास समितिले योजना तर्जुमा गर्दा नगरपालिकाको परामर्शमा गर्नेछ ।
११७. आयोजनाको कार्यान्वयन र व्यवस्थापन : (१) नगर परिषदबाट स्वीकृत आयोजनाको संचालन गर्न सचिवले आयोजना संचालन तालिका तयार गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको तालिका अनुरूप सचिवले सम्बन्धित वडा समितिको सशक्तत्वका आयोजना कार्यान्वयन गर्ने गराउनेछ ।
- तर नगरस्तरमा जनतासंग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने खालका आयोजनाहरू उपभोक्ता समिति माफत संचालन गर्नेछन् ।
- (३) उपभोक्ता समितिका सदस्यलाई आयोजना संचालनको लागि तर्जुमा आवश्यक पर्ने भएमा सोको व्यवस्था नगरपालिकाले गर्नेछ ।
- (४) उपभोक्ता समितिले त्यस्ता आयोजनाबाट सेवा प्राप्त गर्ने उपभोक्ताबाट सेवा शुल्क असुल गर्न सक्नेछ ।
- (५) उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त सेवा शुल्कको रकम सम्बन्धित आयोजनाको मर्मत सम्भार र साक्षणमा खर्च गर्नु पर्नेछ ।
- (६) उपदफा (४) र (५) बमोजिमको आम्दानी खर्चको विवरण उपभोक्ता समितिले अद्यावधिक गरी नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।
११८. आयोजनाको समीक्षा एवं मूल्याङ्कन : (१) नगरस्तरीय कर्तै पनि आयोजना सम्पन्न भई सर्केपछि सोको प्राविधिक जाँचपास एवं आयोजना मूल्याङ्कन गराउनु पर्नेछ ।
- (२) नगरपालिकाबाट संचालित सबै नगरस्तरीय आयोजनाको त्रैमासिक समीक्षा गर्नु पर्नेछ ।
- (३) आयोजनाको प्रभाव मूल्याङ्कन र समीक्षा गर्दा समेटिनु पर्ने क्षेत्र ताँकिए बमोजिम हुनेछ ।
११९. उपभोक्ता समूह गठन गर्न सक्ने : (१) नगरस्तरीय आयोजना कार्यान्वयन र आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरू मध्येबाट नगरपालिकाले सम्बन्धित निकाय माफत उपभोक्ता समूह गठन गर्न सक्नेछ ।
- (२) उपभोक्ता समूहको काम, कर्तव्य र अधिकार ताँकिए बमोजिम हुनेछ ।
१२०. उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाले आयोजना संचालन गर्ने : (१) उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाले आयोजना कार्यान्वयन र संचालन गर्दा नगरपालिकासंग समन्वय राखी गर्नु पर्नेछ ।
- (२) आयोजनाको लगत इष्टिमेन्ट ताँकिए बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाले आफ्नो कारोबारको हिसाब किताब अद्यावधिक गरी सोको लेखापरीक्षण गराई सम्बन्धित नगरपालिकालाई बुझाउनु पर्नेछ ।

१२१. गैर सरकारी संस्थाहरूाई प्रोत्साहित गर्न पर्ने : १। प्रत्येक नगरपालिकाको क्षेत्रीय नगर विकास कार्यक्रमको पहिचान, तर्जुमा, संचालन, रूखदेखु मूल्याङ्कन तथा मर्मत सम्भार गर्ने कार्यको लागि नगरपालिकाले गैर सरकारी संस्थाहरूलाई प्रोत्साहित गर्नु पर्नेछ ।
- (१) गैरसरकारी संस्थाबाट संचालन हुने आयोजनाहरू आनै सात र नगरपालिकाबाट प्राप्त सातबाट संचालन हुने छन् ।
- (२) आयोजना संचालन गर्ने गैर सरकारी संस्थाले आयोजना सम्बन्धी भूविवरण नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) नगरपालिकाले गैर सरकार संस्था माफत योजनाहरू कार्यान्वयन र संचालन गर्न सक्नेछ ।
१२२. निर्देशन पालन गर्नु पर्ने : नगरपालिकाले नगर विकास योजना तर्जुमा र संचालन गर्ने सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोग, श्री ५ को सरकार र जिल्ला विकास समितिले दिएको निर्देशन पालन गर्नु पर्नेछ ।
१२३. जाँचपास तथा आयोजनाको फरफारक : १। आयोजना सम्पन्न भएपछि, तर्जुमा बमोजिम आयोजनाको जाँचपास र फरफारक गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
- (१) आयोजना संचालन गर्ने निकायबाट आयोजना सम्पन्न भएको जन्वनी नगरपालिकामा प्राप्त भएपछि प्राविधिकले पेश गरेको कार्य सम्पन्न प्रतिवेदन र मूल्याङ्कनको आधारमा नगरपालिकाले जाँचपास र फरफारक गर्नेछ ।
- (२) सम्पन्न आयोजनाको जाँचपास र फरफारकको अनुमोदन नगर परिषदले गर्नेछ ।
१२४. आयोजनाको मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन : १। नगरपालिकाले सम्पन्न गरेका आयोजनाको मर्मत सम्भारको लागि त्यस्ता आयोजनाबाट सेवा प्राप्त गर्ने व्यक्तिहरूबाट सेवा शुल्क संचालन गर्न सक्नेछ ।
- (१) उपदफा १। बमोजिमको सेवा शुल्कबाट उठेको रकमबाट आयोजनाको मर्मत सम्भार र आवश्यक व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा १। र (२) बमोजिमको आम्दानी खर्चको अद्यावधिक विवरण नगरपालिकाले राख्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ७

आर्थिक व्यवस्था

१२५. नगरपालिकाको कोष : १। नगरपालिकाको आनो छुट्टै कोष हुनेछ ।
- (१) उपदफा १। बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहने छन्-
- (क) श्री ५ को सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम ।
- (ख) जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त अनुदान रकम ।



- पनेछ ।
- (ग) राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने रकम ।  
 (घ) कनै व्यक्ति, सङ्घ, संस्थाबाट प्राप्त दान, उपहार, चन्दा, सहयोग आदिबाट प्राप्त रकम ।  
 (ङ) चल अचल सम्पत्तिको विक्रीबाट प्राप्त रकम ।  
 (च) कर, दस्तुर, सेवा, शङ्क, महसुल, भाडा, भरोटा आदिबाट प्राप्त रकम ।  
 (छ) ऋण लगानीबाट प्राप्त रकम ।  
 (ज) सन्त परिचालनबाट प्राप्त हुने रकम ।  
 (झ) ढण्ड जरिवाना आदिबाट प्राप्त रकम ।  
 (ञ) मालसामान लिलाम विक्रीबाट प्राप्त रकम ।  
 (ट) ठेक्का पट्टाबाट प्राप्त रकम ।  
 (ठ) भूमि करको तौँकएको प्रतिशत रकम ।  
 (ड) सापटी रकम र धरौटी रकम ।  
 (ढ) अन्य कनै सन्तबाट प्राप्त हुने रकम  
 (ण) श्री ५ को सरकारले कार्यक्रम तौँकए दिएको रकम ।

- (३) नगरपालिकाको कोषमा जम्मा भएको कनै रकम बैकमा जम्मा गर्नु  
 १२६. नगरपालिकाको कोषको रकम खर्च गर्ने तरिका : (१) नगरपालिकाको कोषको संचालन सचिव र लेखा प्रमुखको सङ्ग दस्तखतबाट हुनेछ ।  
 (२) प्रमुखले स्वीकृत बजेटको परिधिभित्र रही आर्थिक सहायतामा तौँकए बमोजिमको रकम खर्च गर्न सक्नेछ ।  
 (३) सचिवले नगर परिषदबाट पारित भएको बजेटको अधीनमा रही नगरपालिकाको निर्णय कानुनव्ययन गर्न रकम खर्च गर्न सक्नेछ ।  
 (४) नगरपालिकाको कोषको रकम खर्च गर्दा नगर परिषदले पारित गरेको बजेटको अधीनमा रही तौँकए बमोजिम खर्च गर्न सक्नेछ ।  
 (५) नगरपालिकाको कोषबाट खर्च गरेको रकमको फाँटवारी नगरपालिकाको बैठकमा पेशा गर्नु पर्नेछ र नगरपालिकाले आनी आय र व्ययको जानकारी पुर्याक नगर परिषदको बैठक भएको मितिले एक महिनाभित्र सावजनिक रुपमा वडा वडामा गराउनु पर्नेछ ।  
 (६) नगरपालिकाको प्रशासनिक खर्च तौँकए बमोजिम हुनेछ ।
१२७. निर्माण, खरीद तथा अन्य ठेक्का पट्टा स्वीकृतको व्यवस्था : (१) नगरपालिकाले निर्माण कार्य गराउनु दहाय बमोजिम गर्नु गराउनु पर्नेछ :-  
 क) ठेक्का पट्टा तथा अन्य कारोबार तौँकए बमोजिम हुनेछ ।

- (ख) नगरस्तरीय योजनाको हिसाव किताव सम्बन्धित निकायहरूले राख्नु पर्नेछ ।
- (१) नगरपालिकाले आफै वा गैर सरकारी संस्था मार्फत विकास निर्माणका कार्यहरू तोकिए बमोजिम उपभोक्ता समूह, ठेक्का वा अमानतबाट गराउनु सक्नेछ ।
- (२) नगरपालिकाबाट गरिने ठेक्का पट्टाको लिखतमा सचिवले दस्तखत गर्नेछ ।
१२८. रकमान्तर : नगर परिषदबाट स्वीकृत वार्षिक बजेटको शीर्षकको बीस प्रतिशतमा नबढाई नगरपालिकाले रकमान्तर गर्ने सक्नेछ ।
- तर भैपरी आउने र आर्थिक सहायतामा भने रकमान्तर हुने छैन ।
१२९. लिलाम बिक्रीको व्यवस्था : नगर परिषदबाट स्वीकृत नीति अनुसार नगरपालिकाको काम नलाने सरसामान वा सम्पत्तिको लिलाम वा बिक्री गर्ने प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
१३०. नगरपालिकाको बजेट तर्जमा : (१) प्रमुखको निर्देशनमा सचिवले आर्थिक वर्षको प्रस्ताव अगाव नगरपालिकाको आय र व्ययको बजेट तयार गरी स्वीकृतका लागि नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (२) वार्षिक बजेटमा गत आर्थिक वर्षको आय र व्ययको यथार्थ विवरण चालू आर्थिक वर्षको स्वीकृत बजेट बमोजिम भई सकेको आम्दानी खर्च र चालू आर्थिक वर्षको अन्त सम्ममा हुने सम्भावित आम्दानी खर्चको विवरण तथा आगामी आर्थिक वर्षको योजना तथा कार्यक्रम र अनुमानित आय र व्ययको विवरण खुलाउनु पर्नेछ ।
- (३) उपरका (१) बमोजिम पेश भएको बजेट स्वीकृतको निमित्त प्रमुखले नगर परिषद समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
१३१. बजेटको बाँकी रकम : एक आर्थिक वर्षमा खर्च हुन नसकी बाँकी रहेको बजेटको रकम चालू वर्षमा अर्थात् रहेका आयोजना र कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि अर्को आर्थिक वर्षको बजेटमा समावेश गर्नु पर्नेछ ।
१३२. श्रेस्ता राख्ने : (१) नगरपालिकाले नगरपालिकाको आय र व्ययको श्रेस्ता तोकिए बमोजिम राख्नु पर्नेछ ।
- (२) नगरपालिकाले नगर परिषदबाट तोकिएको सीमाभन्दा बाहिर गई प्रशासनिक खर्च गर्न पाउने छैन ।
१३३. पारिश्रमिक र बैठक भत्ता : (१) प्रमुख र उपप्रमुखले तोकिए बमोजिम पारिश्रमिक पाउने छन् ।
- (२) सदस्यहरूले नगरपालिकाको बैठकमा भाग लिए वापत नगर परिषदले तोकिए बमोजिमको बैठक भत्ता पाउने छन् ।

१२४. नगरपालिकाको सम्पत्ति : १) नगरपालिकाको क्षेत्रभित्रको देहायका सम्पत्ति उपर नगरपालिकाको हक हुनेछ र त्यस्ता सम्पत्तिको रेखदख, मर्मत र सम्भार तथा प्रबन्ध नगरपालिकाले गर्नु पर्नेछ :-

- क) नगरपालिकाको कोषबाट बनेको, खरीद भएको वा श्री ५ को सरकार वा कुनै संस्था वा व्यक्तिले दिएको सम्पत्ति ।
- ख) कुनै व्यक्ति विशेषको निजी हक नभएको र श्री ५ को सरकार वा जिल्ला विकास समितिको नियन्त्रणमा रहेको सावजनक ढल, नाला, पुल, पाखरी, इवालय, शिवालय, पाट्टी, पोवा, घर, कुवा, धारा, इनार, गौचर, पानीघाट, निकास, चाक, गल्ली, सडक, बाटो र सडकका दायाँ बायाँका रुख ।
- ग) नगरपालिकाको स्वामित्वमा भएका घर, जग्गा, पार्क, उद्यान, बसपार्क आदि ।
- घ) इचलित वन सम्बन्धी कानून वा श्री ५ को सरकारले दिएको वन ।
- ङ) प्राकृतिक सम्पदा ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सम्पत्ति नगरपालिकाले श्री ५ को सरकारको स्विकृत विना बेचबिखन गर्न वा अरु कुनै व्यहोराले हकभोग छाड्न पाउने छैन । स्विकृत बिना बेचबिखन गरेमा वा हक छोडी कसैलाई दिएमा जुनसुकै अवस्थामा पनि स्वतः बदर हुनेछ ।

१२५. लेखापरीक्षण : १) नगरपालिकाको आय र व्ययको आन्तरिक लेखापरीक्षण आफैले गर्नेछ ।

(२) नगरपालिकाको आय र व्ययको अन्तिम लेखापरीक्षण लेखा समितिको सिफारिशमा नगर परिषदबाट छनोट भएका दत्तावाल लेखा परीक्षकबाट गराउनु पर्नेछ ।

(३) अन्तिम लेखापरीक्षण हुँदा तयार गरिएको आर्थिक विवरण सहितको अन्तिम लेखापरीक्षण प्रतिवेदन प्रमुखले लेखा समितिमा पठाउनु पर्नेछ ।

(४) प्रमुखबाट प्राप्त अन्तिम लेखापरीक्षण प्रतिवेदन माथि लेखा समितिले छलफल गरी आगे राय सुझाव सहित नगर परिषदमा प्रस्तुत गर्नु पर्नेछ ।

(५) लेखा समितिको राय सुझाव सहित प्राप्त प्रतिवेदनमा लेखिएका बेरुजुमध्ये नगर परिषदले नियमित गर्न सक्नेछ । नगर परिषदले नियमित गर्न नसक्ने बेरुजुका सम्बन्धमा असुल फर्काउने प्रयोजनका लागि इचलित कानून बमोजिम आवश्यक कारवाही गर्ने नगरपालिकामा पठाउनेछ । यसरी प्राप्त भएकामा नगरपालिकाले सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ८

कर शक्त, सेवा शक्त दस्तर र भाडा

( )

१३६. मालपोत तथा घर जग्गा कर : १। नगरपालिकाले आनो क्षेत्रभित्रको प्रत्येक घर जग्गामा नगर परिषदबाट पारीत भए बमोजिम घरको आकार, प्रकार, वनोट र सांघरले चर्चेको हाता कम्पाउण्ड सप्लेको आधारमा ताँकए बमोजिम घर जग्गा कर लगाउन सक्नेछ ।  
२। नगरपालिकाले नगर क्षेत्रभित्रको जग्गामा ताँकए बमोजिम मालपोत तथा भूमिकर लगाउन सक्नेछ ।
१३७. बहाल कर : १। नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, सेंड (छपर) कारखाना, जग्गा वा पोखरी पूँ वा आँशक तवरले बहालमा दिएकोमा नगरपालिकाले बहाल रकममा ताँकए बमोजिम बहाल कर असुल गर्न सक्नेछ ।  
२। नगरपालिकाले आनो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा संचालन गरेको हाट बजार, सार्वजनिक स्थल, ऐलानी जग्गा वा बाटोको छेउमा थापे दिएको अस्थायी पसलहरूमा ताँकए बमोजिम बहाल बिटोरी लगाउन सक्नेछ ।  
तर सार्वजनिक आवागमन र सर सफाईमा बाधा पुग्ने गरी वा स्थायी पसल निर्माण गर्न दिन हुदैन ।
१३८. व्यवसाय साधन कर : नगरपालिकाले आनो क्षेत्रभित्र ताँकएको व्यापार व्यवसाय वा पेशामा पुँगत लगानी र आर्थिक कारोबारको आधारमा ताँकए बमोजिम व्यवसाय कर लगाई असुल गर्न सक्नेछ ।
१३९. सवारी कर : नगरपालिकाले आनो क्षेत्रभित्रका ताँकएको सवारीमा ताँकए बमोजिम सवारी दत्ता तथा वार्षिक सवारी कर र आनो क्षेत्रमा आउने सबै प्रकारको सवारीमा ताँकए बमोजिम पटक सवारी कर लगाउन सक्नेछ ।
१४०. सम्पति कर : नगरपालिकाले आनो क्षेत्रभित्र ताँकएको दरमा एकांकृत सम्पति कर लगाउन सक्नेछ ।
१४१. मनोरन्जन कर : नगरपालिका क्षेत्रमा रहेको स्विकृत सिनेमाहल, भिडियोहल, सांस्कृतिक प्रदर्शन हल जस्ता मनोरन्जन साधनमा ताँकए बमोजिम मनोरन्जन कर लगाउन सक्नेछ ।
१४२. व्यावसायिक भिडियो कर : नगरपालिकाले कुनै व्यक्ति वा संस्थाले व्यावसायिक प्रयोजनका लागि प्रयोगमा ल्याएका भिडियो, प्रोजेक्टर, केबुल आदिमा ताँकए बमोजिम कर लगाउन सक्नेछ ।
१४३. विज्ञापन कर : नगरपालिकाले आनो क्षेत्रका सडक, चाँक, सार्वजनिक स्थलमा विज्ञापन, प्रचार प्रसार आदिका लागि राखे दिन साइनबोर्ड, ग्लोबोर्ड, स्टल आदिमा कर लगाउन सक्नेछ ।
१४४. पार्किंग शाक : नगरपालिकाले आफूले व्यवस्था गरेको सवारी पार्किंगमा ताँकए बमोजिम पार्किंग शाक लगाउन सक्नेछ ।

१४५. सेवा शूक तथा दस्तर : (१) कने नगरपालिकाले खानेपानी, विजुली, धारा, सार्वजनिक टेलिफोन र त्यस्त अन्य सुविधा उपलब्ध गराए वापत सेवा शूक लगाउन सक्नेछ ।
- (२) नगरपालिकाले नगर क्षेत्रमा फोहर मैला व्यवस्थापन, सरसफाई, ढल विकास आदि सुविधा उपलब्ध गराए वापत सेवा शूक लगाउन सक्नेछ ।
- (३) नगरपालिकाले बनाएका वा संचालन गरेका शौचालय, पार्क, स्नानगृह, स्वीमिङ्गपूल, व्यायामशाला, गेष्टहाउस, पर्यटकीय स्थल, होटेल, हाट बजार, पशुवधशाला, शव बाह व्यवस्था, शौचोघाट र त्यस्त अन्य सुविधा उपलब्ध गराए वापत सेवा शूक लगाउन सक्नेछ ।
- (४) उपदशा (१), (२) वा (३) मा उल्लेख भए बमोजिमका सुविधाहरू उपलब्ध गराउने र सो वापत लाग्ने सेवा शूक उठाउने काम नगरपालिकाले श्री ५ को सरकारको पूर्व स्विकृत लिई निजी क्षेत्र माफत वा निजी क्षेत्रलाई समेत सहभागी गराई गर्न सक्नेछ ।
- (५) नगरपालिकाले निर्माण गरेको सडक, ढल, पुल, पेटी, चाँक, गल्ली, नाली, बत्ती आदि मर्मत सुधार गर्न लाग्ने खर्च निर्धारण गरी सम्बन्धित उपभाक्ताहरूबाट वार्षिक रुपमा असुल गर्न सक्नेछ ।
- (६) नगरपालिकाले कसको अचल सम्पत्ति मूल्याङ्कन गर्न तोकिए बमोजिमको सेवा शूक लिन सक्नेछ ।
- (७) नगरपालिकाले शान्ति क्षेत्रभित्र तोकिएको दरमा नबढ्ने गरी नगर परिषदबाट पारित दरमा बक्सिनी तथा सिफारिस दस्तर लगाउन सक्नेछ ।
१४६. कर, दस्तर, शूक, महसुल आदि छुट : (१) यस ऐनमा अन्यत्र जनसूचक कृत्रुलेखिएको भए तापनि श्री ५ को सरकार, वंशशक कटौतक नियोग वा एजेन्सी तथा लोभको उद्देश्य नराखी संचालन हुने सधै सञ्चालन नगरपालिकाले सेवा शूक गराए वापत लाग्ने सेवा शूक बाहेक अन्य कर, दस्तर, शूक महसुल लगाउन पाउने छैन ।
- तर त्यस्ता छुट श्री ५ को सरकारको पूर्ण वा आंशक स्वामित्व भएको संस्थान वा सधै सञ्चालनको व्यापारिक कारोबारलाई प्राप्त हुने छैन ।
- (२) विशेषी ऋण वा सहायताबाट संचालित परियोजनाका लागि श्री ५ को सरकार वा कने विकास समितिले पैठारी गरेको माल सामानमा नगरपालिकाले कने कर, दस्तर, शूक, महसुल लगाउन पाउने छैन ।
१४७. ऐन, नियम विपरित कर, दस्तर, शूक वा महसुल लिन नपाउने : नगरपालिकाले बेऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरू विपरित कने पनि प्रकारको कर, दस्तर, शूक वा महसुल उठाउन पाउने छैन र उठाएमा श्री ५ को सरकारले सो कायमलाई रोक, त्यसरी उठाएको कर, दस्तर, शूक वा महसुलको रकम सम्बन्धित व्यक्तिलाई फिर्ता बुझाउने आदेश दिन सक्नेछ ।

१४८. ऋण लिन सक्ने : नगरपालिकाले नगर परिषदबाट स्विकृत नीति अनुसार आनो हकभोगको सम्पत्ति धितो राखी वा नराखी वा श्री ५ को सरकारको जमानामा एक वा अन्य कतै सभ सथाबाट ऋण सापटी लिन सक्नेछ ।

परिच्छेद - ९

भवन निर्माण सम्बन्धी व्यवस्था

१४९. अनुमति नलिई भवन निर्माण गर्ने नहुने : नगरपालिका क्षेत्रमा प्रमुखबाट निर्माण गर्ने अनुमति नलिई कसैले पनि भवन निर्माण गर्न हुनेछैन ।

स्पष्टीकरण : यस परिच्छेदमा "भवन निर्माण" भन्नाले नयाँ भवन बनाउने, पुरानो भवन भत्काई पुनः निर्माण गर्ने, तल्ला थप्ने गर्ने, मोहडा गर्ने वा साविकमा थपघट गरी भ्याल, ढोका, बार्दी, काँशो, दलाने, टहरा तवेला वा ग्यारज बनाउने वा कम्पाउण्ड बाल लगाउने कार्य सम्झनु पर्छ ।

१५०. अनुमतिको लागि दरखास्त : १। नगरपालिका क्षेत्रमा भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति वा सरकारी कार्यालयले भवन निर्माण गर्ने अनुमतिको लागि भवनको नक्सा सहित तोकिएको ढाँचामा नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण : यस परिच्छेदमा "सरकारी कार्यालय" भन्नाले स.वा.च अदालत, सुसद, राजपरिषद, अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग, महालेखा परीक्षक, लोक सेवा आयोग तथा अन्य संवैधानिक निकायको कार्यालय र शाही नपाली स्मार्ट नेपाल प्रहरी लगायतका सबै सरकारी कार्यालय र अदालत समेत सम्झनु पर्छ ।

(२) उपदफा १। मा जनुसक कर लेखिएको भए तापनि भवन निर्माण गर्ने अनुमतिको लागि दरखास्त दिने सरकारी निकायले, राष्ट्रिय सुरक्षाको दृष्टिले भवनको नक्सा पेश गर्ने नसक्ने भएमा दरखास्तमा भवनको लम्बाई, चौडाई, उचाई र तल्ला तथा जम्मा क्षेत्रफल मात्र उल्लेख गर्न सक्नेछ ।

स्पष्टीकरण : यस परिच्छेदमा "नक्सा" भन्नाले भवन निर्माण सम्बन्धी

रेखाचित्र, विवरण र अन्य कागजपत्र सम्झनु पर्नेछ ।

१५१. नक्सामा खुलाउनु पर्ने : नयाँ भवन निर्माण गर्ने नक्सामा अन्य कुराहरुको अतिरिक्त सो भवनको छुट्टै चर्पी र सुकपिट तथा त्यस्ता भवन अर्को भवनसंग जोडी बनाउने भएमा सो भवनको छुट्टै किलास रहने गरी नक्सामा खुलाउनु पर्नेछ ।

१५२. हक भोगको निस्सा वा मन्जुरीको लिखत पेश गर्नु पर्ने : भवन निर्माण अनुमतिको लागि दफा १५० बमोजिम दरखास्त दिने आनो हक भोगको जग्गामा निर्माण गर्ने भए हक भोगको निस्सा र अरुको हक भोगको जग्गामा निर्माण गर्ने भए निजको हक भोगको निस्सा सहित मन्जुरीको लिखत पेश गर्नु पर्नेछ ।

१५३. जाँचबुझ गर्ने : भवन निर्माण गर्ने अनुमतिको लागि दफा १५० बमोजिम दस्त परेपछि सो दरखास्त रित्त पूर्वकको छुट्टै जाँचबुझ गरी कतै रित्त नपुगेको भए सो पुन्याउन लगाई रित्त पूर्वकको दरखास्त परेको सातदिनभित्र नगरपालिकाले ढ्यबमोजिम गर्नु पर्नेछ :-

- (क) त्यस्ता भवनको निर्माणबाट साधियार कसैलाई पिर मर्का पर्ने भए आफलाई मर्का परेका विवरण खुलाई पन्ध्र दिनभित्र उजुर गर्न आउनु भनी आनी कार्यालयमा साधियारको घर देखा र भवन निर्माण हुने ठाउँमा सवेले देखे गरी सचना गर्ने,
- (ख) खण्ड (क) बमोजिमको सचनामा उल्लेखित म्याद नाघेको तीन दिनभित्र इन्जिनियर वा अभियन्ता र अन्य कर्मचारी समेत संयुक्त रूपमा खटाई दरखास्तमा उल्लेख भए बमोजिम भवननिर्माण गर्न मिले नमिले करीको जाँच गर्न लगाउने ।

१५४. प्रतिवेदन पेश गर्ने : दफा १५३ को खण्ड (ख) बमोजिम खटिएका कर्मचारीहरूले भवन निर्माण गर्न मिले नमिले करीको जाँच गर्न सन्दर्भमा सरजमिन गदा सरजमिनमा उपस्थित भएका व्यक्तिले भनेका करीहरू समेत खुलाई सरजमिन मुचुका तयार गरी दरखास्तमा उल्लेख भए बमोजिम भवन निर्माण गर्न मिले नमिले व्यहोरा खुलाई त्यसरी जाँच गर्न खटिएका मितिले पन्ध्र दिनभित्र नगरपालिका समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
१५५. अनुमति दिने : (१) दफा १५३ को खण्ड (क) बमोजिम उजुर नपरेकोमा दफा १५४ बमोजिम प्रतिवेदन प्राप्त भएका मितिले सातदिनभित्र प्रमुखले भवन निर्माण गर्ने अनुमति दिनु पर्नेछ ।
- (२) दफा १५३ को खण्ड (क) बमोजिम उजुर परेकोमा सम्बन्धित पक्षलाई बोलाई तथ्य कुरा पत्ता लगाई हक बेहकमा निर्णय दिनु पर्ने अवस्थामा बाहेक दफा १५४ बमोजिम प्रतिवेदन प्राप्त भएका मितिले तिस्रदिनभित्र प्रमुखले अनुमति दिनु पर्नेछ ।
- (३) दफा १५३ को खण्ड (क) बमोजिम परेको उजुरीबाट भवन निर्माण गर्ने जग्गामा तंगे मेरो परी हक बेहक छुट्याउनु पर्ने देखिन आएमा त्यस्ता उजुरी परेको मितिले तिस्रदिनभित्र अदालतमा उजुर गर्न जानु भनी पचा खडा गरी सम्बन्धित पक्षहरूलाई सुनाउनु पर्नेछ ।
- तर त्यस्ता जग्गा मध्ये केही भागमा मात्र विवाद परेको र त्यस्ता विवाद परेजतिको जग्गामा अदालतबाट छहरे बमोजिम हुने गरी बाँकी जग्गामा भवन निर्माण गर्नु मन्जूर गरी अर्को नक्सा सहित दरखास्त दिएमा त्यस्ता दरखास्त प्राप्त भएका मितिले पन्ध्र दिनभित्र प्रमुखले अनुमति दिन सक्नेछ ।
- (४) यस दफा बमोजिम भवन निर्माण गर्ने अनुमति दिदा नगरपालिकाले ताँकादिए बमोजिमको दस्तुर लिनु पर्नेछ ।
१५६. नक्सा पास गर्ने : (१) दफा १५५ बमोजिम प्रमुखले कतै भवन निर्माण गर्न अनुमति दिला त्यस्ता भवनको नक्सा समेत पास गरी दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्रमुखले कतै भवनको नक्सा पास गर्दा भाँतिक विकास योजना र प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारित मापदण्ड अनुकूल हुने गरी नक्सामा आवश्यक थपघट गरी पास गर्न सक्नेछ ।

१५७. नक्सामा हेफेर गर्ने : दफा १५६ बमोजिम पास भएको नक्सामा पछि केही हेरगर्न परेमा तल्ला थपे मोहडा बदले वा लम्वाई चौडाई बढाउने कुरा बाहेक अचलित कानून बमोजिम निर्धारित मापदण्डमा प्रतिफल असार नपर्ने गरी अन्य कुरा गर्नका लागि प्रमुखले नक्सामा हेफेर गर्न स्विकृत दिन सक्नेछ ।
१५८. सचना दिने : दफा १५७ मा जनसूचक कुरा लेखिएको भएतापनि दफा १५४ बमोजिम प्राप्त प्रतिवेदन अनुसार वा अन्य कुनै कारणले कुनै भवन निर्माण गर्न अनुमति दिन नामले भएमा प्रमुखले त्यस का कारण खुलाई त्यस्ता प्रतिवेदन प्राप्त भएकामित्तले सातदिनीभित्र दफा १५० बमोजिम भवन निर्माण गर्न अनुमितका लागि दरखास्त दिने व्यक्ति वा सरकारी निकायलाई सूचना दिनु पर्नेछ ।
१५९. उजुरी दिन सक्ने : (१) प्रमुखले दफा १५५ बमोजिम म्यादभित्र अनुमति नदिएमा त्यस्ता म्याद ताथेको मितिले र दफा १५८ बमोजिम दिएको सचनामा चित्त नबुझ्नेमा त्यस्ता सचना पाएका मितिले पत्तास दिनभित्र दफा १५० बमोजिम भवन निर्माण गर्न अनुमितका लागि दरखास्त दिने व्यक्ति वा निकायले नगरपालिका समक्ष उजुरी दिन सक्नेछ ।  
(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै उजुरी परेमा नगरपालिकाले तथ्य कुरा बुझी अनुमति दिनु पर्ने देखिएमा यथाशीघ्र अनुमति दिनका लागि प्रमुखलाई निर्देशन दिनु पर्नेछ ।
१६०. भवन निर्माण गर्न पर्ने अवधि : (१) यस ऐन बमोजिम कुनै भवन निर्माण अनुमति पाएकोमा त्यसैगरी अनुमति पाएका मितिले दुई वर्षभित्र त्यस्ता भवन निर्माण गर्नु पर्नेछ ।  
(२) उपदफा (१) बमोजिमको म्यादभित्र भवन निर्माण गर्न नसकेमा म्याद थपका लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिनु पर्नेछ ।  
(३) उपदफा (२) बमोजिम कुनै दरखास्त परेमा प्रमुखले पहिले लागेको दस्तुरको पाँच प्रतिशत दस्तुर लिई दुई वर्षका लागि भवन निर्माण गर्ने म्याद थप गरि दिन सक्नेछ ।
१६१. जाँचबम र कारवाही : (१) नगरपालिका क्षेत्रमा कुसल्ले निर्माण गरेको वा गरिरहेको भवनको सम्बन्धमा देहायका कुराहरुको जाँचबम गर्न प्रमुखले कुनै ईन्जिनियर, ओभरसियर वा कर्मचारीलाई खटाउन सक्नेछ :-  
(क) त्यस्ता भवन निर्माण गर्न यस ऐन बमोजिम अनुमति लिएकोछ, छैन ।  
(ख) त्यस्ता भवन यस ऐन बमोजिम पास भएको नक्सा अनुसार निर्माण भएको वा भइरहेको छ, छैन, र  
(ग) त्यस्ता भवनले सार्वजनिक जग्गा, बाटो, मन्दिर, चाोक, ढल, नाला, पोखरी आदि मिचेको छ, छैन ।



(२) उपदफा ११ बमोजिम जाँचबुझ गर्न खाटेएको व्यक्तिले त्यसरी खाटेएकोमितिले पन्ध्र दिनभित्र प्रचलित कानूनको रित्त पुर्याई जाँचबुझ गरी आनो सुझाव सहितको प्रतिवेदन प्रमुख समक्ष पेशा गर्नु पर्नेछ ।

(३) भवन निर्माण गर्ने व्यक्ति र भवन निर्माण कार्यसंग सम्बन्धित सबैले उपदफा ११ बमोजिम जाँचबुझ गर्न आउने व्यक्तिलाई निजले साधेको प्रश्नको जवाफ दिनु र मागेको कागजपत्र दिनु वा देखाउनु र आवश्यक सहयोग पुर्याउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) बमोजिम पेशा भएको प्रतिवेदन अनुसार कसैले यस ऐन बमोजिम अनुमति, नदिई वा सावजनिक जग्गा, बाटो, मन्दिर, चाँक, ढेलु, नाला, पोखरी आदि मित्त भवन निर्माण गरेको वा गरिरहेको ठहरमा प्रमुखले सा भवन वा त्यसको कुनै भाग भत्काउने आदेश दिन सक्नेछ ।

(५) उपदफा (२) बमोजिम पेशा भएको प्रतिवेदन अनुसार कसैले यस ऐन बमोजिम पास भएको नक्सामा प्रमुखको स्विकारत बेगर हाफर गरी भवन निर्माण गरेको वा गरिरहेको ठहरमा प्रमुखले एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न वा सा भवन वा त्यसको कुनै भाग भत्काउने आदेश दिन सक्नेछ ।

(६) उपदफा (४) वा (५) बमोजिम आदेश दिनु अघि प्रमुखले त्यस्ता भवन निर्माण गर्ने व्यक्तिलाई आनो सफाई पेशा गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ ।

१६२. पुनरावेदन : दफा १६१ को उपदफा (४) वा (५) बमोजिम प्रमुखले दिएको आदेशमा चित्त नबुझे व्यक्तिले त्यस्ता आदेश पाएको मित्तले त्तिंसदिनाभित्र पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन दिन सक्नेछ र त्यस्ता पुनरावेदनको सम्बन्धमा पुनरावेदन अदालतबाट भएका निणय अन्तम हुनेछ ।

१६३. भवन भत्काउने र लागेको खर्च असुल गर्ने : १) दफा १६१ को उपदफा (४) वा (५)

बमोजिम कुनै भवन वा त्यसको कुनै भाग भत्काउने आदेश भएमा त्यस्ता आदेश उपर दफा १६२ बमोजिम पुनरावेदन परेकामा पुनरावेदन अदालतबाट त्यस्ता भवन वा त्यसको कुनै भाग भत्काउने गरी निणय भएको मित्तले त्तिंसदिनाभित्र र पुनरावेदन परेकामा पुनरावेदन गर्ने म्याद नाघेको मित्तले त्तिंसदिनाभित्र सम्बन्धित व्यक्तिले प्रमुखको आदेश वा पुनरावेदन अदालतको निणय बमोजिम त्यस्ता भवन वा त्यसको कुनै भाग भत्काउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा ११ बमोजिमको म्यादभित्र सम्बन्धित व्यक्तिले त्यस्ता भवन वा त्यसको कुनै भाग नभत्काएमा नगरपालिकाले नै त्यस्ता भवन वा त्यसको कुनै भाग भत्काउने सक्नेछ र त्यसरी भत्काउने लागेको खर्च सम्बन्धित व्यक्तिलाई असुल उपर गरिनेछ ।

१६४. अधिकार प्रत्यायोजन : प्रमुखले यस ऐन बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकार उपप्रमुख वा अन्य कुनै सदस्यलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद - १०दण्ड

सजाय

१३. नगरपालिकाले सजाय गर्न सक्ने : (१) नगरपालिकाले देहायको विषयमा बन्धनमोजिम सजाय गर्न सक्नेछ :-

- क) अर्कालाई दूख दिने नियतले बाधा अथवा गैरकानूनी प्रयास गरी ढल निकास, चर्पी, सडकको बनाउने, राख्ने जस्ता कार्य गरेमा नगरपालिकाले त्यस्ता कार्य रोक्न, भत्काउन वा हटाउन आदेश दिन सक्नेछ । सा आदेश बमोजिम रोक्न, भत्काउन वा हटाउन नमानेमा नगरपालिकाले मानिस पठाई रोक्न, भत्काउन वा हटाउन सक्नेछ । यसरी भत्काउनु वा हटाउनु लागेको खर्च सम्बन्धित आदेश नमान्ने व्यक्तिबाट असुल गरी पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- ख) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कसैले अर्कालाई अप्ठेरो गर्ने नियत राखी रुख लगाउने वा पखाल लगाउने वा घर टहरा निर्माण गर्ने जस्ता काम गरेमा नगरपालिकाले त्यस्ता रुख, पखाल वा घर, टहरा हटाउन आदेश दिन सक्नेछ र सा आदेश बमोजिम नहटाएमा नगरपालिकाले मानिस पठाई हटाउन सक्नेछ । यसरी हटाउनु लागेको खर्च सम्बन्धित अट्टर गर्ने व्यक्तिसँग असुल गरी पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- ग) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निर्दिष्ट स्थानमा फोहोर मैला नफालीजतात फालेमा त्यस्तो फोहर मैला हटाउन लाग्ने खर्च समेत सम्बन्धित व्यक्तिबाट असुल गरी पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- घ) नगरपालिकाको इजाजत बेगर कसैले सार्वजनिक बाटो वा स्थान घेर्ने वा रोक्ने अथवा जावतमा अवरोध खुडा गर्ने काम गरेमा घेरा, बार र अवरोधका सामान हटाउन लगाई पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- ङ) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सार्वजनिक सम्पत्ति कसैले हानी नोक्सानी गरेमा वा अतिक्रमण वा अपचलन गरेमा वा सार्वजनिक सुचना विभागमा प्रचलित कानूनले सजाय तोकिएको संहिता बमोजिम र नताकेकोमा नगरपालिकाले पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी त्यस्ता हानी नोक्सानीको विषय सम्बन्धित व्यक्तिसँग असुल उपर गर्ने वा साविक अवस्थामा तयार गर्न लगाउन सक्नेछ ।
- च) कसैले आफ्नो घर, छिमेकीको घर, आंगन, चौकमा फोहर मैला फालेमा वा वातावरण दूषित हुने कार्य गरेमा नगरपालिकाले पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गरी त्यस्ता हानी नोक्सानीको

विगो सम्बन्धित व्यक्तिसित असुल उपर गर्न वा साविका अवस्थामा तयार गर्न लगाउन सक्नेछ ।

(छ) नगरपालिका क्षेत्रभित्र कसैले कनै किसिमको यत्र जडान गरी वा कुनै उपकरण वा मनारन्जनका साधनद्वारा छोरछिमक वा समाजमा शान्ति भन्ने क्रियाकलाप गरेमा नगरपालिकाले त्यस्तो कार्य नगर्न वा उपकरण हटाउनु पर्नेमा हटाउनु आदेश दिनु सक्नेछ र सो आदेश नमानेमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(ज) नगरपालिकाले आनो क्षेत्रभित्रका पसलहरूमा मल्यसर्चा राख्न आदेश दिन सक्नेछ र सो बमोजिम मल्यसर्चा नराखेमा सम्बन्धित पसल धनीलाई पन्ध्रहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकाले ठेकेको वा लगाएको कर, दस्तुर, शाक, महसुल तथा असुल गर्न बाँकी अन्य कुनै रकम कुनै व्यक्तिले नबुझाएमा नगरपालिकाले दहाय बमोजिमका कारवाही गर्न सक्नेछ :-

(क) यस ऐन बमोजिम उठाउनु पाउने कर, दस्तुर, शाक तथा असुल गर्न बाँकी अन्य रकम कुनै व्यक्तिले नबुझाएमा त्यस्तो व्यक्तिको चल, अचल सम्पत्तिको स्वामित्व हेस्तान्तरण रोक्का गर्न सम्बन्धित निकायलाई लेख्न, व्यापार व्यवसायमा सिलबन्दी तथा तालाबन्दी गर्न र निकासी फेरी लगायतका कारावार रोक्का गर्न सक्नेछ ।

(ख) नगरपालिकाले यस ऐन बमोजिम उठाउनु पाउने रकम खण्ड (क) बमोजिम सम्बन्धित व्यक्तिको घर, जग्गा, कारावार वा जेथा रोक्का गर्दा पनि उठ्नु नसकमा नगरपालिकाले निजको घर, जग्गा वा अन्य कुनै जेथा भए सो लिलाम बिक्री गरी असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

(ग) यस ऐन अन्तर्गतको काम कारावारको सिलसिलामा कुनै ठेकेदारले रोक्का धरोटी वा जमानत सो कार्य गर्न नसकेको अवस्थामा नगरपालिकाले त्यस्तो धरोटी बफत गरी वा जमानत लिलाम बिक्री गरी असुल उपर गर्न ।

तर बफत वा लिलाम बिक्री गरी प्राप्त हुन आएको

रकम त्यस्तो व्यक्तिले नगरपालिकालाई बुझाउनु पर्ने रकमभन्दा बढी हुन आएमा बढी भएको रकम सम्बन्धित व्यक्तिलाई फिर्तादिनु पर्नेछ ।

(३) उपरका (२) को खण्ड (ख) वा (ग) बमोजिम नगरपालिकाले लिलाम बिक्री गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

(४) यस ऐन बमोजिम तिन बमोजिम पर्ने कर, दस्तुर, शाक, महसूल तथा असूल गर्ने बाँकी अन्य कुनै रकम नबुझाएमा नगरपालिकाले उपलब्ध गराएको सेवा त्यस्ता व्यक्तिको हकमा बन्द गर्न सक्नेछ ।

(५) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, विनियम वा आदेशको अन्तर्गत गरी कसैले कुनै काम गरेमा यस ऐनमा अन्यत्र दण्ड सजाय तोकिएको सति बमोजिम र नतोकिएकोमा नगरपालिकाले एक हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

(६) यस दफा अन्तर्गत सजाय पाईस केकोमा पुग्ने साँही कसूर बेहयद गर्नेलाई नगरपालिकाले पटक पिच्छे दोब्बर सजाय गर्न सक्नेछ ।

(७) यस दफा बमोजिम नगरपालिकाले गरेको सजायमा चित्त नबझे, पक्षले त्यस्ता निर्णय थाहा पाएको मितिले त्तासदिनाभित्र सम्बन्धित जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

१६६. दण्ड जरिवानाको असुली : यस ऐन बमोजिम नगरपालिकाले गरेको दण्ड जरिवाना दफा २६० बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई असुली उपर गरिनेछ ।

#### परिच्छेद - ११ उजुरी र

##### तत्सम्बन्धी व्यवस्था

१६७. उजुरी : १। सदस्य वा नगरपालिकाका कुनै कर्मचारीले दिएको आदेश वा अह्नाएको काम उपर चित्त नबुझेको व्यक्तिले यस ऐनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक त्तासदिनाभित्र प्रमुख समक्ष उजुरी गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा १। बमोजिम उजुरी परेमा त्यस्ता उजुरी परेको नबन्ने दिनाभित्र प्रमुखले निर्णय गरी दिनु पर्नेछ । उक्त म्यादाभित्र प्रमुखले निर्णय नगरेमा सम्बन्धित व्यक्तिले श्री ५ को सरकार समक्ष उजुरी गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा १। वा (२) बमोजिम उजुरी परेपछि प्रमुख वा श्री ५ को सरकारले आवश्यक जाँचबुझ गरी त्यस्ता आदेश सदर, बदर वा परिवर्तन गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम प्रमुख वा श्री ५ को सरकारले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(५) उपदफा १। वा (२) बमोजिम कसको उजुरी परेपछि त्यस्ता उजुरीमा निर्णय दिने अधिकारीको आदेशले सम्बन्धित काम कारवाही मुलतः रोक्न सकिनेछ ।

१६८. मुद्दा चलाउने हदम्यादा : यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम अनुसार वा प्रचलित कानूनले दिएको अधिकार प्रयोग गरी गरेको कुनै कामका सम्बन्धमा नगरपालिका, प्रमुख, उपप्रमुख, सदस्य वा कर्मचारी वा नगरपालिकाले काममा लगाएको व्यक्तिले उपर दहायमा लेखिए बमोजिम नभई मुद्दा चलाउन सक्नेछैन :-

- क) मुद्दा चलाउने कारण र द्वाधी हनेको वा निजको वारिस भए त्यसको नाम र ठेगाना खोली लिखित सूचना नगरपालिका, प्रमुख, उपप्रमुख, सदस्य वा कमचारी वा नगरपालिकाले काममा लगाएको व्यक्तिलाई बुझाएको वा हुलाकद्वारा राजपत्र गरी पठाएको एक महिना ननाघी, र
- ख) मुद्दा चलाउने कारण भएको तीन महिनाभित्र मुद्दा दायर नभई ।
१६९. कतय पालन गर्दा वा अधिकार प्रयोग गर्दा असल नियतले काम गरेमा, बचाउ प्रमुख, उपप्रमुख वा नगरपालिकाले कुन काममा लगाएको व्यक्तिले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम बमोजिम गर्नु पर्ने कतय पालना गर्दा वा पाएको अधिकार प्रयोग गर्दा असल नियतले गरेकामा सजायको भागी हुने छैन ।

भाग - ४

जिल्ला विकास समिति सम्बन्धी व्यवस्था

परिच्छेद - १

जिल्ला विकास क्षेत्र र इलाका विभाजन

१७०. जिल्ला विकास क्षेत्र तोक्ने श्री ५ को सरकारले स्थानीय प्रशासन ऐन, २०३८ बमोजिम कायम भएको प्रत्येक जिल्लालाई जिल्ला विकास क्षेत्र तोकि सकेछ ।
१७१. जिल्ला विकास क्षेत्रको इलाका विभाजन : (१) प्रत्येक जिल्ला विकास क्षेत्रलाई श्री ५को सरकारले यो ऐन प्रारम्भ हुनुको बखत कायम भएको इलाका सहा नभट्ने गरी कम्तीमा नौ र बढीमा सत्र इलाकामा विभाजन गर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम विभाजित जिल्ला विकास क्षेत्रको इलाकाहरुकोसिमाना हेफेर गर्न परेमा श्री ५ को सरकारले सुख्खित विशपत्र समेत रहेको समिति गठन गरी सो समितिको सिफारिश एवं जिल्ला परिषद्को परामर्शमा निवाचन आयोगको स्वाकृत लिई सिमाना हेफेर गर्न सकेछ ।

तर यसरी सिमाना हेफेर गर्दा निवाचन हुने सालभन्दा एक वर्ष अगाव गरि सक्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - २

जिल्ला परिषद् सम्बन्धी व्यवस्था

१७२. जिल्ला परिषद्को गठन : (१) दफा १७० बमोजिम तोकिएको जिल्ला विकास क्षेत्रमा एक जिल्ला परिषद् गठन गरिनेछ ।

(२) जिल्ला परिषद्मा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहने छन् :-

- क) जिल्लाभित्रका प्रत्येक गाउँ विकास समितिका अध्यक्ष र उपाध्यक्ष,
- ख) जिल्लाभित्रका नगरपालिकाका प्रमुख र उपप्रमुख,

- (ग) जिल्ला विकास समितिका सदस्यहरु,
- (घ) जिल्लाभित्रका प्रतिनिधि सभा र राष्ट्रिय सभाका सदस्यहरु, पदेन सदस्य,
- (ङ) जिल्लाभित्रका एकजना महिला सहित समाजसेवी आर्थिक तथा सामाजिक दृष्टिकोणले पिछ्छाइएका जाति, जनजाति, दलित तथा आदिवासी मध्ये जिल्ला परिषदमा प्रतिनिधित्व हुन नसकेका वर्गका दश १७४ बमोजिम जिल्ला परिषदको सदस्यको लागि चाहिने योग्यता पुगेका व्यक्तिहरुमध्येबाट जिल्ला परिषदद्वारा मनोनीत छजना व्यक्तिहरु।

१७३. जिल्ला परिषदको सदस्यको पदावधि : (१) जिल्ला परिषदका सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ।

(२) जिल्ला परिषदका सदस्यको पदावधि गणना गर्दा पदावधि शुरु हुने सालको श्रावण १ गतेदेखि गणना गरिनेछ र पाँच वर्षको पदावधि नबढाई प्रत्येक पाँच वर्षको आषाढ मसान्तमा पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ।

(३) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै करण लेखिएको भए तापनि यसका बमोजिम सदस्यको पदावधि समाप्त हुनु अगावै नयाँ सदस्यको लागि निर्वाचन सम्पन्न भएमा साविकका सदस्यको पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ र नवनिर्वाचित सदस्यहरुलाई नै कार्य संचालन गर्ने अधिकार हुनेछ।

(४) कुनै कारणवशा निर्धारित समयमा कुनै जिल्ला परिषदको सदस्य पदको निर्वाचन वा जिल्ला परिषदको सदस्यको मनोनयन हुन नसके अरु समयमा भए पनि त्यस्ता सदस्यको पदावधि गणना गर्दा निर्धारित समयमा निर्वाचित वा मनोनीत भए सरह मानी पदावधिको गणना गरिनेछ।

(५) कुनै जिल्ला परिषदको सदस्यको पद कुनै कारणवशा रिक्त हुन आएमा बाँकी अवधिको लागि मात्र साविकको पदको प्रति निर्वाचित सदस्य पदको लागि इच्छालेित कानून बमोजिम उपनिर्वाचनद्वारा र मनोनीत सदस्यको पदको लागि मनोनयनद्वारा गरिनेछ।

तर -

- (१) पद रिक्त भएको मितिले एक वर्षभित्र उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरि सक्नु पर्नेछ।
- (२) एक वर्षभन्दा कम अवधिको लागि उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिने छैन।

१७४. जिल्ला परिषदको सदस्यको लागि चाहिने योग्यता : जिल्ला परिषदको सदस्य हुनका लागि देहाय बमोजिमको योग्यता पुगेका हुनु पर्नेछ :-

- क) नेपाली नागरिक भएको,

- (ख) एकदश वर्ष उमेर पूरा भएकौं र प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुनु योग्यता पुगकौं,
- (ग) जिल्ला विकास समितिलाई बुझाउनु पर्ने सबै जिन्सा वा नगदी बुझाई सककौं,
- (घ) जिल्ला विकास समितिसंगे ठेक्का पट्टा वा चल अचल सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवहारमा कनै निजी स्वार्थ नभएकौं,
- (ङ) सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेकौं नठहरेकौं, तर अस्ती भएकौं प्रमाण पेश गरेमा यो खण्ड लागू हुने छैन ।
- (च) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएकौं भए त्यस्तो सजाय भुक्तान गरेकौं तीनवष व्यतीत भएकौं ।
- (छ) कनै कानूनले श्रयोग नभएकौं ।

१५. जिल्ला परिषदको सदस्यता कायम नरहने : देहायको अवस्थामा जिल्ला परिषदको सदस्यता कायम रहने छैन :-

- (क) दफा १७४ बमोजिमको योग्यता नभएमा,
- (ख) आफू बसोबास गरि आएको क्षेत्र सम्बन्धित जिल्ला विकास क्षेत्रबाट भिकिएमा वा अन्य क्षेत्रमा गाभिएमा,
- (ग) प्रतिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यको निर्वाचनमा उम्मेदवार भएमा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा मनोनीत भएमा,
- (घ) मन्त्रिसव माफिकको सचना निर्दिष्ट लगातार तीनपटकसम्म जिल्ला परिषदको बैठकमा अनुपस्थित रहमा,  
तर त्यस्तो सदस्यलाई सफाई पेश गर्ने मन्त्रिसव मौका निर्दिष्ट निजको सदस्यता कायम नरहेको सचना दिने छैन ।
- (ङ) दफा १७३ बमोजिमको पदावधि समाप्त भएमा,
- (च) प्रचलित कानून बमोजिम भ्रष्टाचारको अभियोग वा नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोग वा तीन वष भन्दा बढी कैद सजाय हुने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएमा,
- (छ) राजिनामा दिएमा,
- (ज) मृत्यु भएमा ।

परिच्छेद - ३

जिल्ला विकास समिति सम्बन्धी व्यवस्था

( )

१५. जिल्ला विकास समितिको गठन : १। द्वा १५० बमोजिम तोकिएको जिल्ला विकास क्षेत्रमा जिल्ला परिषदको कार्यालयको रूपमा एक जिल्ला विकास समिति गठन गरिनेछ ।

(२) जिल्ला विकास समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरू रहने छन् :-

- क) जिल्लाका प्रत्येक इलाकाभित्रका गाउँ परिषद् र नगर परिषदका निर्वाचित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट प्रत्येक इलाकाबाट एकजनाका दरले निर्वाचित सदस्यहरू,
- ख) जिल्लाका प्रत्येक गाउँ परिषद् र नगर परिषदका निर्वाचित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट निर्वाचित सभापति र उपसभापति,
- ग) जिल्लाभित्रका प्रतिनिधि सभा र राष्ट्रिय सभाका सदस्यहरू पदेन सदस्य,
- घ) द्वा १५१ को उपदफा (१) को खण्ड (ख) बमोजिमका जिल्ला परिषदका सदस्यहरू मध्येबाट एकजना महिला सहित जिल्ला विकास समितिद्वारा मनोनित दुईजना सदस्यहरू ।

१६. जिल्ला विकास समिति स्वशासित र संगठित संस्था हुने : १। प्रत्येक जिल्ला विकास समिति अविच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(१) जिल्ला विकास समितिको आनो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।

(२) जिल्ला विकास समितिले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न र बेचबिखन गर्न सक्नेछ ।

(३) जिल्ला विकास समितिले व्यक्ति सरह आनो नामबाट नालिस उजुर गर्न

र सो उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजुर लान सक्नेछ ।

१७. सदस्यको पदावधि : १। जिल्ला विकास समितिको सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ ।

(१) जिल्ला विकास समितिको सदस्यको पदावधि गणना गर्दा पदावधि शुरु हुने सालको श्रावण १ गतेदेखि गणना गरिनेछ र पाँच वर्षको पदावधि नबढाई प्रत्येक पाँच वर्षको आषाढ मसान्तमा पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ ।

(२) उपदफा (१) र (२) मा जनाइएको लेखिएको भए तापनि यस बमोजिम सदस्यको पदावधि समाप्त हुन अगावै नयाँ सदस्यको लागि निर्वाचन सम्पन्न भएमा साविकको सदस्यको पदावधि समाप्त भएको मानिनेछ र नवनिर्वाचित सदस्यहरूलाई नै कार्य संचालन गर्ने अधिकार हुनेछ ।

(३) कुनै कारणवशा निर्धारित समयमा कुनै जिल्ला विकास समितिको सदस्य पदको निर्वाचन वा मनोनयन सम्पन्न हुन नसके अर्को समयमा सम्पन्न भएपनि निर्वाचित वा मनोनित सदस्यको पदावधि गणना गर्दा निर्धारित समयमा निर्वाचित वा मनोनित भए सरह मानी पदावधिको गणना गरिनेछ ।



(५) कुनै जिल्ला विकास समितिको सदस्य पद कुनै कारणवशात् रिक्त हुन आएमा बाँकी अवधिको लागि मात्र सो पदको पूर्ण निर्वाचित सदस्य पदको लागि प्रचलित कानून बमोजिम उपनिर्वाचनद्वारा र मनोनीत सदस्य पदको लागि मनोनयनद्वारा गरिनेछ ।

तर -

- (१) पद रिक्त भएको मितिले एक वर्षभित्र उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिसक्नु पर्नेछ ।
- (२) एक वर्षभन्दा कम अवधिको लागि उपनिर्वाचन वा मनोनयन गरिने छैन ।

१७९. शपथ ग्रहण गर्नु पर्ने : (१) सभापतिले जिल्ला न्यायाधीश समक्ष, उपसभापति र सदस्यहरूले सभापति समक्ष र सभापतिको अनुपस्थितिमा उपसभापतिले जिल्ला न्यायाधीश समक्ष र सदस्यहरूले उपसभापति समक्ष शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपरका (१) मा लेखिए देखि बाहेक जिल्ला परिषदका अन्य सदस्यले सभापति समक्ष र सभापतिको अनुपस्थितिमा उपसभापति समक्ष शपथ ग्रहण गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपरका (१) वा (२) बमोजिम शपथ ग्रहण नगरी जिल्ला परिषद् तथा जिल्ला विकास समितिका सदस्यहरूले पद ग्रहण गर्न छैनन् ।

१८०. पद त्याग गर्न सक्ने : (१) सभापतिले उपसभापति माफत जिल्ला विकास समिति समक्ष र उपसभापति तथा सदस्यहरूले सभापति समक्ष राजिनामा दिई पद त्याग गर्न सक्ने छन् ।

(२) जिल्ला परिषदका मनोनीत सदस्यहरूले सभापति समक्ष र सभापतिको अनुपस्थितिमा उपसभापति समक्ष राजिनामा दिई पद त्याग गर्न सक्ने छन् ।

१८१. सदस्यको लागि चाहिने योग्यता : जिल्ला विकास समितिको सदस्यमा निर्वाचित बमोजिम हुन देहाय बमोजिमको योग्यता हुनु पर्नेछ :

- (क) नेपाली नागरिक भएको,
  - (ख) एककहस वर्ष उमेर पूरा भएको र प्रचलित कानून बमोजिम मतदाता हुनु योग्यता पुगेको,
  - (ग) जिल्ला विकास समितिले ई बुझाउनु पर्ने सबै जिन्सा वा नगदी बुझाई सकेको,
  - (घ) जिल्ला विकास समितिसंगै ट्रेकिंग पट्टा वा चल अचल सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवहारमा कुनै निजी स्वार्थ नभएको,
  - (ङ) सार्वजनिक सम्पत्ति हिनामिना गरेको नठहरेको,
- तर असुली भएको प्रमाण पेश गरेमा यो खण्ड लागू हुने छैन ।

- (च) नैतिक पतन देखने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएको भए त्यस्ता सजाय भुक्तान गरेको तीनवष व्यतीत भएको ।
- (छ) अन्य प्रचलित कानूने अयोग्य नभएको ।

१८३. सदस्यता कायम नरहने : देहायको अवस्थामा जिल्ला विकास समितिको सदस्यता कायम रहने छैन :-

- (क) दफा १८१ बमोजिमको योग्यता नभएमा,
- (ख) आफू बसोबास गरि आएको क्षेत्र सम्बन्धित क्षेत्रबाट फिर्किएमा वा अन्य क्षेत्रमा गाभिएमा ।
- (ग) प्रतिनिधि सभा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा उम्मेदवार भएमा वा राष्ट्रिय सभाको सदस्यमा मनोनित भएमा,
- (घ) मनासिब माफिकको सचिना नद्विई लगातार तीनपटकसम्म जिल्ला विकास समितिको बैठकमा अनुपस्थित भएमा,  
तर त्यस्ता सदस्यलाई सहाई प्रेषण गर्ने मनासिब मौका नद्विई निजको सदस्यता कायम नरहको सचिना दिइने छैन ।
- (ङ) दफा १७८ बमोजिमको पदावधि समाप्त भएमा,
- (च) प्रचलित कानून बमोजिम भ्रष्टाचारको अभियोग वा नैतिक पतन देखने फौजदारी अभियोग वा तीनवषभन्दा बढी कर सजाय हुने फौजदारी अभियोगमा सजाय पाएमा,
- (छ) राजिनामा दिएमा,
- (ज) मृत्यु भएमा ।

१८३. सम्पत्ति विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्ने : सदस्यले दफा १७९ बमोजिम शपथ गरेको मितिले त्रिस दिनभित्र आफू र आफ्ना एकाधेरू सगलका परिवारका सदस्यको नाममा रहेको चल अचल सम्पत्तिको विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

तर सभापति र उपसभापतिले आफू पदबाट हटेपछि पनि पदबाट हटेको मितिले त्रिस दिनभित्र त्यस्ता सम्पत्तिको विवरण सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

१८४. जिल्ला विकास समितिहरूको वर्गीकरण : श्री ५ को सरकारले भौगोलिक विविधता तथा यातायात, सञ्चार, शिक्षा र स्वास्थ्य सम्बन्धी सर्वाङ्गहरूको आधारमा जिल्ला विकास समितिहरूलाई तोकिए बमोजिम वर्गीकरण गरी कम सर्वाङ्ग उपलब्ध र आवाकास त जिल्ला विकास क्षेत्रका जिल्ला विकास समितिलाई साधन र सर्वाङ्ग सम्पन्न गराई विकसित गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

१८५. जिल्ला परिषदको बैठक : (१) जिल्ला परिषदको बैठक साधारणतया वर्षको एकपटक बस्नेछ ।

(१) जिल्ला परिषदको बैठक जिल्ला विकास समितिको सभापतिले बोलाउनेछ ।

(३) प्रत्येक वर्ष जिल्ला परिषदको बैठक सामान्यतया फाल्गुण मसान्तभित्र बोलाउनु पर्नेछ ।

(४) जिल्ला परिषदको प्रत्येक बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले जिल्ला विकास समितिको सदस्यहरू बाहेक जिल्ला परिषदका अन्य सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानेको सदस्यले जिल्ला परिषदको बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

तर जिल्ला परिषदको बैठकमा अध्यक्षको छुनोट हुनुभन्दा अघि जिल्ला परिषदका उपस्थित सदस्यहरूमध्ये उमेरको हिसावले जेष्ठ सदस्यले सो बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(५) जिल्ला विकास समितिको सचिवले जिल्ला परिषदको सचिवको काम गर्नेछ ।

(६) जिल्ला परिषदको बैठक बस्ने मिति, समय र स्थानको सचिवालय तथा विषय सचिवालय बैठक बस्ने दिनभन्दा कम्तीमा पञ्च दिन अगावै जिल्ला विकास समितिको सभापतिको निर्देशनमा सचिवले जिल्ला परिषदका सबै सदस्यहरूलाई पठाउनु पर्नेछ ।

(७) जिल्ला परिषदको बैठकमा तत्काल कायम रहेको सदस्य संख्याको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूर्क संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(८) गणपूर्क संख्याको अभावमा जिल्ला परिषदको बैठक बस्न नसकेमा सातदिनको सचिवालय निर्देशनको बैठक बोलाउनु पर्नेछ । सो बैठकको गणपूर्क संख्या एक तिहाई हुनेछ । सो गणपूर्क संख्या पनि पूरा हुन नसकेमा सोको भोलिपल्ट पुनः अर्को बैठक बोलाउनु पर्नेछ । सो बैठकमा जतिसुकै सदस्य उपस्थित भए पनि बैठक संचालन हुनेछ ।

(९) जिल्ला परिषदका एक तिहाई सदस्यहरूले कुनै खास विषयमा छलफल गर्न बैठक बोलाई पाउनु भनी सभापतिको समक्ष लिखित अनुरोध गरेमा त्यसै अनुरोध गरेको मितिले तासदिनाभित्र जिल्ला परिषदको विशेष बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

१०) जिल्ला परिषदको बैठकको निर्णय सचिवले प्रमाणित गर्नेछ ।

११) जिल्ला परिषदको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम

हुनेछ ।

१८३. जिल्ला विकास समितिको बैठक : १) जिल्ला विकास समितिको बैठक कम्तीमा महिनाको एकपटक बस्नेछ ।

(१) सभापतिको आदेश अनुसार सचिवले जिल्ला विकास समितिको बैठक बोलाउनेछ ।

तर तीन महिनासम्म पनि सभापतिले बैठक बोलाउने आदेश नदिएमा एकतिहाई सदस्यहरूको लिखित अनुरोधमा सचिवले जिल्ला विकास समितिको बैठक बोलाउनेछ ।

(३) जिल्ला विकास समितिको बैठकको सभापतित्व सुभापतिले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा उपसभापतिले र उपसभापति पनि अनुपस्थित भएमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफू मध्यबाट छानेका सदस्यले बैठकको सभापतित्व गर्नेछ ।

(४) जिल्ला विकास समितिको बैठकमा तत्काल कायम रहेको सदस्य सभाको पचास प्रतिशत सदस्यहरू उपस्थित भएमा बैठकको लागि गणपूरक सभा पुगेको मानिनेछ ।

(५) जिल्ला विकास समितिको बैठकको निर्णय सचिवले प्रमाणित गर्नेछ ।

(६) जिल्ला विकास समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यावधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१८५. बैठकको निर्णय : (१) यस ऐनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक जिल्ला परिषद् र जिल्ला विकास समितिको बैठकको निर्णय बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूको बहुमतको आधारमा गरिनेछ ।

(२) जिल्ला परिषद् र जिल्ला विकास समितिको बैठकमा मत बराबर भएमा बैठकको सभापतित्व गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछ ।

(३) पदेन सदस्यले मतदानमा भाग लिन पाउने छैनन् ।

परिच्छेद - ४

जिल्ला विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार

१८६. जिल्ला परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) जिल्ला परिषद्को काम र कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- क) जिल्ला विकास समितिले पेश गरेको बजेट, योजना तथा कार्यक्रमहरू पारित गर्ने ।
- ख) जिल्ला विकास समितिले पेश गरेको कुर, दस्तर, शाब्क, महसुल, ऋण वा सपटी तथा आन्तरिक सत सम्बन्धी प्रस्ताव पारित गर्ने ।
- ग) जिल्ला विकास समितिबाट संचालित जिल्ला योजना सम्वन्धी कार्यक्रमहरूको मूल्याङ्कन गरी आवश्यक निर्देशन दिने ।
- घ) जिल्ला विकास समितिको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा छलफल गरी कायम रहेका बेरजुहरू फछ्यौट गर्न जिल्ला विकास समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- ङ) जिल्लामा संचालन हुने जिल्लास्तरीय विषय गत कार्यक्रमलाई स्विकारि दिने ।
- च) जिल्ला विकास समितिको विनियम स्विकृत गर्ने ।

- (छ) जिल्ला विकास समितिको प्रशासनिक कार्यहरूको मूल्याङ्कन गरी जिल्ला विकास समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- (ज) जिल्ला विकास समितिले प्रस्ताव गरेको कर्मचारीको पारिश्रमिक दरबन्दी भत्ता तथा अन्य सुविधामा आवश्यकता अनुसार स्वाकृत दिने ।
- (झ) जिल्ला विकास समितिको सम्पत्ति बेचबिखन, हस्तान्तरण वा भाडामा दिने विषयमा निर्णय गर्ने ।
- (ञ) आफूमा रहेका कर्तव्य अधिकार जिल्ला विकास समितिलाई प्रत्यायोजन गर्ने ।

(१) जिल्ला परिषद्का सम्पूर्ण सदस्य संख्याको बहुमतबाट प्रस्ताव पारित नभई जिल्ला विकास समितिले देहायका काम गर्न सक्ने छन् :-

- (क) जिल्ला विकास समितिको सम्पत्ति बेचबिखन वा हस्तान्तरण गर्ने ।
- (ख) ऋण लिने ।
- (ग) कर, दस्तुर, शर्क, महसूल लगाउने ।
- (घ) तोकिएको अन्य विषय ।

(२) जिल्ला परिषद्ले यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम तथा विनियम बमोजिम आफूलाई भएको अधिकार प्रयोग गर्नेछ ।

(४) जिल्ला परिषद्ले जिल्ला परिषदको कुनै एक सदस्यको अध्यक्षतामा निज सहित बढीमा पाँचजना सदस्यहरू रहेको एक लेखा समितिको गठन गर्नेछ र त्यस्ता समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(५) जिल्ला परिषदलाई विभिन्न विषयमा आवश्यक सल्लाह र सहाय दिनेको लागि उपर्युक्त (४) बमोजिमको लेखा समितिमा रहने सदस्यहरू बाहेक जिल्ला परिषद्का अन्य सदस्यहरूलाई तोकिए बमोजिमका विषयगत समितिहरूमा रहने गरी जिल्ला परिषद्ले विभिन्न समितिहरू गठन गर्न सक्नेछ ।

(६) जिल्ला परिषदको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१८९. जिल्ला विकास समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :- १। जिल्ला परिषदको निर्णय र निर्देशन कार्यान्वयन गर्नु गराउनुको अतिरिक्त जिल्ला विकास समितिको काम र कर्तव्य देहाय बमोजिम हुनेछ :-

क) कार्य सम्वन्धी :

(१) कार्य तथा पशु विकास सम्वन्धी जिल्लास्तरीय नीति बनाई सो अनुरूपका कार्यक्रमहरू तर्जुमा एवं सञ्चन

- गर्ने र संचालित कार्यक्रमहरूको निरीक्षण र अनुमति गर्ने, गराउने ।
- (२) जिल्लामा आवश्यक पर्ने वीउ विजन, मल तथा अन्य कृषि सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने, गराउने ।
- (३) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र कृषि प्रसार सघन्धी सेवा उपलब्ध गर्ने, गराउने ।
- (४) कृषि हाट बजार र मेलाको प्रवर्द्धन गर्ने, गराउने ।
- (५) कृषि उपजको बजार व्यवस्थापन गर्ने, गराउने ।
- (ख) ग्रामीण खानेपानी तथा वस्ती विकास सघन्धी :
- (१) जिल्ला विकास क्षेत्रको ग्रामीण इलाकामा एकभन्दा बढी गाउँ विकास क्षेत्रका जनताहरूलाई लाभ हुने खानेपानी योजनाहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (२) जिल्ला विकास क्षेत्रको ग्रामीण इलाकामा वस्ती तथा बजारहरूको विकास सघन्धी योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (ग) जल विद्युत सम्बन्धी :
- ससाना ग्रामीण जल विद्युत तथा अन्य उर्जा सम्बन्धी आयोजनाहरूको तर्जुमा, कार्यान्वयन, संचालन, वितरण तन्त्रममत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- (घ) निर्माण तथा यातायात सम्बन्धी :
- (१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रको जिल्लास्तरीय सडकहरूको गुरु योजना तयार गरी जिल्ला परिषदबाट स्वकृत गराउने ।
- (२) स्वकृत जिल्लास्तरीय सडकहरूको निर्माण, संचालन अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा ममत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- (३) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र आवश्यक पर्ने भोलुंगे पुलहरूको योजना तर्जुमा, निर्माण र ममत सम्भार गर्ने, गराउने ।
- (४) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र संचालन हुने यातायातका साधनहरू सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- (५) प्रचलित कानून बमोजिम "घ" श्रेणीका ठेकेदारहरूको इजाजतपत्र दिने, खारज गर्ने र नवीकरण गर्ने ।

- (६) जलमार्ग र रोपवेको विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- ड) भूमि सुधार तथा भूमि व्यवस्था सम्बन्धी :  
जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र रहेको ऐलानी तथा सरकारी पति जग्गाहरूको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने ।
- च) महिला विकास तथा असहाय सम्बन्धी :  
(१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका महिलाहरूको उत्थानको लागि आवश्यक योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने ।  
(२) राष्ट्रिय नीति अनुरूप अनाथ बालबालिका, असहाय महिला, वृद्ध, अपा- तथा अशक्तहरूको संरक्षण सम्बन्धी कार्य गर्ने र सामाजिक कर्ता हटाउने तथा चंसेट्रीको एवं नारीको संरक्षण सम्बन्धी काम गराउने ।
- छ) वन तथा वातावरण सम्बन्धी :  
(१) वन, वनस्पति, जैविक विविधता र भू-संरक्षण सम्बन्धी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।  
(२) वातावरणको संरक्षण र सम्वर्द्धन गर्ने, गराउने ।
- ज) शिक्षा तथा खेलकूद विकास सम्बन्धी :  
(१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र विद्यालय स्थापना गर्न प्राथमिकता ताका सिफारिस गर्ने ।  
(२) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका विद्यालयहरूको स्वर्कृत र खरजीको लागि औचित्य र कारण छाली सिफारिस गर्ने ।  
(३) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका विद्यालयहरूको रेखदेख र अनुगमन गरी संचालन र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।  
(४) जिल्ला स्तरीय प्रौढ शिक्षा एवं अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रमहरूको तर्जुमा गर्ने ।  
(५) खेलकूद र शारीरिक विकास सम्बन्धी कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।  
(६) जिल्लास्तरीय खेलकूद विकास समिति गठन गर्ने ।
- झ) श्रमको ज्याला सम्बन्धी :  
(१) जिल्लास्तरमा श्रमको ज्यालादर एवं मजदूरीको ञ्चनिर्धारण गर्ने ।

- (२) बाल श्रम निवारण तथा उद्धार सम्बन्धी कार्यक्रम बनाई संचालन गर्ने ।
- (ब) सिंचाई र भू-क्षय तथा नदी नियन्त्रण सम्बन्धी :
- (१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रको एकभन्दा बढी गाउँ विकास क्षेत्रमा सिंचाई पुरानो सिंचाई, कृषि, बाँध र सिंचाई सम्बन्धी कार्यक्रमहरूको तजुमा, कार्यान्वयन, संचालन तथा मर्मत सम्भार गर्ने गराउने ।
- (२) भू-क्षय, नदि कटाव आदिबाट प्रभावित क्षेत्रहरूमा त्यस्ता कार्यहरूको रोकथाम गर्ने सम्बन्धी योजना तजुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (ग) संचना तथा संचार सम्बन्धी :
- (१) नगरपालिका क्षेत्र बाहेक जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र चलचित्र भवन स्थापना गर्न स्विकृत दिने ।
- (२) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका नगरपालिका क्षेत्र बाहेक अन्य ग्रामीण क्षेत्रमा जिल्लास्तरीय पुस्तकालय, वाचनालय र संचना केंद्र खोल्ने ।
- (घ) भाषा र संचात सम्बन्धी :
- (१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका संचातक एवं प्रिन्ट महत्वका स्थानहरूको अभिलेख राख्ने र मर्मत सम्भार गराई संचक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने ।
- (२) विभिन्न भाषा, धर्म र संचातको सम्बर्द्धन गर्ने, गराउने ।
- (३) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका परात्वाकिक वस्तु, भाषा, धर्म, कला र संचातको संचक्षण, सम्बर्द्धन एवं प्रागर्ण, गराउने ।
- (ङ) घरेलु उद्योग सम्बन्धी :
- (१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र स्थापना हुने घरेलु उद्योगहरूको अभिलेख राख्ने ।
- (२) जिल्लामा औद्योगिक क्षेत्रको पहिचान र विकास गर्ने ।
- (च) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी :
- (१) जिल्लास्तरीय, स्वास्थ्य चौकी, अस्पताल, आयुर्वेद औषधालय, स्वास्थ्य केंद्र, स्वास्थ्य चौकीहरूको संचालन तथा व्यवस्थापन गर्ने, गराउने ।



- (२) परिवार नियोजन, मातृशिक्षा कल्याण, विस्तारित खोप पोषण तथा जनसंख्या शिक्षा, जनस्वास्थ्य जस्ता कार्यक्रमहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने ।
- (३) जिल्ला विकास क्षेत्र अन्तर्गतका गाउँ विकास क्षेत्रहरूमा उपस्वास्थ्य चौकी छोलै स्वाकृत दिन र तिनको निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने ।
- (४) जिल्ला विकास क्षेत्रको लागि आवश्यक पर्ने औषधि र चिकित्सा सम्बन्धी औजार तथा उपकरणहरूको अपूर्ण व्यवस्था मिलाई त्यसको गुणस्तर समेतको निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने ।
- (५) जिल्ला विकास क्षेत्रमा जनस्वास्थ्यको लागि हानीकारक चिज वस्तुको सावजनिक प्रयोगमा रोक लगाउने वा हटाउने ।
- (६) जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्ने किसिमका उपभोग्य वस्तुको बचविखन र उपभोगमा रोक लगाउने ।

(ण) पर्यटन सम्बन्धी :

जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रको प्राकृतिक, सांस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय सम्पदाको संरक्षण, सम्बर्द्धन, विस्तार र सदुपयोग गर्ने, गराउने ।

(त) विविध :

- (१) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रको तथ्याङ्क राख्ने ।
- (२) दैवीकोष नियन्त्रण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक काम गर्ने ।
- (३) जिल्ला विकास समितिको स्वामित्व तथा नियन्त्रणमा रहेका चल अचल सम्पत्तिको संरक्षण गर्ने ।
- (४) जिल्ला विकास समितिको विनियम तर्जुमा गरी जिल्ला परिषदमा पेश गर्ने ।
- (५) प्रचलित कानून बमोजिम तांकाएका अन्य कार्यहरू गर्ने ।

(२) जिल्ला विकास समितिले स्वाकृत बजेटको परीधिभित्र रही कुनै सङ्घ,

संस्था वा निकायलाई कार्यक्रम स्वाकृत गरी अनुदान दिन सक्नेछ ।

(३) जिल्ला विकास समितिले यस ऐनको अधीनमा रही व्यक्त, सरकारी वा गैर सरकारी संस्था वा व्यक्तिसँग तांकाए बमोजिम सम्झौता गरी विकास निर्माणका

कामहरु गर्न सक्नेछ । त्यसरी भएको सम्झौताको जानकारी श्री ५ को सरकारलाई दिनु पर्नेछ ।

तर अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था वा विशेषांशना श्री ५ को सरकारको पूर्व

स्वीकृता नभई त्यस्ता सम्झौता गर्न सक्ने छैन ।

(४) जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र संचालित कर्तव्यकर्ताको कर्तव्य आयोजना कार्यक्रम प्रभावकारी ढंगले संचालन नभएको वा त्यसमा कर्तव्यकर्ताको अनिर्णयता भएको जानकारी हुन आएमा जिल्ला विकास समितिले सो सम्बन्धमा आवश्यक

सुझाव दिन वा कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकाय समक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(५) यस ऐनमा लेखिएदेखि बाहेक जिल्ला विकास समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१९०. उपसमिति गठन गर्न सक्ने : १) जिल्ला विकास समितिले आनो काममा सङ्गठन पुऱ्याउन आवश्यकता अनुसार उपसमिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा १) बमोजिम गठन हुने उपसमितिसमा उपभोक्ता समूहका प्रतिनिधि, गैर सरकारी संस्थाका प्रतिनिधि, महिला, पिछडिएको वर्ग, बुद्धिजीवी, समाजसेवा तथा विशेषज्ञ समावेश हुन सक्ने छन् ।

(३) उपदफा १) बमोजिम गठन हुने उपसमितिको काम, कर्तव्य, अधिकार र कार्यवधि जिल्ला विकास समितिले तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१९१. सभापतिको काम, कर्तव्य र अधिकार : १) सभापतिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- क) जिल्ला विकास समितिको बैठक बोलाउन सचिवलाई निर्देशन दिने ।
- ख) जिल्ला परिषद र जिल्ला विकास समितिको बैठकमा प्रतिवेदन र प्रस्ताव पेश गर्ने, गराउने ।
- ग) जिल्ला विकास समितिको बजेट तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- घ) जिल्ला परिषद र जिल्ला विकास समितिको निर्णय कार्यान्वयन गराई प्रगति विवरण तयार गर्ने लगाउने ।
- ङ) उपसभापति तथा सदस्यहरूलाई विषयगत रूपमा कार्यको विभाजन गर्ने र जिल्लास्तरीय विषयगत कार्यक्रमहरूको रेखदेख र समन्वय गर्ने, गराउने ।
- च) जिल्ला विकास समितिका तर्फबाट आवश्यक सिफारिसहरु गर्ने ।
- छ) आफू जिल्ला बाहिर गई सातदिनभन्दा बढी समय जिल्ला विकास समितिमा उपस्थित हुन नसक्ने भएमा उपसभापतिलाई

कार्यभार दिने र उपसभापति पनि नभएमा उमेरको आधारमा जेष्ठ सदस्यलाई कार्यभार दिने वा कुनै कारणवश कार्यभार सम्वहल नसक्ने अवस्था परेमा सचिवलाई जानकारी दिने ।

- (ज) जिल्लास्तरीय कार्यक्रमको सन्दर्भमा सदस्य र सचिवलाई काज खटाउने ।
- (झ) जिल्ला विकास क्षेत्र अन्तर्गतका गाउँ विकास समिति, समितिहरूको निरीक्षण तथा समन्वय गर्ने ।
- (ञ) तोकिएको अन्य काम गर्ने ।

(२) सभापतिले मनासिव कारण बाहेक लगातार ताँसदिनभन्दा बढी आगो जिल्ला छाड्न हुँदैन ।

(३) सभापतिले जिल्ला भित्रका विकास निर्माण कार्यका सन्दर्भमा सातदिनसम्म जिल्लाभित्र आफै काज स्विकृत गरी जान सक्नेछ ।

तर आगो जिल्ला बाहिर जानु परेमा जिल्ला विकास समितिबाट स्विकृत गराई काजमा जान सक्नेछ ।

१९३. उपसभापतिको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) उपसभापतिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) सभापतिको अनुपस्थितिमा कार्यवाहक सभापति भई काम गर्ने, र

(ख) तोकिएको अन्य काम गर्ने, गराउने ।

(२) उपसभापतिले मनासिव कारण बाहेक लगातार ताँसदिनभन्दा बढी आगो जिल्ला छाड्न हुँदैन ।

१९४. सदस्यको काम, कर्तव्य र अधिकार : (१) सदस्यहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) आफूलाई तोकिएको विषयसँग सम्बन्धित विषयमा जिल्ला विकास समितिले तयार गरेको योजना जिल्ला विकास योजनामा समावेश गर्न लगाउने ।

(ख) आफूलाई तोकिएको विषयसँग सम्बन्धित विषयमा जिल्ला विकास समितिबाट भए गरेका काम कारवाहीको समय समयमा निरीक्षण गर्ने ।

(ग) आफूलाई तोकिएको विषयमा जिल्ला विकास समिति र जिल्ला विकास समितिको विभिन्न सरकारी तथा गैर सरकारी सामाजिक संस्थाहरू र उपभोक्ता समूह बीच समन्वय कायम राख्ने व्यवस्था मिलाउने,

- (घ) आफूलाई तोकिएको विषयसँग सम्बन्धित विषयका विकास तथा निर्माणको काममा भएको प्रगति सम्बन्धमा आगो सभाको सभितको लिखित जानकारी जिल्ला विकास समितिमा पेश गर्ने ।
- (ङ) आफूलाई तोकिएको विषयमा उपभोक्ता समूह तथा गैर सरकारी संस्थाहरु गठन गर्ने स्थानीय जनतालाई प्रोत्साहित गर्ने र तिनलाई विकास कार्यक्रममा परिचालन गर्ने ।
- (च) "सम्बन्धित गाउँ" विकास समिति वा नगरपालिकाको बैठकमा भाग लिई बैठकको काम कारवाहीको सम्बन्धमा जिल्ला विकास समिति सम्मक्ष प्रतिक्रिया दिने ।
- (छ) तोकिएका अन्य कार्यहरु गर्ने ।

(२) सदस्यले मनसिब कारण बाहेक लगातार ताँस दिनभन्दा बढी आगो जिल्ला छाड्न हुँदैन ।

१९४. सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार : सभापतिको प्रत्यक्ष निर्देशनमा रही सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) जिल्ला परिषद् र जिल्ला विकास समितिको सचिव भई काम गर्ने ।
- (ख) जिल्ला विकास समितिको निर्णयलाई सभापतिको सामान्य रेखदेखमा रही कार्यान्वयन गर्ने, गराउने ।
- (ग) जिल्ला योजनाको कार्यान्वयन निरीक्षण तथा प्रगति मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने ।
- (घ) जिल्ला विकास समितिको प्रशासनिक, लेखा व्यवस्था तथा विकास कार्यक्रमहरुको निरीक्षण गर्ने, गराउने ।
- (ङ) जिल्लास्तरीय कार्यक्रमहरुको प्रगति निरीक्षण गरी समीक्षा गर्ने, गराउने ।
- (च) जिल्ला विकास समिति, जिल्ला परिषद् वा जिल्ला विकास समितिको सदस्यको पद रिक्त भई निवर्तन गराउनु परेमा सम्बन्धित निकायलाई जानकारी गराउने ।
- (छ) जिल्ला विकास समितिको कार्यालयको प्रशासकीय प्रमुख भई काम गर्ने, गराउने ।
- (ज) जिल्ला विकास समितिको चुल्, अचल तथा जिन्सा सम्पत्तिको लगत राख्ने, संरक्षण मर्मत सम्भार गर्ने, गराउने ।

- (फ) जिल्ला परिषद् र जिल्ला विकास समितिको बैठकमा उपस्थित भै निर्णय माइन्सुटि गर्ने, निर्णय पुस्तिका जिम्मा लिने र निर्णय प्रमाणित गर्ने ।
- (ग) लेखापरीक्षण गराउने, वेरुजु फछ्यौट गराउने सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गर्ने, गराउने ।
- (घ) जिल्ला विकास समिति अन्तर्गतका कर्मचारीहरूको प्रशासनिक नियन्त्रण गर्ने ।
- (ङ) प्रचलित कानूनले ताकेका कामहरू गर्ने, गराउने ।
- (च) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियम वा विनियम बमोजिम सभैको वा ताकेका अन्य कामहरू गर्ने ।

परिच्छेद - ५

जिल्ला विकास समितिको योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन प्रक्रिया

१९. जिल्ला विकास योजनाको तर्जुमा : (१) प्रत्येक जिल्ला विकास समितिले आठौं जिल्लाको विकासका लागि आवधिक र वार्षिक विकास योजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तर्जुमा गरिएको योजनाको आधारमा राष्ट्रिय योजना आयोग र श्री ५ को सरकारको सञ्चालित मन्त्रालयले जिल्ला विकास समितिलाई कार्तिक महिनाभित्र अनुदान र आवश्यक नीति तथा मार्गदर्शनहरू उपलब्धगराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम योजना तर्जुमा गर्दा जिल्ला विकास समितिले आवश्यकता अनुसार वायव्य परामर्श सेवा प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

(४) आवधिक योजना तयार गर्दा निम्न विषयहरू समावेश गर्नु पर्नेछ :-

- (क) जिल्लाको भौगोलिक, आर्थिक एवं प्राकृतिक सम्पदाहरू रीतनीहरूको वर्तमान उपयोग,
- (ख) विभिन्न क्षेत्रमा तुलनात्मक लागत लाभको हिसाबले उत्पादन गर्न सकिने सम्भावनाहरू,
- (ग) पिछडिएका जनजातिहरू एवं बढी गरीबी भएको क्षेत्र तथा सबै क्षेत्रमा गोरुको वा गोरु पत्तु पर्ने विभिन्न विकास कार्यहरू,
- (घ) महिला र बालबालिकाका लागि आयमूलक र सीपमूलक विकासकार्यहरू,
- (ङ) सम्पन्न भएको विभिन्न विषयक्षेत्र अन्तर्गतका आयोजनाहरूको विवरण र तिनीहरूको संचालन र सम्भार सम्बन्धी व्यवस्था,
- (च) विकास सम्भावनाहरूका आधारमा विभिन्न विषय क्षेत्रगत अल्पकालिन एवं दीर्घकालिन विकास कार्यहरू,

(छ) स्थानीय बासिन्दाबाटै तयार गरिनुपर्ने विभिन्न विषय क्षेत्रका जनशक्ति विकास सम्बन्धी कार्यहरू ।

(५) वार्षिक योजना तर्जुमा गर्दा निम्न कुरालाई आधार लिनुपर्नेछ :-

क) राष्ट्रिय योजना आयोग र सम्बन्धित मन्त्रालयबाट प्राप्त निर्देशनहरू,

(ख) राष्ट्रिय लक्ष्य तथा नीतिका आधारमा तय गरिएका जिल्लास्तरीय नीति तथा लक्ष्यहरू,

(ग) आवधिक योजनाले परिलक्षित गरेका समष्टिगत आवश्यकताहरू,

(घ) गाउँ परिषद् र नगर परिषद्बाट प्राप्त योजनाहरू ।

१९६. साधनको अनुमान : जिल्ला विकास समितिले वार्षिक योजना तर्जुमा गर्नु अगावै देहायका सात र साधनहरूको अनुमान तयार गर्नु पर्नेछ :-

क) जिल्ला विकास समितिको आन्तै श्रम, सात र साधन ।

(ख) श्री ५ को सरकारबाट प्राप्त एक मुष्ट अनुदान ।

(ग) श्री ५ को सरकारका विभिन्न विषयगत मन्त्रालयहरूबाट विषयगत लगानी वापत प्राप्त एकमुष्ट साधन ।

(घ) अन्य संस्थाहरूबाट प्राप्त सहयोग ।

१९७. योजना तर्जुमा प्रक्रिया : (१) जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रियाको अवलम्बन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको प्रक्रिया अवलम्बन गर्दा जिल्ला विकास समितिबाट प्राप्त आयोजना तथा कार्यक्रमहरूलाई मूल आधार मान्नु पर्नेछ ।

(३) जिल्ला विकास योजना तर्जुमा गर्दा सेवा क्षेत्र, विषयगत योजना तर्जुमा समिति, एकीकृत योजना तर्जुमा समिति, जिल्ला विकास समिति र जिल्ला परिषद्मा आवश्यक छलफल गरी योजना तर्जुमाको काम पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(४) योजना तर्जुमाको अन्य प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१९८. एकीकृत योजना तर्जुमा समिति : (१) जिल्लास्तरमा एक एकीकृत योजना तर्जुमा समिति रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समितिमा देहायका सदस्यहरू रहने छन् :-

क) जिल्ला विकास समितिका सभापति - अध्यक्ष

(ख) सम्बन्धित जिल्ला विकास क्षेत्रभित्रका सदस्यहरू - पदेन सदस्य

(ग) विषयगत योजना तर्जुमा समितिका संयोजकहरू - सदस्य

(घ) तोकिए बमोजिमका अन्य व्यक्तिहरू - सदस्य

(३) उपदफा ११ अनुसारको बैठक मा विपुयगत योजना तर्जमा समितिहरुबाट प्राप्त आयोजनाहरुलाई समन्वय तथा प्राथमिकता निर्धारण गरी एकांकित जिल्ला विकास योजनाको रूप दिइनेछ ।

(४) उपदफा ११ बमोजिमको समितिको बैठकको कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१९९. सात नक्सा तयार गर्नु पर्ने : प्रत्येक जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास कमीसित जिल्लाको वस्तुगत तथा ङ्क संकलन गरी जिल्लाको वस्तुस्थित ढाखने गरी सात नक्सा तयार गर्नु पर्नेछ ।

२००. आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु पर्ने : जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास योजना कार्यावयन गर्ने क्रममा ढहाय बमोजिमका कुराहरु समेत खुलाई आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गर्नु गराउनु पर्नेछ :-

- क) योजनाको लक्ष्य ।
- ख) आयोजनाबाट फाइदा पाउने जनताको संख्ा र फाइदाको किसिम ।
- ग) छनौट गर्न लागिएको आयोजना नयाँ हो वा अघुगे रहेको हो ।
- घ) आयोजना संचालन नगरी अन्य कुनै उपायबाट आवश्यकताको पूर्त वा समस्या समाधान हुन्छ, हुनेन ।
- ङ) आयोजना सम्पन्न गर्दा लाग्न सक्ने खर्च तथा सामग्रीको मूल्य तथा समयको अनुमान ।
- च) उपभोक्ताहरुबाट प्राप्त हुन सक्ने नगद, वस्तुगत श्रम र त्यस्त अन्य योगदान ।
- छ) उपभोक्ताहरुबाट पछि उठ्न सक्ने शर्क वा मर्मत सम्भार खर्च वा संचालन व्यवस्था ।
- ज) अन्य खुलाउनु पर्ने कुरा भए सां ।

२०१. प्राथमिकता निर्धारण : जिल्ला विकास योजना तर्जमा गर्दा निम्न बमोजिमको कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिनु पर्नेछ :-

- क) सर्वसाधारण जनतालाई तत्काल प्रत्यक्ष फाइदा हुने तथा रोजगार प्रवर्द्धन हुने र आयमूलक कार्यक्रमहरु ।
- ख) कृषि उत्पादन वृद्धि गर्न सघाउ पुग्ने कार्यक्रमहरु ।
- ग) स्थानीय साधन, सीप र क्षमताको परिचालनबाट संचालन हुन सक्ने कार्यक्रमहरु ।
- घ) वातावरण संरक्षणमा सघाउ पुग्ने कार्यक्रमहरु ।

(ड) पिछडिएका तथा उत्पीडित जाती, जनजाती एवं महिला र बालबालिकाका लागि आयमूलक तथा सीपमूलक कार्यक्रमहरू ।

१०३. आयोजनाको छनौट : (१) आयोजनाको छनौट गर्दा र्दफा १०० बमोजिमको आयोजना सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनका अतिरिक्त देहायका कुराहरू समेतको आधारमा गर्नु पर्नेछ :-

क) वातावरण संरक्षण तथा संवर्द्धन गर्ने,

ख) बढीभन्दा बढी स्थानीय बासिन्दाहरूको सहभागिता र श्रम प्राप्त हुने ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छनौट भएका आयोजनाको जानकारी जिल्लावासीहरूलाई गराउनु पर्नेछ ।

१०३. जिल्ला विकास योजना समन्वयमा राष्ट्रिय योजना आयोग र श्री ५ को सरकारको बाबत १। जिल्ला विकास योजना तर्जमाका लागि आगामी आर्थिक वर्षको निम्न आशाको विषय क्षेत्रमा विभिन्न जिल्लाहरूलाई प्रदान हुने साधनको पूर्वानुमान र सासित समन्वित राष्ट्रिय विकास नीति र प्राथमिकता तथा अन्य मागदर्शनहरू भए सा। समेत उपलब्ध गराउनु पर्नेछ । यसरी उपलब्ध गराइने साधनको पूर्व अनुमान र मागदर्शन प्रत्येक जिल्लाको आर्थिक योजनाका लक्ष्यबाट राष्ट्रिय योजना आयोगले निगरानी गरी विषयगत मन्त्रालयहरूलाई निर्देशन दिनु पर्नेछ ।

(३) जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास योजना तर्जमा गर्दा गाउँ परिषदले र नगरपरिषदले बनाउने वार्षिक विकास कार्यक्रमलाई आवश्यक देवा पुर्‍याउनु पर्नेछ ।

१०४. जिल्ला विकास समिति र सरकारी तथा गैर सरकारी निकायबीच समन्वय गर्ने : १। एकांकित जिल्ला विकास योजना तर्जमा गर्दा जिल्लाभित्र विभिन्न सेवा र विकास कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाबीच बैठक बसा वार्षिक विकास योजनाबीच समन्वय कायम गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको समन्वय कायम गर्न समन्वित कार्यालय प्रतिनिधिलाई बोलाई जिल्ला विकास समितिले बैठक गर्नेछ । समन्वय कायम गर्ने सिलसिलामा कुनै मतभेद भएमा राष्ट्रिय योजना आयोगले आवश्यक मध्यस्थता गर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम आयोजित समन्वयात्मक बैठकमा देहायका कुराहरूमा समन्वय कायम गर्नु पर्नेछ :-

क) कर्तृपनि क्षेत्रमा गरिने लगानीमा बेहोरोपन हटाउने ।

ख) लगानी गर्ने संस्थाहरूबीच आपसमा परिपूरक समन्वय कायम गर्ने ।

ग) जिल्लावासीहरूले अधिकतम लाभ हांसिल गर्न सक्ने प्राविधि अपनाउने ।



१०५. योजनाको कार्यान्वयन : १। श्री ५ को सरकारले वार्षिक कार्यक्रम र बजेट पारित भएपछि जिल्ला विकास योजना कार्यान्वयन गर्न आवश्यक मागदर्शन सहित निकास पठाउनु पर्नेछ ।
- (१) जिल्ला विकास समितिबाट पारित कार्यक्रम जिल्ला विकास समितिको निर्देशनमा कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
- (२) योजना कार्यान्वयन गर्ने जिम्मेवारी गाउँ विकास समिति वा उपभोक्ता समूहको हुनेछ ।
- (४) जिल्लास्तरीय योजना अन्तर्गतका आयोजनाहरू उपभोक्ता समिति माफत कार्यान्वयन तथा संचालन गराउन सकिनेछ । जिल्ला विकास समितिले आवश्यकता अनुसार वायु परामर्श सेवा प्राप्त गरी कार्यान्वयनमा टेवा पुऱ्याउन सक्नेछ ।
१०६. आयोजनाको हस्तांतरण : १। जिल्लामा विभिन्न सेवा र विकास कार्यमा कार्यरत सरकारी वा अर्ध सरकारी निकायहरूले शुरु गरेको आयोजना सम्पन्न भएपछि सम्बन्धित जिल्ला विकास समितिलाई हस्तांतरण गर्नु पर्नेछ । त्यसरी हस्तांतरण भएका आयोजनाको संचालन जिल्ला विकास समिति र सम्बन्धित निकायबीच सहमति भए अनुरूप हुनेछ ।
- (२) उपदफा ११ बमोजिम आयोजना हस्तांतरण गर्ने निकायले जिल्ला विकास समितिलाई प्राविधिक तथा परामर्श सेवा उपलब्ध गराई जिल्ला विकास समितिको क्षमता विकास गराउनु पर्नेछ ।
१०७. निर्देशन पालना गर्नु पर्ने : १। जिल्ला विकास समितिहरूलाई जिल्ला विकास योजना तर्जुमा र संचालन गर्ने सम्बन्धमा राष्ट्रिय योजना आयोग र श्री ५ को सरकारकडि सम्बन्धित मन्त्रालयले समय समयमा आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा ११ बमोजिम दिएको निर्देशन जिल्ला विकास समितिले पालन गर्नु पर्नेछ ।
१०८. उपभोक्ता समूह गठन गर्ने : १। जिल्ला विकास योजना अन्तर्गतका आयोजनाहरू कार्यान्वयन गर्दा आयोजनाबाट प्रत्यक्ष लाभ पाउने व्यक्तिहरू मध्येबाट जिल्ला विकास समितिले सम्बन्धित निकाय समेतको परामर्श लिई उपभोक्ता समिति गठन गराउनु पर्नेछ ।
- (२) उपभोक्ता समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ । १०९.
- उपभोक्ता समूह तथा गैर सरकारी संस्थाले आयोजना संचालन गर्ने वारे ११ उपभोक्ता समूह तथा गैर सरकारी संस्थाले आयोजनाहरू कार्यान्वयन र संचालन गर्दा जिल्ला विकास समितिसंग समन्वय राखी गर्नु पर्नेछ ।
- (१) जिल्ला विकास समितिले उपभोक्ता समूह तथा गैर सरकारी संस्था माफत योजना कार्यान्वयन र संचालन गर्न सक्नेछ ।
- (२) आयोजना कार्यान्वयन गर्ने उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाले आनो आर्थिक कारोबारको हिसाव किताब तथा लेखा आवधिक गरी राख्नु पर्नेछ ।

(४) आयोजना कार्यान्वयन गर्ने उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाले आफ्नो कारोबारको लेखाको प्रतिवेदन जिल्ला विकास समितिलाई दिनु पर्नेछ र लेखापरीक्षण गराउने जिम्मेवारी आयोजना कार्यान्वयन गर्ने निकाय र जिल्ला विकास समितिको हुनेछ ।

(५) आयोजनाको लगत इस्टिमेट तोकिए बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

(६) उपभोक्ता समूह र गैर सरकारी संस्थाले आयोजना जाँचपास भई फरफाक भएपछि आयोजनाको मर्मत सम्भार तथा संचालनको लागि सेवा प्राप्त उपभोक्तासँग आवश्यक शर्तक लिन सक्नेछ ।

२९०. सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन : (१) जिल्ला विकास समितिले योजना वा कार्यक्रम तर्जमा गर्दा अनुमान गरिएको सात साधनहरूको संचालन, लक्ष्य अनुरूप भए नभएको, आयोजनाको कार्यान्वयन तालिका अनुसार भए नभएको यकिन गर्न तथा आयोजनाको कार्यान्वयनमा देखिने बाधा व्यवधान वा अड्कनहरू समाधानको लागि आवश्यक निश्चय दिनु सम्बन्धित जिल्लाका सुसुदका अध्यक्षतामा प्रत्येक वर्षको लागि वषानुक्रमानुसार एक सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिको गठन हुनेछ । उक्त समितिमा जिल्ला विकास समितिका सभापति, निजले ताकेको जिल्ला विकास समितिका सदस्य तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू समेत रहने छन् ।

(२) उपदफा ११ बमोजिमको समितिको बैठक सामान्यतया चार महिनामा एकपटक बस्नेछ र सो बैठकमा जिल्ला विकास समितिका सम्बन्धित सदस्यले भाग लिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा ११ बमोजिमको समितिको बैठकमा आयोजनाका लागि अनुमान गरिएको साधन प्राप्त भएका साधन र गर्नु पर्ने कामको लेखाजोखा गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपदफा ११ बमोजिमको बैठकले कार्य तालिका र लक्ष्य अनुसार काम नभएकोमा सम्बन्धित पक्षलाई सचेत गराउन सक्नेछ ।

२९१. समीक्षा र मूल्याङ्कन : (१) जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास योजनाको समीक्षा

र मूल्याङ्कन देहाय अनुसार गर्नु पर्नेछ :-

(क) सम्पन्न भएका प्रत्येक आयोजनाको एक वर्षपछि प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने ।

(ख) संचालन भइरहेका आयोजनाहरूको विषयगत विवरण त्रमासिक मूल्याङ्कन प्रत्येक ६ महिनामा गर्ने ।

(ग) सम्पन्न भएका आयोजनाको मर्मत सम्भार सम्बन्धी व्यवस्थाको मूल्याङ्कन प्रत्येक वर्ष गर्ने ।

(घ) आयोजनाबाट लाभान्वित समुदायको किसिम र परिणाम पहिचान गर्ने ।

(ङ) आयोजनाबाट भएको उत्पादन वृद्धि एवं रोजगारीको अवसरहरू पहिचान गर्ने ।

च) आयोजनाबाट पर्यावरणमा फेको प्रभाव पहिचान गर्ने ।  
(१) जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास योजनाको समीक्षा देहाय अनुसार गर्नेछ :-

क) उपदफा (१) बमोजिम मूल्याङ्कन भएपछि जिल्ला विकास समितिको नियमित बैठकमा समीक्षा गर्ने ।

(ख) खण्ड (क) अनुसार हुने समीक्षा बैठकमा सरकारी, गैर सरकारी र दातृ संस्थाका प्रतिनिधिहरूलाई समेत आआनो क्षेत्रबाट संचालित जिल्लास्तरीय कार्यक्रमहरूको प्रगति विवरण सहित समीक्षाका लागि आमन्त्रण गर्ने ।

(ग) समीक्षा बैठकमा प्राप्त सुझाव समेत राखी त्यसको प्रतिवेदन सम्बन्धित आयोजना संचालन गर्ने निकायमा पठाउने र क्लोप्रतिवेदन जिल्ला पर्यटको नियमित बैठकमा प्रस्तुत गर्ने ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम जिल्ला विकास योजनाको समीक्षा र मूल्याङ्कन गर्दा जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र संचालित कतै आयोजना वा कार्यक्रममा कतैकिस मुका अनियमितता भएको जानकारी हुनु आएमा जिल्ला विकास समितिले आवश्यक कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्नेछ ।

२११

सचना तथा अभिलेख कदः जिल्लाको वास्तविक स्थितिको पहिचान र योजनाबद्ध विकास प्रक्रिया अभिवृद्धि गर्न प्रत्येक जिल्ला विकास समितिमा एक सचना तथा अभिलेख कद रहनेछ । त्यस्ता सचना तथा अभिलेख कद देहाय बमोजिमका सचना तथा अभिलेख संकलन गरी राख्नु पर्नेछ :-

क) जिल्लास्थित प्रत्येक गाउँ विकास समिति, नगरपालिका तथा जिल्ला विकास समितिको अध्यावधिक वस्तुगत प्रतिवेदन ।

(ख) जिल्लाको वार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन ।

(ग) प्रत्येक गाउँ स्तरीय एवं नगरस्तरीय आवधिक योजना ।

(घ) जिल्लाको आवधिक योजना ।

(ङ) जिल्ला विकास समितिको वार्षिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदन ।

च) प्रत्येक गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाको वार्षिक कार्यक्रम ।

(छ) जिल्ला विकास समितिको समष्टिगत वार्षिक कार्यक्रम ।

(ज) जिल्लाभित्र संचालन भइरहेका गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्र कार्यक्रमको विवरण तथा प्रगति ।

(झ) जिल्लाभित्र गरिएका अध्ययन अनुसन्धान प्रतिवेदनहरू ।

२१३. जाँचपास तथा फरफारक : (१) आयोजना स मूल भएपछि आयोजनाको जाँचपास र फरफारक गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
- (२) आयोजना संचालन गर्ने निकायबाट आयोजना स मूल भएको जसरी जिल्ला विकास समितिमा प्राप्त भएपछि प्राविधिकले पेश गरेको कार्य स मूल प्रतिवेदन र मूल्याङ्कनको आधारमा जिल्ला विकास समितिले जाँचपास र फरफारक गर्नेछ ।
२१४. आयोजनाको संचालन तथा मर्मत सम्भार : (१) जिल्ला विकास समितिले सम्मिलित आयोजनाहरूको संचालनको लागि सम्बन्धित निकाय वा उपभोक्ता समूह हस्तान्तरण गरी संचालन तथा मर्मत सम्भार गर्न गराउन सक्नेछ ।
- (२) ठूला आयोजनाहरूको संचालन तथा मर्मत सम्भारको कार्य सम्वन्धित निकायले बाँडफाँड गरी गर्न निर्णय भएमा जिल्ला विकास समितिको प्राविधिक तथा वित्तीय सात समेत विचार गरी मर्मत सम्भारको कार्य सक्नु रूपले गर्न सकिनेछ ।
- (३) आयोजनाबाट आवश्यक शक्ति उठाउने अभिभारा आयोजना संचालन र मर्मत सम्भार गर्ने निकायको हुनेछ ।
- (४) जिल्ला विकास समितिले उपभोक्ताहरूबाट उठाउने सेवा शक्ति तथा मर्मत सम्भार खर्च जिल्ला विकास समितिले निर्णय गरे बमोजिम हुनेछ । यस्तो शक्ति निर्धारण गर्न आवश्यक प्राविधिक र अन्य सहयोग सम्बन्धित निकायहरूबाट प्राप्त गर्न सकिनेछ ।
- परिच्छेद - ६  
आर्थिक व्यवस्था
२१५. जिल्ला विकास समितिले लगाउन पाउने कर : (१) जिल्ला विकास समितिले कृषि विकास क्षेत्रमा तोकिएको दरमा नबढ्ने गरी जिल्ला परिषदबाट पारित दरमा आफ्नै निर्माण गरेको वा आफूलाई हस्तान्तरण भई आएका सडक, बाटो, पुल, सिंचाइकृती, पोखरी आदिमा कर लगाउन सक्नेछ ।
- (२) जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास क्षेत्रमा तोकिएको दरमा नबढ्ने गरी जिल्ला परिषदबाट पारित दरमा उन, खोटा, जडिवट्टी, वनकस (खर) कवाडी माल, दुध, स्लेट, वालवा तथा प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारित जीवजन्तु बाहेक अन्य मृत जीवजन्तुका हाँड, सिंग, प्वाँख, छाला आदि र तोकिए बमोजिमका अन्य वस्तुमा कर लगाउन सक्नेछ ।
- (३) उपदफा (२) बमोजिमको करबाट प्राप्त रकम मध्ये ३५ - ५०) सम्म रकम सम्बन्धित गाउँ विकास समिति र नगरपालिकालाई दिनु पर्नेछ ।
२१६. सेवा शक्ति : जिल्ला विकास समितिले आफ्नो क्षेत्रभित्र तोकिएको दरमा नबढ्ने गरी जिल्ला परिषदबाट पारित दरमा देहाय बमोजिमको सेवा शक्ति लगाउन सक्नेछ :-

- क) अफले निर्माण गरेका वा आनो जिम्मामा रहेका अतिथि गृह, पुस्तकालय, चिकित्सालय, धर्मशाला, सभा गृह आदिका सेवा शक ।
- ख) अफले निर्माण गरेका कूचो, पैनी, बाँध आदिका सेवा शक ।
१९७. दस्तर (ग) स्थानीय विकास शक ।
- (घ) ताँकए बमोजिमका अन्य सेवा शक ।
- : जिल्ला विकास समितिले आनो क्षेत्रभित्र ताँकएको दरमा नबढ्ने गरी जिल्ला परिषदबाट पारित दरमा देहाय बमोजिमको दस्तर लगाउन सकेछ :-
- क) नदीहरुमा जल विहार गर्ने, ढुंग तथा तुङ्ग चलाउने र माछा मार्ने अनुमति तथा नवीकरण दस्तर ।
- ख) पानीघाटको दर्ता तथा नवीकरणको दस्तर ।
- ग) सिफारिश दस्तर ।
- घ) ताँकए बमोजिमको अन्य दस्तर ।
१९८. विक्री : जिल्ला विकास समितिले आनो क्षेत्रभित्रका नदी नालाको बालुवा, गिटी, ढुंग, स्लेट, माटो, दहतेर, बहतेर आदि ताँकए बमोजिम विक्री गर्न सकेछ । त्यसरी वस्तुहरुको विक्रीबाट प्राप्त रकम मध्ये ३५ - ५० सम्म रकम सम्वन्धित गाउँ विकास समिति र नगरपालिकालाई दिनु पर्नेछ ।
१९९. ऋण लिन सक्ने : जिल्ला विकास समितिले जिल्ला परिषदबाट स्वीकृत नीति अनुसार आनो हक भागका चल अचल सम्पत्ति धितो राखी वा नराखी वा श्री ५ को सरकारको जमानिमा बैंक वा अन्य कुनै संध संस्थाबाट ऋण वा सापटी लिन सकेछ ।
२०. राजश्व बाँडफाँड सम्बन्धी व्यवस्था : देहायको रकममध्ये ताँकए बमोजिमको रकम सम्वन्धित जिल्ला विकास समितिले पाउनेछ:-
- क) घर जग्गाको खरिद विक्री वापत श्री ५ को सरकारलाई प्राप्त हुने रजिष्ट्रेशन दस्तर ।
- ख) खानी, पेट्रोलियम, वन, जलस्रोत तथा अन्य प्रकृतिक स्रोतको रोयल्टी वापत श्री ५ को सरकारलाई प्राप्त हुने रकम ।
- ग) पर्यटकहरु जिल्ला विकास क्षेत्रमा प्रवेश गर्दा श्री ५ को सरकारलाई प्राप्त हुने प्रवेश दस्तर ।
२१. जिल्ला विकास समितिको कोष : १) जिल्ला विकास समितिको एउटा कोष रहेनेछ ।
- (२) उपरका १) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरु रहने छन् :-
- क) श्री ५ को सरकारबाट प्राप्त हुने रकम,

- (ख) कर, दस्तुर, महसूल तथा शकबाट प्राप्त रकम,
- (ग) गाउँ विकास समिति र नगरपालिकाबाट उठाइएको मालपोतकोपच्चास प्राप्त रकम,
- (घ) जिल्ला विकास समितिको चल अचल सम्पति वा अन्य वस्तुको विक्री, बहाल, भाडा, ब्याजबाट उठेको रकम,
- (ङ) कुनै व्यक्ति वा संस्थाबाट प्राप्त उपहार, चन्दा, अनुदान वा सहायताको रकम,
- (च) विदेशी सरकार वा अन्तर्राष्ट्रिय सङ्घ संस्थाबाट प्राप्त रकम,
- (छ) राजश्व बाँडफाँडबाट प्राप्त रकम, ढण्ड जरिवानाबाट उठेको रकम,
- (ज) जिल्ला विकास समितिले संचालन गरेका आयमुलक कार्यक्रमबाट प्राप्त रकम,
- (झ) जिल्ला विकास समितिले बैंक वा अन्य कुनै सङ्घ संस्थाबाट लिएको ऋण सापटी रकम,
- (ञ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(३) जिल्ला विकास समितिले खण्ड (च) बमोजिमको रकम प्राप्त गर्नु अघि श्री ५ को सरकारको स्वीकृत लिनु पर्नेछ ।

(४) कोषमा जम्मा भएको रकम बैंकमा राख्नु पर्नेछ ।

२२२

कोषको रकम खर्च गर्ने तरिका : १) कोषको संचालन सचिव र जिल्ला विकास समितिको लेखा प्रमुखको सङ्ग दस्तखतबाट हुनेछ ।

(२) सभापतिले स्वीकृत बजेटको परिधिभित्र रही आर्थिक सहायतामा तोकिए बमोजिमको रकम खर्च गर्न सक्नेछ ।

(३) सचिव वरिष्ठ जिल्ला परिषद्ले पारित गरेको बजेटको अधीनमा रही जिल्ला विकास समितिको निणय कानून्यन गर्न रकम खर्च गर्न सक्नेछ ।

(४) कोषको रकम खर्च गर्दा जिल्ला परिषद्ले पारित गरेको बजेटको अधीनमा रही प्रचलित कानून बमोजिम खर्च गर्नु पर्नेछ ।

(५) विकास कार्यक्रम संचालन गर्दा विषयगत कार्यक्रमका लागि प्राप्त रकम सोही कार्यक्रममा खर्च गर्नु पर्नेछ अन्य कार्यक्रम र शीर्षकमा खर्च गर्न पाइने छैन ।

(६) लेखा प्रमुखले तोकिए बमोजिम जिल्ला विकास समितिको आम्दानी खर्चको लेखा राख्नु पर्नेछ र त्यसको लेखापरीक्षण गराउनु पर्नेछ ।

(७) जिल्ला विकास समितिको प्रशासनिक खर्च तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२२३. निर्माण, खरिद तथा अन्य ठेक्का पट्टा स्विकृतको व्यवस्था : निर्माण, खरिद, ठेक्का पट्टा वा अन्य आर्थिक कारोबार सम्बन्धी प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
२२४. रकमान्तर : (१) जिल्ला परिषदबाट पारित वार्षिक बजेट शीर्षकको बीस प्रतिशतमा नबढाई जिल्ला विकास समितिले रकमान्तर गर्न सक्नेछ ।  
तर भैरी आउने र आर्थिक सहायता शीर्षकमा रकमान्तर हुने छैन ।  
(२) भैरी आउने रकमको खर्च तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
२२५. लिलाम बिक्रीको व्यवस्था : जिल्ला परिषदबाट स्विकृत नीति अनुसार जिल्ला विकास समितिलाई काम नलाने सरसामान वा सम्पत्तिको लिलाम वा बिक्री तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
२२६. बजेटको बाँकी रकम : एक आर्थिक वर्षमा खर्च हुन नसकी बाँकी रहनु, गएको बजेटको रकम चालू वर्षमा श्रेणी रहेका आयोजना र कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि आगामी आर्थिक वर्षको बजेटमा समीवेश गर्नु पर्नेछ ।
२२७. जिल्ला विकास समितिको आय र व्ययको विवरण : (१) जिल्ला विकास समितिले जिल्लामा आन्तरिक सत, सधन, मालपोत रकम, स्थानीय विकास शाक, दान, चन्दा सहायता, उपहार, अन्य कर, दस्तुर, महसुल, शाक तथा सम्पत्ति वा सधन, सत, बिक्री, ऋण तथा अनुदानबाट प्राप्त हुने रकम छुट्टै छुट्टै देखिन गरी श्रेणी राख्नु पर्नेछ ।  
(२) आय र व्ययको शीर्षक र हिसाबको श्रेणी तोकिए बमोजिम हुनेछ । २२८. प्रशासनिक खर्चको हद : श्री ५ को सरकारले विशेष रूपले कटान गरी खर्च भन्ने स्विकृत दिएमा बाहेक श्री ५ को सरकारले दिएको अनुदान रकम तोकिए बमोजिमको प्रतिशतभन्दा बढी प्रशासनिक काममा खर्च गर्न पाइने छैन ।
२२९. सदस्यहरुको बैठक भत्ता र अन्य सुविधा : सदस्यहरुको बैठक भत्ता र अन्य सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
२३०. जिल्ला विकास समितिले अनुदान दिने : (१) जिल्ला विकास समितिले आफूलाई प्राप्त हुने रकम मध्ये कति रकम तोकिए बमोजिम गराउने स्तरका कार्यक्रमहरुमा खर्च गर्न गराउने विकास समितिलाई अनुदानको रूपमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।  
(२) उपरका (१) बमोजिम अनुदान रकम उपलब्ध गराउने कार्यक्रमको माग, जनसंख्या, भौगोलिक विकटता, आन्तरिक सतको सीमितता आदिलाई ध्यानमा राख्नु पर्नेछ ।
२३१. जिल्ला विकास समितिको सम्पत्ति : (१) कोषको रकमबाट बनेको वा खरिद भएको वा जिल्ला विकास समितिलाई श्री ५ को सरकार वा कतै बाँकी वा सञ्चालन हक छाडि दिएको सम्पत्तिमा जिल्ला विकास समितिको हक हुनेछ र त्यस्तो सम्पत्ति जिल्ला विकास समितिले रखेको र प्रबन्ध गर्नु पर्नेछ ।  
(२) उपरका (१) बमोजिमको अचल सम्पत्ति जिल्ला विकास समितिले श्री ५ को सरकारको स्विकृत बिना बेचबिखन गर्न वा अरु कतै व्यहोरा हक छाडि दिन

- पाउने छैन । स्वीकृत विना बेचबिखन गरीदिमा वा हक छाडि दिएमा जुनसुक अवस्थामा पनि बदर हुनेछ ।
२२२. लेखा परीक्षण : (१) जिल्ला विकास समितिको आन्तरिक लेखापरीक्षण आन्तरिक लेखापरीक्षण शाखाले गर्नेछ ।
- (२) जिल्ला विकास समितिको अन्तिम लेखापरीक्षण महालेखा परीक्षकबाट हुनेछ ।
- (३) जिल्ला परिषद्ले लेखा समितिको राय सुझाव सहित प्राप्त प्रतिवेदनमा छलफल गरी लेखापरीक्षणबाट कायम भएका बेरुजु नियमित गर्न नभिले भएमा बेरुजु फर्काउनेको लागि जिल्ला विकास समितिलाई निर्देशन दिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ७ दण्ड

सजाय

२२३. दण्ड सजाय गर्न सक्ने : (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा विनियम वा आदेश उल्लंघन गरी कसैको कसै काम गरेमा जिल्ला विकास समितिले एकहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ । साथै अपराध पटक पटक गरेमा पटक पिच्छे उक्त जरिवानाको रकममा शत प्रतिशत थपि जरिवाना गर्न सक्नेछ ।
- (२) कसको जाना जानी वा लापरवाहीले जिल्ला विकास समितिको जिम्मा रहेको सम्पत्ति अधिकार प्राप्त अधिकारीको इजाजत वंगर फेरुदल गरेमा वा हिनामिना वा नक्सान गरेमा वा गनु लगाएमा जिल्ला विकास समितिले त्यस्ता हानी नक्सानी समेत सा व्यक्तबाट असुल उपर गर्न सक्नेछ ।

भाग - ५

स्थानीय निकाय सम्बन्धी सामान्य व्यवस्था परिच्छेद - १

श्री ५ को सरकार र स्थानीय निकाय बीचको सम्बन्ध

२२४. श्री ५ को सरकारले निर्देशन दिन सक्ने : (१) श्री ५ को सरकारले स्थानीय निकायलाई प्रचलित कानूनद्वारा तोकिएको कार्यहरू सम्पादन गरे नगरेको, पिछडिएको, जनजाति, महिला तथा बालबालिकाहरूको हितलाई आवश्यक प्राथमिकता दिए नदिएको, प्यावरण सुत्तलनु जस्ता विषयले प्रश्रय पाए नपाएको जस्ता विषयहरूमा नियमित अनुगमन गरी आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम श्री ५ को सरकारले दिएको निर्देशन पालन गर्नु सम्बन्धित स्थानीय निकायको कर्तव्य हुनेछ ।
२२५. विशेष कार्यक्रम लागू गर्न सक्ने : श्री ५ को सरकारले स्थानीय निकायको सुदृढीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्न विशेष कार्यक्रम तय गरी लागू गर्न सक्नेछ ।
२२६. श्री ५ को सरकारले अनुदान दिने : (१) प्रत्येक वर्ष श्री ५ को सरकारले स्थानीय निकायलाई तोकिएको न्यूनतम अनुदान उपलब्ध गराउनुको अतिरिक्त सम्बन्धित



स्थानीय निकायको जनसंख्या, विकासको स्तर, राजश्व परिचालन गर्न सक्ने

( )

सम्भाव्यता र क्षमता, वित्तिय सधनको आवश्यकता, आय र व्ययको नियमित अभिलेखन कार्य, लेखापरीक्षणको स्थिति, आर्थिक अनुशासनको स्थिति जस्ता आधारमा थप अनुदान रकम उपलब्ध गराउन सक्नेछ ।

(१) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त हुने अनुदान रकमहरूको खर्च प्रणाली र कार्यावधिहरू श्री ५ को सरकारले तालम सक्नेछ ।

२३५. वित्तीय आयोग गठन गर्न सक्ने : स्थानीय निकायहरूले लगाउने कर तथा श्री ५ को

सरकार र स्थानीय निकाय बीच बाँडफाँड गर्नु पर्ने राजश्व सम्बन्धमा अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नु, कर पद्धति तथा लेखा प्रणाली समसामयिक बनाउनु लिनु पर्ने नीतिगत विषयमा सुझाव प्रस्तुत गर्ने श्री ५ को सरकारले स्थानीय निकायको

सम्बन्धित महासङ्घको प्रतिनिधि समेत रहने गरी वित्तिय आयोग गठन गर्न सक्नेछ ।

२३६. निलम्बन र भ० गर्न सक्ने : (१) कुनै स्थानीय निकायले देहायको कुनै काम कम्प्ली गरेकोछ भने पर्याप्त आधार भएमा श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सचन प्रकाशन गरी त्यस्ता स्थानीय निकायलाई निलम्बन गर्न सक्नेछ :-

(क) नेपाल अधिराज्यको संवैधाना, २०७२ विपरीत हुने गरी नेपाल अधिराज्यको संविधानसभा, अखण्डता, राष्ट्रियता वा साम्प्रदायिक सद्भावनामा आँच आउने कुनै काम कारवाही गरेमा ।

(ख) स्थानीय निकायको सम्पत्ति वा आय हिनामित गरेमा ।

(ग) काबुबाहीरको परिस्थिति परेकोमा बाहेक एक वर्षसम्म स्थानीय निकायको बैठक नबसेई स्थानीय निकायको कार्य सम्पादनमा बाधा उत्पन्न गरेमा ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै स्थानीय निकायलाई निलम्बन गर्न अघि विशेष गम्भीर परिस्थितिमा बाहेक त्यसरी निलम्बन नगर्नु पर्ने कारण भए सां प्रस्तुत गर्ने मौकोबाट सम्बन्धित स्थानीय निकायलाई बन्चित गरिने छैन ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम कुनै स्थानीय निकाय निलम्बन भएमा सांनिकायले गर्ने काम कारवाही गर्नको निमित्त श्री ५ को सरकारले आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम निलम्बन भएको जानकारी श्री ५ को सरकारले निलम्बन भएपछि बसेको ससदको दुव सदनमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिम निलम्बन भएको स्थानीय निकायको सम्बन्धमा त्यसरी निलम्बन भएको मितिले तीन महिनाभित्र छानविन गरी कारवाही किनारा लगाई सक्नु पर्नेछ । सां म्यादभित्र कारवाही किनारा नभएमा त्यस्ता निलम्बन स्वतः निष्कर्ष हुनेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिम छानविन गर्दा भ० गर्नु पर्ने आधार प्रमाणित भएमा त्यस्ता स्थानीय निकायलाई श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सचन प्रकाशन गरी भ० गर्न सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) बमोजिम कने स्थानीय निकायलाई भुः गरिएमा त्यस का कारण सहितको विवरण श्री ५ को सरकारले ससदको दुवै सदनमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(८) उपदफा (६) बमोजिम भुः भएको स्थानीय निकायका सदस्यहरूको निर्वाचन त्यसरी भुः भएको मितिले एक वर्षभित्र गरिसक्नु पर्नेछ । निर्वाचन नभएसम्मलाई त्यस्ता स्थानीय निकायले गर्ने काम कारवाही गर्ने गराउने व्यवस्था श्री ५ को सरकारले गर्नेछ ।

२९. म्याद थप गर्न सक्ने : प्राकृतिक शक्ति, आर्थिक विशुद्धता वा त्यस्तो अन्य विशेष परिस्थिति परी स्थानीय निकायका सदस्यहरूको समयमा निर्वाचन हुने नसकेमा श्री ५ को सरकारले बहीमा एक वर्षको लागि म्याद थप गरी वा अन्य तवरबाट कार्य संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

२४०. श्री ५ को सरकारसंग सम्पर्क : (१) स्थानीय निकायले श्री ५ को सरकारसंग सम्पर्क

राख्दा स्थानीय विकास मन्त्रालय मार्फत गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जसक कर लेखिएको भए तापनि बजेट रकार्यक्रमको सम्बन्धमा स्थानीय निकायले अन्य मन्त्रालयहरूसंग सम्पर्क राख्न सक्नेछ ।

२४१. अनुगमन समितिको गठन : (१) यस ऐनको उद्देश्य, नीति तथा व्यवस्था अनुस्यू कार्यहरू सम्पादन भएका छन छैनन् सको अनुगमन गर्न तथा स्थानीय स्वायत्त शासन सम्वन्धी मान्यता अनुरूप कार्य गर्न लगाउन द्वाय बमोजिमका विकरकरण कार्यालय तथा अनुगमन समितिको गठन हुनेछ :-

क)	प्रधान मन्त्री	- अध्यक्ष
ख)	स्थानीय विकास मन्त्री	- उपाध्यक्ष
ग)	प्रतिनिधि सभामा विपक्षी दलको नेता	- सदस्य
घ)	श्री ५ को सरकारका मन्त्रीहरू	- सदस्य
ङ)	प्रतिनिधि सभाको सम्बन्धित समितिका सभापति	- सदस्य
च)	उपाध्यक्ष, राष्ट्रिय योजना आयोग	- सदस्य
छ)	सदस्यहरू, राष्ट्रिय योजना आयोग	- सदस्य
ज)	श्री ५ को सरकारको मुख्य सचिव	- सदस्य
झ)	श्री ५ को सरकारका मन्त्रालयहरूका सचिवहरू	- सदस्य
ञ)	प्रतिनिधि सभामा प्रतिनिधित्व गरेका राजनैतिक दलका एक/एकजना प्रतिनिधि	- सदस्य
ट)	स्थानीय निकायसंग सम्बन्धित संघ, महासंघका सभापतिहरू	- सदस्य
ठ)	उपदफा (२) बमोजिम गठित समितिको सचिव	- सदस्य

- (ड) स्थानीय विकास मन्त्रालयका सचिव - सदस्य-सचिव
- (२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिको कार्यावधि समिति आफैले ताके बमोजिम हुनेछ ।
- (३) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले आगो कामको प्रतिवेदन प्रत्येक वर्ष प्रतिनिधि सभाको सम्बन्धित समिति समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (४) उपदफा (३) बमोजिम पेश भएको प्रतिवेदनमा त्यस्तो समितिबाट प्राप्त निर्देशन कार्यान्वयन गर्नु गराउनु पर्नेछ ।
- (५) उपदफा (१) बमोजिम गठन भएको समिति अन्तर्गत सो समितिको मार्ग निर्देशनमा काम गर्ने गरी एक कार्य समिति गठन हुनेछ ।
- (६) उपदफा (५) बमोजिमको कार्य समितिमा देहाय बमोजिमका सदस्यहरु रहने छन् :-

- क) स्थानीय विकास मन्त्री वा राज्यमन्त्री - सभेबक
- ख) स्थानीय विकास मन्त्रालयका सचिव - सदस्य
- ग) विकेन्द्रकरण, राजश्व, लेखा, ग्रामीण विकास प्रशासन तथा कानूनका क्षेत्रमा कम्तीमा १० वर्ष अनुभव प्राप्त विज्ञहरु मध्येबाट श्री ५ को सरकारले ताकेको छजना व्यक्तिहरु - सदस्य
- घ) कम्तीमा राजपत्रांकित प्रथम श्रेणीको श्री ५ को सरकारले ताकेको व्यक्ति - सदस्य-सचिव

- (७) उपदफा (६) बमोजिम गठन भएको कार्य समितिमा श्री ५ को सरकारले ताकेका सदस्यहरुको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।
- (८) उपदफा (६) बमोजिम ताकेका सदस्यहरुलाई श्री ५ को सरकारले पुः हुं वर्षको पदावधि थप गर्न सक्नेछ ।
- (९) उपदफा (६) बमोजिम ताकेको सदस्यहरुको सेवा, सुविधा र पारिश्रमिक श्री ५ को सरकारले ताके बमोजिम हुनेछ ।

२४२. अधिकार सम्पन्न सक्ने : (१) श्री ५ को सरकारले यस ऐन बमोजिम आफैलाई प्राप्त सवै वा कुनै अधिकार नेपाल राजपत्रमा सचना प्रकाशन गरी कुनै समिति, संस्था वा अधिकारीलाई सम्पन्न सक्नेछ ।

- (२) उपदफा (१) बमोजिम प्रदान गरेको अधिकार जुनसुकै बखत श्री ५ को सरकारले फिर्ता लिन सक्नेछ ।

२४३. सम्बन्धित मन्त्रालयले पालना गर्नु पर्ने कुराहरु : (१) स्थानीय स्तरमा गरिने विक्स निर्माणको कार्यहरुलाई गाउँ-स्तरीय कार्यक्रम, नगर-स्तरीय कार्यक्रम तथा जिल्ला स्तरीय कार्यक्रम भनी सम्बन्धित मन्त्रालयले ताल्नु पर्नेछ ।

(१) स्थानीय निकायको आगामी वर्षको कार्यक्रमहरूको लागि दिइने अनुदानको अनुमान कार्तिक महिनाभित्र सम्बन्धित मन्त्रालयले स्थानीय निकायलाई पठाउनु पर्नेछ ।

(२) स्थानीय निकायको कार्यक्रम संचालन गर्न सम्बन्धित मन्त्रालयले स्वीकृत निकायलाई प्राविधिक रुपमा सक्षम बनाउन आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

(४) विषय नताका स्थानीय निकायमा पठाइने वार्षिक अनुदान स्थानीय विकास मन्त्रालयले पठाउनु पर्नेछ ।

२४५. समन्वय समिति गठन गर्ने : (१) जिल्ला विकास समितिले आनो सचिवालयका विकास सम्बन्धित विषयगत इकाइका प्रमुख, नगर प्रमुख तथा सेवा कर्ताहरूको शोर्कहरू हेर्ने एउटा समन्वय समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले जिल्लाभित्रको विकास निर्माणको कार्य सम्पादनमा समन्वय गर्न सहयोग पुर्याउनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२४५. जिल्लास्तरीय कार्यालयहरूले सहयोग गर्नु पर्ने : स्थानीय निकायहरूले आनो क्षेत्रभित्र विकास र निर्माण सम्बन्धी काम गर्नका निम्ति सम्बन्धित जिल्लास्तरीय कार्यालयसँग सहयोग माग गरेमा त्यस्ता कार्यालयहरूले स्थानीय निकायलाई आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२४६. राजनैतिक दलहरूले सहयोग गर्नु पर्ने : स्थानीय निकायले यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम आफूले गर्नु पर्ने काम गर्नका निम्ति राजनैतिक दलहरूसँग सहयोग माग गरेमा त्यस्ता राजनैतिक दलहरूले आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२४७. प्रहरीले सहयोग गर्नु पर्ने : स्थानीय निकायले कानूनको परिधिभित्र रही गरेको सेवा निर्णयको पालना गराउन सहयोग माग गरेमा स्थानीय प्रहरीले आवश्यक सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - २

#### प्रशासकीय सङ्गठन र कर्मचारी व्यवस्था

२४८. कार्यालयको स्थापना : प्रत्येक स्थानीय निकायको आआनै कार्यालय हुनेछ ।

२४९. कर्मचारी दरबन्दीको श्रृजना : (१) स्थानीय निकायले आफूलाई आवश्यक कर्मचारीको दरबन्दी कार्यालयको आधारमा प्रत्येक निकायले गर्नु पर्ने कार्यहरूको पूर्ण विवरण तयार गरी सम्बन्धित परिपदबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(२) कर्मचारीको दरबन्दी स्वीकृत गर्दा सम्बन्धित परिपदले कर्मचारीको लागि चाहिने तलब, भत्ता, संचय कष कट्टा रकम, उपदान तथा निवृत्तभरण आदिको तालामे खर्चको व्यवस्था समेत गर्नु पर्नेछ ।

२४०. कर्मचारीको पारिश्रमिक तथा अन्य सुविधा : (१) कर्मचारीको पारिश्रमिकको निर्धारण सम्बन्धित स्थानीय निकायको परिषद्बाट हुनेछ ।  
 (२) कर्मचारीहरूको तलबमानु श्री ५ को सरकारको निजामती सेवाका कर्मचारीहरूको तलबमानलाई आधार मानी निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।  
 (३) स्थानीय निकायले आनो संत, साधन र प्रशासनिक बजेटको परिधिभित्र रही आना कर्मचारीहरूलाई स्थानीय भत्ता एवं अन्य थप सुविधा दिन सक्नेछ ।
२४१. आयोजनाको लागि थप कर्मचारीको व्यवस्था : कुनै खास अवधिमा सम्पन्न हुने आयोजनाको लागि आवश्यक पर्ने कर्मचारीको लागि लाने प्रशासनिक खर्च सम्बन्धित आयोजनामा नै राखी आयोजनाको काम सकिएपछि स्वतः नरहने गरी सम्बन्धित परिषद्ले कर्मचारी नियुक्ति गर्न स्विकृत दिन सक्नेछ ।
२४२. प्राविधिक सेवा र कर्मचारीहरू करारमा लिन सक्ने : कुनै खास प्रकारको निश्चित अवधिमा सम्पन्न हुने कामका लागि सम्बन्धित परिषद्ले परामर्श दातृ व्यक्ति वा संस्था वा कर्मचारीहरू करारमा लिन सक्नेछ ।
२४३. सचिवको व्यवस्था : श्री ५ को सरकारले स्थानीय निकायको दैनिक कार्य संचालनका लागि सचिवको नियुक्ति गर्नेछ ।
२४४. सरुवा सम्बन्धी व्यवस्था : श्री ५ को सरकारका कर्मचारीहरू स्थानीय निकायको सेवामा सरुवा भई जान चाहिने श्री ५ को सरकारले तोकिए बमोजिमको प्रकृया पूरा गरी सरुवा गर्न सक्नेछ ।
२४५. कर्मचारीको सेवा शर्त : (१) स्थानीय निकायहरूको कार्य संचालनका लागि ऐनद्वारा स्थानीय सेवा गठन गरिनेछ । उक्त सेवाको संचालन र सेवाका शर्तहरू सोही निर्धारण गरिए बमोजिम हुने छन ।  
 (२) उपदफा (१) बमोजिमको व्यवस्था नहुनेसम्मका लागि स्थानीय निकायहरूले सचिव वाहेक अन्य कर्मचारीहरू नियुक्ति गर्न सक्ने छन ।  
 (३) दफा २४३ को व्यवस्था उपदफा (१) बमोजिमको व्यवस्था नहुनेसम्मको लागि मात्र कायम रहनेछ ।
२४६. कर्मचारीहरू काजमा खटाउने : (१) यस ऐन बमोजिम स्थानीय निकायले गर्न फेकामको लागि सम्बन्धित स्थानीय निकायका अनुरोधमा श्री ५ को सरकारले श्री ५ को सरकार वा श्री ५ को सरकारको अनदानबाट संचालित निकायका कर्मचारीहरूलाई त्यस्ता स्थानीय निकायमा काजमा खटाउन सक्नेछ ।  
 (२) उपदफा (१) बमोजिम काजमा खटी जाने कर्मचारीहरूको जवाफदेही सम्बन्धित स्थानीय निकायप्रति नै रहनेछ ।  
 (३) उपदफा (१) बमोजिम स्थानीय निकायमा काजमा खटिएका कर्मचारीहरूको कामको मूल्याङ्कनको आधारमा पुरस्कार वा विभागीय कारवाहीका लागि सम्बन्धित निकाय समक्ष सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

२५७. विषयगत शाखाको स्थापना : (१) जिल्ला विकास समितिले जिल्ला विकास क्षेत्रभित्र गर्ने विकास निर्माण सम्बन्धी कामको लागि तोकिएको मापदण्डको आधारमा आफ्नो कार्यालयमा विषयगत शाखा स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) अनुसार विषयगत शाखाहरू स्थापना नभएसम्म श्री ५ को सरकारका जिल्लास्तरीय विकास कार्यालयहरूले जिल्लास्तरीय विकास निर्माण सम्बन्धी कामको लागि जिल्ला विकास समितिको निर्देशन अनुसार काम गर्ने छन् ।

(३) जिल्ला विकास समितिले विषयगत शाखा स्थापना गरिसकेपछि सोही कामका लागि श्री ५ को सरकारका विषयगत कार्यालयहरू रहने छन् । विषयगत कार्यालयहरू नरहपछि तत् कार्यालयहरूको कार्यालय भवन र कार्यालय संरचना सम्बन्धी भौतिक सुविधाहरू जिल्ला विकास समितिलाई हस्तान्तरण गरिनेछ ।

(४) नगरपालिकाहरूले पनि तोकिएको मापदण्डको आधारमा आफ्नो कार्यालयमा विषयगत शाखाहरू खोल्न सक्ने छन् ।

(५) नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिको विषयगत शाखाको लागि आवश्यक कर्मचारीहरू श्री ५ को सरकारले काजमा खटाउने सक्नेछ ।

(६) जिल्ला विकास समितिले नगरपालिकालाई विकास निर्माण सम्बन्धी काममा सहयोग पुर्याउनेछ ।

परिच्छेद - ४

विविध

२५८. जग्गा प्राप्त गर्न सक्ने : स्थानीय निक्कमसले आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै विकास तथा निर्माण सम्बन्धी काम संचालन गर्न जग्गा प्राप्त गर्न पर्ने भएमा सो कामको लागि आवश्यक पर्ने जग्गा प्रचलित कानूनको रीति पुर्याई सम्बन्धित जग्गा धनीलाई जग्गाको मुआब्जा दिई प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

२५९. नाता प्रमाणित गर्ने : (१) कुसैले कुससको नाताको प्रमाणपत्र चाहियो भनी जिल्ला विकास समिति वा नगरपालिकामा निवेदन दिन आएमा अध्यक्ष वा प्रमुखले जाँचबुझ गरी ठीक ठहरमा तोकिएको दिई नाता प्रमाणितको प्रमाण पत्र दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अध्यक्ष वा प्रमुखले नाता प्रमाणित गरी प्रमाणपत्र दिने अपनारतु पर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२६०. सरकारी बाँकी सरह अस्सुल उपर हुने : स्थानीय निकायले ठेकेको वा लगाएको कर, दस्तुर, शान्क तथा अस्सुल गर्न बाँकी अन्य रकम कुनै व्यक्तिले नबुझाएमा सरकारी बाँकी सरह जिल्ला प्रशासन कार्यालयले अस्सुल उपर गरि दिनु पर्नेछ ।

२६१. स्थानीय निकायले क्षमता अनुसार कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने : (१) यस ऐन बमोजिम स्थानीय निकायले आफलाई प्राप्त भएको अधिकारको प्रयोग गरी कार्यक्रम संचालन गर्दा आफ्नो सात, साधन र क्षमताको आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

- (१) उपदफा ११ बमोजिम आनो सांत, साधन र क्षमताले नभ्याउने अवस्थामा श्री ५ को सरकारको सहयोग प्राप्त हुन भएमा मात्र त्यस्ता कार्यक्रमहरूको संचालन गर्नु पर्नेछ ।
२६२. स्थानीय निकायको अधिकारको प्रयोग : यस ऐन बमोजिम गाउँ विकास समिति, नगरपालिका तथा जिल्ला विकास समितिलाई प्राप्त अधिकार यस ऐनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक गाउँ विकास समिति, नगरपालिका तथा जिल्ला विकास समितिले प्रयोग गर्नेछ ।
२६३. वैशेषिक ससुर्क : स्थानीय निकायहरूले विशेषा सरकार, अन्तर्राष्ट्रिय सघ, संगठन, कुटुनागत नियोग र अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थासँग सम्पर्क राख्न श्री ५ को सरकारको पूर्व स्वीकृत लिनु पर्नेछ ।
२६४. अधिकार प्रत्यायोजन : यस ऐन बमोजिम स्थानीय निकायहरूले आफूलाई प्राप्त अधिकार मध्ये कुनै अधिकार आफू अन्तर्गतका समिति, उपसमिति र सदस्यहरूलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्ने छन् ।
२६५. नियम तथा विनियम बनाउने अधिकार : (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न श्री ५ को सरकारले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।  
(२) यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको अधीनमा रही स्थानीय निकायले आनो कार्य संचालन गर्न विनियम बनाउन सक्नेछ ।
२६६. सम्मति र दायित्व सुर्त : यो ऐन प्रारम्भ भएपछि गाउँ विकास समिति ऐन, २०४८, नगरपालिका ऐन, २०४८ र जिल्ला विकास समिति ऐन, २०४८ बमोजिम गठित गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिको सम्मति र दायित्व यस ऐन बमोजिम गठित गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिमा सरेनेछ ।
२६७. काम कारवाही सद्दर मानिने : यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि स्थानीय निकायको गठनमा कुनै त्रुटी वा कुनै सदस्यको स्थान रिक्त भई काम कारवाही भएको रहन्छ भने त्यस्ता कारणले मात्र स्थानीय निकायको काम कारवाही बढेर हुने छैन ।
२६८. खारेजी र बचाउ : (१) गाउँ विकास समिति ऐन, २०४८, नगरपालिका ऐन, २०४८, जिल्ला विकास समिति ऐन, २०४८ र विकसनीकरण ऐन, २०३९ खारेज गरिएका छन् ।  
(२) गाउँ विकास समिति ऐन, २०४८, नगरपालिका ऐन, २०४८ र जिल्ला विकास समिति ऐन, २०४८ बमोजिम भए गरेका काम कारवाही यस ऐन बमोजिम भए गरेका मानिनेछ ।  
(३) यो ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत कायम रहेका गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिहरू यस ऐन बमोजिमको गाउँ विकास समिति, नगरपालिका र जिल्ला विकास समितिहरू गठन नभएसम्म कायमै रहने छन् ।



